

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2023

Marek Holý

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Úpadek a zánik samurajské vrstvy v období Meidži

Marek Holý

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Úpadek a zánik samurajské vrstvy v období Meidži

Marek Holý

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své diplomové práce PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za jeho pomoc, cenné rady a opravy, které mi poskytl při jejím zpracování a za trpělivost při jejím odborném vedení.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Obsah

Úvod.....	7
1 Postavení samurajů v období šógunátu	13
1.1 Status samuraje.....	13
1.2 Měnicí se postavení.....	16
1.3 Ekonomický úpadek.....	21
2 Samurajové a restaurace Meidži.....	29
2.1 Důsledky otevření Japonska cizincům	29
2.2 Hnutí <i>sonnó džóí</i> a snahy samurajů vyhnat cizince	33
2.3 Britsko-sacumská válka a rebelující knížectví Čóšú.....	38
2.4 Pád šógunátu a restaurace Meidži	45
2.5 Válka Bošin.....	49
3 Konec samurajů	58
3.1 Postavení samurajů v novém režimu.....	58
3.2 Korejská otázka.....	65
3.3 Zrušení privilegií samurajů a otázka samurajských mezd	69
3.4 Saigó Takamori	76
3.5 Sacumské povstání	80
4 Dědictví samurajů.....	88
Závěr	94
Seznam použitých zdrojů.....	99
Vydané prameny	99
Odborná literatura	99
Odborné články	101
Resumé.....	103

Úvod

Tradiční japonští válečníci – samurajové po staletí tvořili nejvýznamnější společenskou skupinu japonské společnosti. Jako bojovníci se řadili k vládnoucí třídě a utvářeli a formovali dějiny této země. Během období Edo (1603–1868) zaznamenalo Japonsko dlouhé období bezprecedentního míru, což se odrazilo v životě samurajů, kteří tak prošli četnými sociálními a ekonomickými změnami. Zahraniční tlak v 50. letech 19. století donutil Zemi vycházejícího slunce opustit politiku izolace (*sakoku*) a otevřít Japonsko cizím velmocím. Otevření země cizincům mělo dalekosáhlé následky s tvrdým dopadem právě na samurajskou vrstvu. Japonsko bylo nuceno uzavřít nerovné smlouvy se západními mocnostmi, což vyvolalo rozhořčení zejména mezi vládci jednotlivých domén – daimjóy a jejich vazaly – samuraji. Šógunát nedokázal zabránit pronikání cizinců do země, což vedlo postupně k jeho všeobecné nelibosti a zejména nižší samurajové se rozhodli vzít věci do svých rukou. Angažovali se v politických záležitostech, kdy se postavili na stranu císaře a požadovali obnovení jeho moci a svržení šógunátu, ale rovněž jednali cestou úkladných vražd a veřejného násilí, za čímž stálo zejména hnutí *sonnó džói*. Samurajové se tak podíleli na obnovení císařské moci a svržení šógunovy vlády. S restaurací Meidži roku 1868 se v Japonsku rozpoutala občanská válka, známá jako válka Bošin, mezi přívrženci bývalého šóguna a zastánci nového císaře. V novém režimu zaplnili samurajové z vítězných domén značnou část postů v nové vládě a měli tak podíl na správě země. Mnoho samurajů tvořících politické špičky se však pod vlivem moderních prvků pocházejících ze Západu a s cílem modernizovat zemi odklonilo od svého samurajského původu. Vládní představitelé iniciovali řadu reforem, namířených proti v podstatě „archaické“ společenské vrstvě samurajů, jejichž cílem bylo zbavit samuraje tradičních privilegií, kterým se po staletí těšili, a plně je začlenit do „moderní“ japonské společnosti. Někteří samurajové se však nehodlali smířit se ztrátou svého společenského postavení a vystoupili proti těmto vládním reformám se zbraní v ruce. Výsledkem byla řada samurajských povstání, přičemž k nejznámějšímu došlo v Sacumě roku 1877 a jejím vůdcem byl „poslední samuraj“ Saigó Takamori. Po zániku samurajské vrstvy přesto přetrvávalo jejich dědictví nadále a je dodnes v Japonsku patrné.

Autor si v předložené diplomové práci klade za cíl analyzovat a zhodnotit úpadek a zánik samurajské společenské třídy s důrazem na klíčové osobnosti a události. Autor se dále snaží nalézt odpovědi na několik otázek. Na prvním místě se snaží prozkoumat postavení samurajské společenské vrstvy během období Edo a zmapovat změny a

procesy, kterými samurajové během tohoto dlouhého historického období prošli. Pozornost je dále věnována vlivu událostí v 50. a 60. letech 19. století na situaci samurajů, zejména konci politiky izolace a otevření Japonska cizím velmocím. Autor se dále snaží zodpovědět, jakou roli sehráli samurajové během restaurace Meidži. Stěžejním bodem průzkumu je poté zmapovat postavení samurajů v novém císařském režimu a zejména odhalit hlavní příčiny jejich zániku jako společenské třídy. Autor též krátce pojednává o samurajském odkazu a jejich dědictví od zániku samurajů jako společenské vrstvy do moderní doby.

Práce je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly a několik jednotlivých podkapitol, v nichž se autor obsahově zaměřuje na jednotlivé problémy. Pro snazší přehled a pochopení širšího kontextu sledují jednotlivé kapitoly obsah tématu chronologicky. Cílem první kapitoly je vysvětlit postavení samurajů v období šógunátu, a to od ustanovení tokugawského režimu jmenováním Tokugawy Iejasua šógunem roku 1603 až do otevření Japonska cizincům, jež bylo stěžejní pro pochopení úpadku, a nakonec zániku této společenské vrstvy. Jednotlivé podkapitoly této části práce se soustředí na status, privilegia a význam samuraje v rámci japonské společnosti, jejíž byl nejdůležitější částí. Dále se autor snaží popsat změnu jejich postavení, související s přesunem z venkova do opevněných měst a s tím spojený ekonomický úpadek. Opomenuty nejsou ani snahy o řešení jejich špatné ekonomické situace, které však měly pouze omezený účinek.

Zkoumaným problémem druhé kapitoly jsou aktivity samurajů během období restaurace Meidži, kdy se autor snaží dopátrat, jakou roli sehráli samurajové během tohoto procesu svržení tokugawského režimu a následném ustanovení moci císaře Mucuhita, ke kterému došlo v lednu roku 1868. Jednotlivé podkapitoly popisují důsledky otevření Japonska cizincům po dlouhém období izolace, které mělo nepříznivý dopad na postavení samurajů a které posléze nepřímě vedlo k růstu opozice vůči šógunátu, který uzavřel se západními velmocemi nerovné obchodní smlouvy a nedokázal vytlačit cizince ze země. V popředí zájmu autora dále stojí snahy samurajů vyhnat cizince z Japonska cestou politických vražd a veřejného násilí, kterého se dopouštěli na příslušnících cizích států a jejichž ztělesněním se stalo hnutí *sonnó džóí*, ale rovněž prostřednictvím politických intrik a pronikáním zejména radikálních nižších samurajů do japonské politiky, jejich cílem bylo svrhnout šógunát a obnovit císařovu moc. Svržení vlády šóguna a nastolení císaře Meidži vedlo k občanské válce mezi jeho příznivci a lojalisty nového císaře, známé jako válka Bošin, o čemž pojednává poslední část této kapitoly.

Třetí kapitola prozkoumává příčiny zániku samurajské třídy. Jejím cílem je zmapovat postavení samurajů v novém císařském režimu, jejich podíl na tvorbě nové stálé národní armády a dopady reform na privilegia a status samurajů. Důraz je kladen na postavení samurajů zejména z vojenského, ekonomického a společenského hlediska. Autor neopomíjí ani zohlednit téma pokusu o invazi do Koreje roku 1873, která měla podle některých jejích zastánců vyřešit problémy samurajské vrstvy, zejména zlepšit jejich neutěšenou ekonomickou situaci a nalézt jim obživu a uplatnění. Dále je pozornost zaměřena na zrušení jejich privilegií, jako byl monopol na válečné umění, výsadní postavení v rámci společnosti, otázka vyplácení dědičných samurajských důchodů, považovaných za soukromé vlastnictví, a zejména právo nosit meč, který byl hlavním symbolem samurajského statusu. Zrušením těchto privilegií samurajská třída roku 1876 defacto zanikla. Zřetel je kladen rovněž na život sacumského samuraje a politika Saigóa Takamoriho a jeho působení ve vládě Meidži. Saigó jako jedna z nejvýraznějších osobností rané éry Meidži byl konzervativní zastánce privilegií samurajů a také příznivec invaze do Koreje. Po neúspěchu v korejské otázce však dobrovolně odešel z vlády. Později se stal vůdcem povstání, ke kterému došlo roku 1877 v Sacumě a bylo namířeno vůči reformám nové vlády, rušící samurajská privilegia, což stojí v popředí zájmu poslední části tohoto tématu.

V poslední krátké kapitole se autor snaží stručně zmapovat dědictví samurajů, zejména jejich odkaz v japonských ozbrojených silách a v chování příslušníků císařské armády během druhé světové války. Samurajské hodnoty byly mimo jiné zneužity sebevraždnými piloty zvanými *kamikaze*. Autor se rovněž zabývá odkazem samurajů v popkultuře, jako jsou komiksy, literatura a kinematografie, a v neposlední řadě jejich dědictvím v podobě škol šermu a technik tasení samurajského meče.

Předložená diplomová práce je primárně založena na studiu dostupné odborné cizojazyčné literatury, v menší míře pak literatury v českém jazyce, pojednávající o dějinách Japonska, které se věnují jednotlivým tématům popisovaných v této práci. Autor dále využil celou řadu cizojazyčných odborných článků, pojednávajících o jednotlivých otázkách zkoumaného problému. Rovněž neopomenul využít skromné množství vydaných pramenů v anglickém jazyce.

Paměti britského diplomata Ernesta Masona Satowa přinesly autorovi zprávy o událostech, kterých byl Satow očitým svědkem během svého působení v Japonsku a vztahující se převážně k období 60. let 19. století, přičemž autor využil informace z těchto svědectví k tématu britsko-sacumské války. Dalším cenným pramenem byly vydané

paměti britského diplomata Algernona Mitforda, 1. barona z Redesdale, editované Hughem Cortazzim. Mitford byl během svého působení v Japonsku přímým svědkem událostí během restaurace Meidži, přičemž autor využil zejména jeho zprávy o roce 1868. Významným pramenem jsou memoáry Šiby Goróa, samuraje z domény Aizu, editované Išimicuem Mahitem. Pro autora byla cenná pasáž pojednávající o dobývání hradu Aizu-Wakamacu během války Bošin. Z vydaných pramenů autor dále využil dílo *Hagakure* od Cunetoma Jamamota, a to v části mapující postavení samurajů v období Edo, které popisuje život, význam a chování samuraje a obohatilo tak autorův obraz o významu samuraje jako takovém. Autor neopomenul využít také sborník vládních listin japonské vlády *Japanese Government Documents* editovaný Walterem W. McLarenem, které pomohly autorovi doplnit potřebné informace k problému svržení vlády šóguna. V neposlední řadě měla pro autora přínos kniha *The Satsuma Rebellion. An Episode of Modern Japanese History* Augustuse H. Mounseye, jehož dílo pojednává o Sacumském povstání a vzhledem k době, kdy dílo vyšlo – rok 1879, se pravděpodobně jedná o jednu z nejstarších publikací popisující tuto událost. Přesto se v této knize nachází několik nepřesností, což však neubírá na historickém významu tohoto pramenu.

Ze sekundárních pramenů autor nejvíce čerpal z knih Williama G. Beasleyho s názvem *The Meiji Restoration, The Modern History of Japan a The Rise of Modern Japan*, které se věnují japonským dějinám v éře Meidži. Beasley je považován za skutečného znalce japonské historie, zejména zmíněného období. Nejprínosnější byla pro potřeby autora první zmiňovaná, která pojednává o období sledující téma této práce a rovněž neopomíjí problémy samurajů. Dále byla významná kniha Romuluse Hillsborougha *Samurai Revolution. The Dawn of Modern Japan Seen Through the Eyes of the Shogun's Last Samurai*. Tato obsáhlá publikace se zabývá japonskými dějinami v letech 1853–1877, přičemž Hillsborough využívá informací z pamětí, dopisů a deníkových zápisů vlivného politika a samuraje Kacua Kaišúua. Obsah tohoto díla je tak silně propojen s problematikou samurajů. Autor též využil další dílo tohoto spisovatele s názvem *Šinsengumi. Šógunovy poslední samurajské jednotky*, které pomohlo autorovi s doplněním informací k tématu svržení šógunátu. Hillsborough v knize detailně pojednává o dějinách a vývoji těchto bezpečnostních jednotek, které budily strach v celém Japonsku. Cenným zdrojem informací k tématu této práce byla dále publikace Hanea Mikisa *Modern Japan. A Historical Survey*, v níž se autor věnuje dějinám Japonska od starověku se zaměřením na novověké a moderní dějiny a která přinesla řadu cenných informací ohledně měnícího se postavení samurajů. Přímé samurajské tématice

se poté věnují knihy Stephena Turnbulla, zejména *Samurai. The World of the Warrior*, zabývající se kompletní historií samurajů od vzniku těchto válečníků až k jejich zániku. Autor by dále rád vyzdvihl další Turnbullovu knihu *Samurai Women 1184–1877*, ve které jedinečným způsobem pojednává o ženách samurajské vrstvy, které se účastnily celé řady válečných konfliktů samurajské historie a jde o málo známé téma. K otázce týkající se britské obchodní expanze v Japonsku posloužila autorovi kniha Johna Denneye *Respect and Consideration. Britain in Japan 1853–1868 and Beyond*. O období císaře Meidžiho pojednává výjimečným způsobem kniha Donalda Keena *Emperor of Japan. Meiji and His World. 1852–1912*. Jak již název napovídá, kniha je věnována životu císaře Mucuhita a období jeho vlády. Jedná se o velmi rozsáhlou publikaci, neboť Keene čerpal z široké škály děl japonských historiků. Dále byla velmi přínosná kniha Mariuse Jansena *The Making of Modern Japan* a Paula Akamatsua *Meiji 1868. Revolution and counter revolution in Japan*, pojednávající ze široké perspektivy o roku 1868 a restauraci císařské moci. Rovněž by autor rád vyzdvihl knihu Gabrielea Esposita s názvem *Japanese Armies 1868–1877. The Boshin War and Satsuma Rebellion*. Třebaže se jedná o velmi krátkou publikaci, autor v ní dobře popisuje japonské válečné konflikty v letech 1868–1877, přičemž neopomíná zmínit ani vojenské reformy, zbraně a vojenské vybavení. Kniha je dále obohacena o řadu doplňujících informací. O životě Saigóa Takamoriho pojednává nejvýznamněji kniha Marka Raviny *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigo Takamori* a Johna Mana *Samurai. The Last Warrior*.

Z českojazyčné literatury autor nejvíce využil knihy Romana Kodeta *Příběh samurajů. Život a svět válečníků starého Japonska* a zejména přehledovou práci *Války samurajů. Konflikty starého Japonska 1156–1877*. Jak už název napovídá, autor se v knize věnuje válečným konfliktům samurajů od středověku až po Sacumské povstání a zánik éry samurajů. Přínosná tak byla ta část knihy věnující se událostem v letech 1853–1877. Publikace je obsahově velmi vyčerpávající. Okrajově autor využil rovněž knihy o dějinách Japonska v českém jazyce. Pro téma korejské otázky autor použil zejména knihu Veroniky Křištofové *Pod vycházejícím sluncem. Japonsko-korejské vztahy v průběhu 19. a 20. století*. Jak již název napovídá, autorka se zde věnuje japonsko-korejským vztahům a jejich vývoji. K tématu odkazu samurajů by autor vyzdvihl knihu Miroslava Černého *Dědictví samurajů. Japonské umění meče v moderní době*, zabývající se dědictvím samurajů v podobě šermířských škol a techniky tasení samurajského meče (*battódžucu*).

Z odborných studií byl pro potřeby autora nejvíce přínosným článek Sonody Hidehira s názvem *The Decline of the Japanese Warrior Class 1840–1880*, ve které autor zkoumá úpadek a zánik samurajské vrstvy. Článek byl tak vzhledem k tématu práce velmi cenným přínosem. Obdobně významná byla studie Hondžoa Eidžioa *The Decay of the Samurai Class*, věnující se rovněž úpadku samurajů. K tématu Sacumského povstání by autor vyzdvihl článek Elizabeth T. Nock s názvem *The Satsuma Rebellion of 1877. Letters of John Capen Hubbard*, ve kterém autorka přináší dopisy jejího dědečka Johna Capena Hubbarda, který byl přímým svědkem tohoto konfliktu. Tématu samurajů se dále věnují články *Samurai Status, Class and Bureacracy* Douglase R. Howlanda a *The Economic Rehabilitation of the Samurai in the Early Meiji Period* od Harryho D. Harootuniana, zabývající se ekonomickou situací samurajů. Článek Marka Cohena *The political process of the revolutionary samurai. A comparative reconsideration of Japan's Meiji Restoration* se pak zaměřuje na problematiku samurajů během restaurace Meidži. O postavení samurajů v Sacumě a jejich účasti v politických záležitostech domény pojednával Beasleyho článek *Politics and the Samurai Class Structure in Satsuma. 1858–1868*.

Autor v práci využívá metodu analýzy a interpretace. Rovněž se autor v práci drží tradičního českého přepisu japonských jmen a místních názvů a japonská jména uvádí podle japonského zvyku, tedy na prvním místě rodové a poté osobní jméno.

1 Postavení samurajů v období šógunátu

1.1 Status samuraje

Samurajové tvořili nejvýznamnější společenskou vrstvu Japonska v éře tokugawského šógunátu (1603–1868). Jednalo se o vojenskou třídu, která formovala státní zřízení a utvářela dějiny Japonska. Roku 1600 porazil Tokugawa Iejasu své rivaly a stoupence rodiny Tojotomi v bitvě u Sekigahary. O tři roky později jej císař Go-Józei jmenoval šógunem a Iejasu učinil z Eda sídlo své vlády. V následujících letech šógun upevnil svou moc nad celou zemí a položil základy politického a sociálního řádu Japonska. Celá společnost byla rozdělena na čtyři společenské třídy – samuraje, rolníky, řemeslníky a obchodníky. Samurajové stáli na vrcholu společenského žebříčku, jak se dočítáme v knize *Modern Japan* od Hanea Mikisa: „*Samurajové stojí na vrcholu čtyř společenských tříd. Zemědělci, řemeslníci ani obchodníci se nesmí chovat k samurajům hrubě. Samuraji nebude zabráněno stít člověka, jenž se k němu choval nevhodně nebo jinak, než je očekáváno.*“¹

Samurajská třída dala období šógunátu jeho osobitý charakter. Samurajové měli sloužit jako ideální mravní typ – plně oddaní své službě a lhostejní k nebezpečí i zisku. Symbolem jejich statusu byly dva meče, dlouhý (*katana*) a krátký (*wakizaši*), a vlasy nosily upravené ve speciálním culíku. Jejich oděv se skládal z kabátce s pevnými rameny, nazývaném *kataginu*, a kalhot *hakama*, připomínající dělenou sukni. Jejich pyšné vystupování a meče je odlišovaly od běžných obyvatel. V období šógunátu rovněž došlo k rozvoji toho, co se mělo stát morálním kodexem – *bušidó*, kterým se každý samuraj řídil.² Vyžadoval od samuraje naplnění jeho povinnosti a zodpovědnosti. Pokud selhal nebo upadl v nemilost, očekávalo se, že si vezme mečem svůj život. Tento rituální akt se nazýval *seppuku* (řidčeji *hara-kiri*). Samuraj se k němu uchýloval rovněž v případě vojenské porážky, kdy raději ukončil svůj život, než aby padl do zajetí. Samuraj si tímto činem zachoval svou čest. Meč, který byl symbolem jeho vyššího společenského postavení, rovněž zosobňoval jeho duši a byl to znak jeho moci, cti a postavení.³ S právem nosit meč souviselo právo *kirisute-gomen*, které umožňovalo samuraji beztrestně stít příslušníka nižšího společenského postavení.⁴

¹ HANE, Mikiso, *Modern Japan. A Historical Survey*, Sydney 2011, s. 25.

² JANSEN, Marius, *The Making of Modern Japan*, Cambridge 2002, s. 101–103.

³ HANE, s. 31–32.

⁴ BEASLEY, William G., *The Modern History of Japan*, Lebanon 2018, s. 112.

Co je skutečným údělem samuraje popisuje ve své knize *Hagakure* Jamamoto Cunetomo: „*Cesta samuraje spočívá ve smrti. Když dojde na volbu buď, anebo, samurajovi nezbývá než se rychle rozhodnout pro smrt. Na tom není nic těžkého. Stačí být odhodlaný a předem rozhodnutý. Tvrzení, že zahynout bez dosažení cíle znamená umřít jako pes, je přemoudřelé a povrchní. Když jsme nuceni si vybrat mezi životem a smrtí, dosažení cíle není důležité [...] Taková je podstata Cesty samuraje. Kdo se dokáže každé ráno i večer soustředit a zaměřit na svůj cíl, kdo dokáže žít, jako kdyby jeho tělo bylo již mrtvé, získá na Cestě svobodu. Bude vést bezúhonný život a uspěje ve svém poslání.*“⁵

Samurajská třída byla nejvyšší ze všech společenských skupin a zastávala pozice rozdílné od rolníků a zbylých obyvatel. Jejich služba pánovi sloužila jako vzor pro celou společnost. Seběmenší urážka i těch nejnižše postavených samurajů se trestala smrtí. Rolníci a prostí obyvatelé zajišťovali životní potřeby samurajů – zemědělskou a řemeslnou výrobu. Hranice tříd byla pevně určená i v rámci samurajské třídy samotné.⁶ Samurajové se nevěnovali žádné ekonomické činnosti oproti zbylým vrstvám společnosti. Nikdo se neodvážil proti nim vystoupit, neboť by byl okamžitě za svoje vystoupení vůči společenskému řádu tvrdě ztrestán. Samurajové tak byli jediní, kteří nepracovali a soustředili se pouze plně na službu svému pánovi, což vyžadovalo přísnou etiku.⁷

Během období šógunátu zažilo Japonsko éru bezprecedentního míru. Přesto v této době narůstal zájem samurajů o válečnické umění a „cestu meče“. Vojenská morálka se nicméně nacházela v poklesu a mnoho samurajů se stalo spíše správci a úředníky, přesto si zachovávali svoje principy a ducha. Popularitě se těšily školy bojových umění a samurajové se zaměřili na rozvoj tradičních bojových dovedností. Tím zůstávali nadále neohroženými válečníky připravenými obětovat život za svého pána. Celková vojenská úroveň Japonska se však nacházela ve značném úpadku, neboť kvůli dlouhému tokugawskému míru panujícímu v zemi nedošlo oproti Evropě k vojenské revoluci.⁸

Protože byli samurajové v dlouhém období míru zaměstnáni jinými povinnostmi než vojenskými, stoupala poptávka po učitelích válečného umění či příručkách, které by ukázaly správný způsob chování a válečnickou morálku.⁹ Díky vysoké gramotnosti, která v 19. století dosahovala okolo 50 % u mužů a zhruba 10 % u žen, patřila země společně

⁵ TSUNETOMO, Yamamoto, *Hagakure. The Book of the Samurai*, Tokyo 2002, s. 23–24.

⁶ HONJO, Eijiro, *Changes of Social Classes During the Tokugawa Period*. In: *Kyoto University Economic Review*, No. 1, 1928, Vol. 3, pp. 56–74, s. 57–58.

⁷ JANSEN, s. 103.

⁸ KODET, Roman, *Příběh samurajů. Život a svět válečníků starého Japonska*, Praha 2018, s. 246–247.

⁹ KODET, *Války samurajů. Konflikty starého Japonska 1156–1877*, Praha 2015, s. 392.

s Anglií a Nizozemskem mezi země s nejvyšší gramotností.¹⁰ Knižní produkce v Japonsku tak byla velmi vysoká. Příručky kladly důraz na službu a věrnost pánovi, čestnost, cnostný život a vzdělání. Za všech okolností a v každý okamžik se měl válečník zdokonalovat, ať už se jednalo o vystupování a respekt k druhým, zdatnost se zbraní nebo intelektuální dovednosti. Být samurajem tak neznamenal pouze příslušet k vládnoucí skupině společnosti, ale rovněž přijmout a chovat se podle určitého vzorce chování a zásad válečníka, které našly v průběhu 17. a 18. století svoji psanou podobu v množství návodů, které měly samuraji ukázat správný životní směr. Z cesty válečníka se postupně stával etický a morální kodex, který musel každý samuraj povinně dodržovat. Tento komplex hodnot ve svém moderním představením *bušida* přirovnával jeho autor a teoretik japonského válečnictví Nitobe Inazó k evropskému rytířství.¹¹

Navzdory dlouhému tokugawskému míru trvajícímu téměř 250 let zaznamenala další rozvoj bojová umění. Přestože nedošlo k žádnému vojenskému konfliktu, můžeme přesto hovořit o několika ozbrojených incidentech. V polovině 17. století se režim potýkal s velkým počtem róninů – samurajů bez pána, kteří se potloukali po venkově, kde vyvolávali problémy. Róninové se rozhodli využít momentálního oslabení šógunátu v roce 1651 k pokusu o svržení šógunovy vlády.¹² Do čela skupiny spiklenců se postavil učitel bojových umění Jui Šósecu. Jejich plán byl však odhalen a Jui spáchal *seppuku*. Tato událost bývá označována jako povstání Keian.

K nejznámějšímu samurajskému incidentu v období Tokugawa došlo na počátku 18. století. Jednalo se však o vyvrcholení sporů mezi feudálními vládci – daimjóy. Dne 21. dubna roku 1701 daimjó Asano Naganori zranil po předchozí rozeprě vysokého úředníka šógunátu Kiru Jošinaku. Za to byl odsouzen ke spáchání *seppuku*. Jeden z předních Asanových vazalů Óiši Jošio se však rozhodl svého pána pomstít a společně se 46 muži napadl v Edu sídlo Kiry. Po bitvě Jošiových mužů s Kirovými vazaly Óiši vykonal na Kirovi svoji pomstu. Za to však musel se svými muži, kteří boj přežili, spáchat *seppuku*. Jejich jména se stala symbolem vazalské věrnosti a samurajské oddanosti. Tyto události mohou být dokladem, že rovněž v éře míru si (někteří) samurajové udržovali bojovnost a oddanost válečnému umění.¹³

¹⁰ McClAIN, James L., *Japan. A Modern History*, London 2011, s. 85.

¹¹ KODET, *Války*, s. 392–394.

¹² V roce 1651 zemřel šógun Tokugawa Iemacu a na jeho místo nastoupil desetiletý hoch Tokugawa Iecuna, který měl chatrné zdraví a slabou povahu. Do jeho dospělosti za něho vládla regentská rada. KODET, *Války*, s. 398.

¹³ Tamtéž, s. 398–401.

V tokugawském Japonsku byli samurajové přímými poddanými šóguna, nebo daimjóů, kteří byli feudálními pány spravujícími půdu obdrženou šógunátem. Samurajové, kteří byli přímí poddaní šóguna, byli nazýváni *hatamoto* (strážci praporu, samurajové vysokého postavení) a *gokenin* (nejníže postavení samurajové). Příslušníci skupiny *hatamoto* se stali byrokraty či vojenskými úředníky šógunátu a jejich počet se pohyboval okolo 6000 osob.¹⁴ Samurajové, kteří byli poddanými daimjóů, měli menší příjem než samurajové pod přímou vládou šóguna, a to na všech srovnatelných pozicích v rámci systému domén (*han*). Obě skupiny však zaznamenaly postupný úpadek svých příjmů a postupný propad do chudoby.¹⁵

Ve feudálních vrstvách *kuge* a daimjó se dohromady nacházelo několik stovek samurajských rodin. K příslušnosti k samurajské vrstvě se však řadilo velké množství osob a zahrnovala rovněž ženy a děti samurajů. Celkově tvořila zhruba 5–6 % populace tehdejšího Japonska, čítající okolo 30 milionů obyvatel v 19. století. Tuto třídu lze podle postavení rozdělit na vyšší, střední a nižší. Počet příslušníků vyšší vrstvy byl poměrně malý. Například v doménách Sacuma a Čóšú se jednalo pouze o zhruba 70 rodin. Většina z nich byla rovněž držiteli půdy. Příslušníci střední třídy, běžní samurajové, se nazývali *hirazamurai* nebo *heiši*. V Sacumě se jich nacházelo téměř 3900 rodin a v Čóšú okolo 2500 rodin. Zastávali střední úřednické posty v doménách a pobírali mzdu. Někdy byli přiřazováni k vyšším samurajům, neboť tvořili součást městské společnosti. Mezi nižší samuraje bychom mohli zařadit ohromné množství osob jako byli *ašigaru* (peší bojovníci), *baišin* (sluhové podvazalů) a *goši* (samurajové usazení na venkově). Samurajové v období Tokugawa tak tvořili mnohem širší společenskou skupinu, než jakou byla aristokratická vrstva v Evropě.¹⁶

1.2 Měnící se postavení

Samurajové žili na vesnicích a ve městech. Původně byli rolníky a válečníky v jedné osobě. V dobách míru se věnovali zemědělské činnosti a v době války následovali svého pána do bitvy. Avšak s rostoucím počtem a rozšířením válečných konfliktů v 15. a 16. století se stalo válčení záležitostí specialistů a došlo k oddělení role samuraje a rolníka. Ke konečné změně došlo roku 1588, kdy bylo formálně rolníkům zakázáno

¹⁴ YAMAMURA, Kozo, *The Increasing Poverty of the Samurai in Tokugawa Japan. 1600–1868*. In: *The Journal of Economic History*, No. 2, 1971, Vol. 31, pp. 378–406, s. 379.

¹⁵ Tamtéž, s. 400.

¹⁶ BEASLEY, *The Meiji Restoration*, Sydney 1972, s. 24–28.

nosit zbraň. Samurajové byli jediní se zbraní a bylo jim nařízeno přestěhovat se do opevněných měst, odkud byl spravován venkov, kde se stali vojenskou posádkou. Daimjó tímto způsobem navíc posílil svoji kontrolu nad samuraji.¹⁷

Občanské války z 15. a 16. století tak vedly k tomu, že se samurajové postupně začali odpoutávat od půdy. Potřeba mít armádu neustále k dispozici vedla daimjój k tomu, aby jejich poddaní žili okolo centrálního panství. Samurajská komunita se tak v mnoha případech stala jádrem opevněného města. Poté, co byl nastolen tokugawský mír, se tento trend ještě prohloubil, částečně pro jeho administrativní výhodu, zčásti pro posílení autority daimjójů nad těmito muži. Výsledkem bylo, že se z většiny samurajů stali „měšťané“ – usedlí obyvatelé opevněného města či jeho blízkého okolí.¹⁸ Takto se ustálila podoba domén v období Tokugawa a systém, kdy vládce měl své vazaly pod kontrolou, neboť nesnesl projev jakékoli neposlušnosti vůči jeho autoritě nad obyvateli či zemí. Pouze ve výjimečných případech bylo později některým samurajům dovoleno spravovat osobně půdu, kterou obdrželi od daimjój. Mnoho jich tak přišlo nenávratně o svoji zem. Výměnou za to obdrželi mzdy z pokladny domény v podobě splatné rýže nebo nějaké obdoby hotovosti.¹⁹

Většina samurajů tak přestala být drželi půdy v pravém slova smyslu. Podle údajů z let 1690–1691 spravoval samuraj zem podle starého zvyku pouze v 1 ze 6 domén. Zbytek vlastnil půdu pouze částečně, avšak neměl k ní žádný osobní vztah, nebo dostával přímou mzdu, která však neodpovídala hodnotě půdy. Dokonce i v doméně Čóšú, kde se udržovaly staré zvyky více než v jiných oblastech, záznamy ukazují jasný úpadek tradice držby půdy samurajem. Roku 1625 činily v Čóšú zisky z půdy 57 % samurajských příjmů, v 19. století pouze 28 %.²⁰ V této doména přitom žil jeden z největších počtů samurajů z celého Japonska.²¹ Kolem roku 1800 tak již pravděpodobně pouze hrstka starých rodů v některých doménách byla držiteli půdy. Samurajové, kteří již nežili na venkově, měli značné potíže jej kontrolovat. To vyvolávalo neklid mezi rolníky a začínala se ukazovat potřeba vzniku nové venkovské elity, která by spravovala venkov.²²

Přeměna samuraje v městského obyvatele pokračovala nadále, a to díky úspěchu šógunů z rodu Tokugawa, kteří obnovili a udrželi právo a pořádek po staletích

¹⁷ BEASLEY, *The Rise of Modern Japan*, New York 1995, s. 6.

¹⁸ Výjimku tvořila služba v Edu nebo zaměstnání v podobě úředníka na venkově. BEASLEY, *The Meiji*, s. 21.

¹⁹ BEASLEY, *The Rise*, s. 6.

²⁰ BEASLEY, *The Meiji*, s. 21.

²¹ CRAIG, Albert M., *Choshu in the Meiji Restoration*, Boston 2000, s. 9.

²² BEASLEY, *The Meiji*, s. 21.

občanských válek. Samuraj již nebyl v době míru potřeba jako voják. Chod domén však nyní vyžadoval více funkci samuraje jakožto civilního úředníka. V každém opevněném městě bylo množství postů, které musely být obsazeny. Samuraj nyní našel své uplatnění v pořádkové službě strážce zákona a administrativní činnosti, od finančního dozoru a archivování po službu hlídače a posla na venkově. Všechny tyto posty byly zaplněné příslušníky samurajské vrstvy, některé dokonce samuraji vysokého postavení.²³ Samurajové nižšího původu obsadili úřednické posty střední úrovně.²⁴ Lpění na postavení a statusu k takovým funkcím učinilo systém zkostrnatělý a těžkopádný, ale umožnilo mnohým mužům, a to až 400 000 samurajských rodin, vstoupit do moderního věku s úřednickými znalostmi a zkušenostmi s udělováním nařízení. Stali se z nich profesionální úředníci zaplňující posty v „moderní“ byrokracii. Přesto nelze říct, že by měl tokugawský systém před svým pádem efektivní správní systém. Mnoho samurajů stále nemělo jiné zaměstnání než posádkové povinnosti a zůstávalo nezaměstnanými.²⁵

Navzdory jejich válečnému původu převážila během šógunátu administrativní funkce samurajů. Jejich byrokratické dovednosti pomohly upevnit vládnoucí systém Tokugawů. Jakožto nejvyšší společenská třída měli samurajové přednost v přístupu k administrativní funkci. Samurajové tak zaplnili úřednické posty všech úrovní, stejně jako regionální a krajské úřady a později sloužili ke spojení šógunátu s jednotlivými doménami a se sousedskými úředníky vesnic a měst napříč celým Japonskem. Pro zájmy státu byla nezbytná jejich intelektuální a administrativní schopnost. Byrokracie se tak stala jedním ze základních rysů samurajské třídy, stejně jako příslušnost v pořádkových silách. Samurajové reprezentovali zájmy státu a jejich administrativní a vojenská činnost přispívaly k ekonomickým cílům státu – ovládnout řemeslníky a rolníky a vytěžit z jejich práce zemědělskou produkci, která by zajistila živobytí samurajské třídy. Přestože se příslušníci nižších tříd či ostatních skupin obyvatel mohli rovněž stát místními úředníky, často se podřídili tradiční formální nadřazenosti samurajů. Vyšší úřednická místa šógunova systému byla vyhrazena pro feudální vládce – *fudai* (vazaly) nebo *tozama* (vnější pány).²⁶

Přeměna samurajů v úředníky byla podporována konfuciánským filozofem Ogiú Soraiem. V jeho představách sloužil samuraj společenskému řádu podle teorie

²³ BEASLEY, *The Rise*, s. 6–7.

²⁴ BEASLEY, *The Meiji*, s. 20.

²⁵ BEASLEY, *The Rise*, s. 7.

²⁶ HOWLAND, Douglas R., *Samurai Status, Class and Bureacracy. A Historical Essay*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 2, 2001, Vol. 60, pp. 353–380, s. 369.

konfuciánských filozofů ve starověké Číně. Na jedné straně mohl být samuraj motivován osobní povinností zachování cti, která náležela postavení jeho vládců v sociální hierarchii. Jeho dobrý příklad mohl sloužit jako vzor pro ostatní a jeho autorita byla podtržena dovedností ve válečnickém umění. Na druhou stranu bylo rozšiřováno vzdělání pro úřednickou službu, která zároveň podporovala růst individuálního talentu. Tento konfuciánský pohled na samuraje tradičního postavení, oprávněného vládnout a vybaveného odborným vzděláním vyžadoval, aby byla vláda samurajské třídy zodpovědná a benevolentní. Konfucianismus teoreticky ospravedlňoval speciální způsobilost, díky které mohli samurajové vykonávat úřednické služby.²⁷

Vztah mezi samuraji a zbytkem japonské populace byl záležitostí statusu. Samurajové žili nově ve městech, odkud vládli venkovu. Zvláštním případem byli venkovští samurajové *goši*, kteří směli zůstat na jejich původní půdě a žít na venkově. Zato se museli vzdát řady samurajských privilegií, plynoucích z jejich postavení, zahrnující držení úřadu. Z tohoto důvodu nemohou být započítáváni mezi „měšťany“. Na druhou stranu zůstávali součástí běžné venkovské komunity. Samurajové z administrativních center domén se vypravovali na venkov pouze v případě živelných pohrom, povstání nebo posuzování úrody pro zdanění. To mělo za následek jejich odtržení od každodenního řízení zemědělství. Byli tak jistými outsidersy, kteří vzbuzovali v místních lidech strach. Přestože nad venkovem vládli, jejich ekonomická moc tímto odloučením upadala. Síla jejich postavení plynula z jejich působení v bezprostřední blízkosti daimjóa. Obchodníci a řemeslníci, kteří jim zde nabízeli své zboží nebo finanční expertízy pro výběr daní, měli mnohem menší šanci uniknout jejich dohledu než lidé na venkově. Obyvatelé měst žili ve stínu hradu a pracovali v oddělených čtvrtích pod předáky, kteří byli zodpovědní městským vládcům. Přestože se snažili chránit nejlépe jako mohli před útlakem a dluhy formováním cechů, které platily mírné poplatky výměnou za tržní práva a monopoly, nikdy nebyli schopní uniknout autoritě samuraje, vedle kterého žili. Naproti tomu blízkost k jejich vládcům jim dala jistý vliv, který mohli proti nim použít, neboť samurajové v městském prostředí podléhali korupci a kvůli vysokým cenám upadali do dluhů. Zadlužení se tak stalo jedním z prvků japonské ekonomiky dávno před 19. stoletím.²⁸

Vzhledem k absenci jakýchkoliv válek hledali samurajové nové způsoby k naplnění své společenské role. Rostl počet škol pro samuraje pod oficiální záštitou a rovněž

²⁷ Tamtéž, s. 369–370.

²⁸ BEASLEY, *The Rise*, s. 6–8.

v 17. a 18. století stoupala učenost. Zejména velký nárůst byl ve druhé polovině 18. století, kdy počet soukromých škol věnujících se učenosti v nových vědách, například v přírodních a „holandských“,²⁹ dramaticky narostl. Rozšíření vzdělávacích institucí v posledním století vlády šógunátu maskoval dva trendy samurajů jakožto vládnoucí třídy. Přestože vzdělání bylo jedním z několika předpokladů potřebných pro administrativní specializaci a společenskou mobilitu, školy měly tendenci posilovat rozdíly ve společenském postavení. Rostoucí počet vzdělaných japonských obyvatel od 18. století začal podkopávat postavení samurajské třídy, neboť vzdělanost byla do té doby určena výhradně právě samurajům a vládnoucí třídě. To mělo za následek postupné znevažování jejich práva vládnout. Vzdělanost začala přivádět prosté obyvatele do úřednických kanceláří. Jak dnes uznává většina vědců a dle poznatků o společnosti v 18. století, plán šógunátu udělat ze samuraje úředníka, podpořený v konfuciánském učení, nebyl bezchybný, navzdory jeho vzdělanosti a nadřazeného postavení ve společnosti.³⁰

Čas míru přinesl rovněž zhoršení morálního standartu válečnické vrstvy.³¹ Samurajové již nebyli tvrdými válečníky starých časů, nyní byli spíše jemnými vzdělanci, uvyklými na městský způsob života.³² Samurajové se také začali více věnovat zábavě, mezi kterou patřily časté návštěvy nevěstinců a divadel. Podle odhadů bylo v polovině 18. století 70 % patronů nevěstinců v Edu samurajského původu. Jistý tehdejší pozorovatel, nařikající nad morálním úpadkem samurajů, odhadl, že 7 až 8 samurajů z 10 byli „zdegenerovaní slaboši“.³³

Mnoho samurajů bylo zejména po roce 1853 povýšeno doménou i šógunátem na posty mnohem většího významu, než je jejich dědičné postavení opravňovalo. Jiní byli povzbuzeni ke studiu západní vojenské vědy a technologií. Konfuciánský učitel Hosoi Heišu k tomu v knize *The Meiji Restoration* od Williama G. Beasleyho říká: „*Jsou časy turbulence a časy míru...V časech turbulence, bez ohledu na šlechtu nebo pořadnost postavení, jsou prosazováni ti, kteří jsou užiteční a pomůžou vyhrát zítřejší bitvu a posílit doménu.*“ Pro mnoho samurajů to byl vskutku základ politické kariéry: „*...nejistá budoucnost by se o sebe dokázala postarat, pokud by schopní muži zabrali pozice*

²⁹ Studium západních znalostí prostřednictvím nizozemských knih, také známo jako *rangaku*. BEASLEY, *The Meiji*, s. 429.

³⁰ HOWLAND, s. 370.

³¹ HANE, s. 53.

³² Tamtéž, s. 55.

³³ Tamtéž, s. 53.

praktické odpovědnosti“. Nedostatek tohoto uvažování byl charakteristický pro pozdější restaurační hnutí.³⁴

Samurajové nižšího řádu tvořili většinu byrokratických úředníků a nízkých funkcionářů a cítili nespravedlnost v odstřižení od významných postů, které znamenaly větší moc a respekt. Stále více zastávali názor, že by posty měly být založeny spíše na zásluhách než dědičnosti. Tokugawské zřízení minimalizovalo společenský vzestup na základě zásluh a po čase se nižší samurajové, kteří byli v opozici proti vznešeným samurajům pocházejících z významného rodu, stali skupinou ochotnou nejvíce riskovat v zájmu politické změny. Někteří mladí samurajové, jako byl například Fukuzawa Jukiči, ale také ti zastávající reprezentativní instituce, pociťovali odcizení od tokugawského státu, zároveň byli motivováni představami reforem a objevovali jiné modely vlády v západních zemích. Rovněž si začali vykládat otázku politické legitimacy v nových termínech a nahrazovat loajální vztahy osobní a národní nezávislostí.³⁵

1.3 Ekonomický úpadek

Postupná inflace podlomila ekonomické postavení samurajské vrstvy, přesto si samurajové udrželi svá společenská privilegia. Šógunát nedokázal fungovat jako centralizovaný stát a vyřešit problémy samurajské vrstvy, což do budoucna vedlo k nárůstu nespokojenosti samurajů vůči šógunátu.³⁶ Změna ekonomické situace proměnila vládu samurajů. Samurajská elita byla podle konfuciánského učení typická svým nezájmem k malicherným finančním starostem. Přesto viděli, jaký měl obchod dopad na pokladny jejich pánů, zejména spory o cenu zboží. Dlouhý tokugawský mír rovněž přinesl absenci jakýchkoli válek a bojů, ve kterých by samurajové našli uplatnění a mohli prokázat svoji odvahu.³⁷

Poté, co se samurajové usadili v opevněném městě svého pána, pobírali roční sumu rýže za své vojenské služby. Nyní již ze samuraje nebyl voják a rolník, ale běžný válečník, neboť přišel o svoji půdu. Jeho úkolem byla vojenská služba a žil z rýže, kterou ročně dostával. Dokud samurajové hospodařili na venkově, byli produktivní společenskou třídou. Odtržením od půdy se stali třídou neproduktivní. Samurajové měli velké množství

³⁴ BEASLEY, *The Meiji*, s. 62–63.

³⁵ HOWLAND, s. 373.

³⁶ KODET, *Příběh*, s. 248.

³⁷ RAVINA, Mark, *To Stand with the Nations of the World. Japan's Meiji Restoration in World History*, Oxford 2017, s. 45–46.

rýže, kterou potřebovali směnit za peníze, aby mohli pokrýt náklady života ve městě. Velikost jejich ročních příjmů byla pevně daná na každý rok bez ohledu na stav sklizně. Samurajové tak byli postiženi kolísáním ceny rýže. Přes jejich snahy se nedokázali svým životním stylem zařadit do nové ekonomické reality.³⁸

Obchod s rýží byl životně důležitý pro život samurajů. Naprostá většina, žijící z pevných dávek nebo určité části podílu z půdy, neměla žádné přímé spojení se zemí. Pro zlepšení své situace mohli udělat jen málo. Rýži získanou od domény nemohli jednoduše použít k nákupu potravin či jiných potřeb. V Edu mohly být zaplacený dluhy samurajů pouze v hotovosti, neboť peněžní ekonomika se rozšířila do provinčních měst a vesnic. Kvůli jejich odporu k peněžním praktikám připadly zisky z prodeje rýže obchodníkovi, který posloužil jako zprostředkovatel. Ostatní ceny však rostly rychleji než ceny rýže, částečně proto, že samurajové samotní přispívali ke zvyšování poptávky.³⁹

Oddělením samurajů od jejich původních držav jim daimjóové zajišťovali finanční postavení vybíráním daní od obyvatel na vesnicích a vyplácením pravidelné mzdy. Vládcí však mohli také jejich příjmy zkrátit. Začleněním do měst se samurajové ocitli ve světě obchodní ekonomiky. Jakožto venkovský držitel půdy mohl samuraj požadovat například obuv nebo sake od místních farmářů jakožto druh splátky daně, ale jako městský obyvatel potřeboval prodat svůj podíl rýže z roční sklizně přes zprostředkovatele a poté nakoupit potřebné zboží za hotovost. Tento proces byl nejvíce výrazný v ekonomicky vyspělých regionech Kantó a Kinai, méně pak v Tohoku a Kjúšú. Obecně lze ovšem konstatovat, že od 18. století byli samurajové placená městská třída. Stávali se však kvůli půjčkám a obchodním službám závislími na obchodnících, kteří teoreticky tvořili nejnižší stupeň japonské společnosti. Samurajští městští správci si vytvořili vazby s obchodnickými rodinami, které jim také prodlužovaly úvěr. Obchodníci tak získali značný vliv na každodenní život samurajů. Roku 1750 například Tani Tannai, samurajský správce v doméně Tosa, žádal svého obchodního zprostředkovatele Saitanija Naomasua o radu a podporu. Tani bědoval, že zvyšující se výdaje ho donutily opakovaně si půjčit částku ve výši jeho budoucího příjmu. Naomasu mu doporučoval žít v rámci jeho možností. Jeho zadluženost byla částečně způsobena vysokými náklady hradního způsobu života a výdaji spojenými se životem ve městě.⁴⁰

³⁸ HONJO, Eijiro, *The Decay of the Samurai Class*. In: Kyoto University Economic Review, No. 1, 1927, Vol. 2, pp. 38–51, s. 39–40.

³⁹ BEASLEY, *The Meiji*, s. 44–45.

⁴⁰ RAVINA, *To Stand*, s. 46–48.

Někteří samurajové rovněž následovali svého pána při cestě do Eda, sídla šógunátu, v rámci systému *sankin-kotai*, kde zůstávali žít společně se šógunem.⁴¹ Jednalo se o systém, kdy bylo od daimjóů požadováno strávit nějaký čas (obvykle v řádu let) v Edu se šógunem pro posílení šógunovy kontroly nad feudálními vládci.⁴² Samurajové, kteří zde zůstávali se svým pánem, museli vynaložit ohromné množství peněz na pokrytí nákladů městského života. Příkladem může být zpráva konfuciánského učence Gama Kumpeje: „*Tito daimjóové, kteří žili v Edu, si stavěli domy v různých částech města a měli velké množství služebníků, mužů i žen, kteří neposkytovali žádné skutečné služby. Počet těchto sluhů se pohyboval okolo 20 % z celkového množství služebníků, později se počet zvýšil až na 70 %.*“⁴³

Ekonomické problémy šógunátu spočívaly ve zvyšujících se nákladech městského života vládnoucí vrstvy, který byl zásobován venkovem. Nově se rodící městská centra začala vyžadovat kromě základních potřeb také luxusní zboží pro vládnoucí autority. Pro uspokojení této městské poptávky musela být navýšena produkce nezbytného zemědělského a výrobního zboží a za tímto účelem bylo potřeba zvýšit počet místních obchodních podnikatelů, velkoobchodních zprostředkovatelů a loďařů. Systém *sankin-kotai* sloužil k stimulaci ekonomického růstu vytvořením obchodních a výrobních aktivit podél silnic, které daimjó překračoval při cestách do Eda a zpět. Samurajové nosili dražší oblečení než dříve a měli vybavenější domy. Jejich vlasy voněly vonnými parfémami a meče si nechávali vykládat zlatem a stříbrem. Jejich pánové si dopřávali ještě mnohem více luxusu. Samurajové i daimjóové tak potřebovali stále více peněz pro udržení jejich životního stylu a jejich finanční potřeby se stávaly akutnějšími s rostoucí inflací, která se šířila zemí.⁴⁴ Například střední samuraj s minimální mzdou, okolo 20 *koku*, jen stěží hledal cestu, jak se uživit, ošatit a postarat se o svoji rodinu. Jeho životní úroveň klesala pod ceremoniální a vojenské postavení, jenž mu náleželo. Běžní samurajové (*hirazamurai*) upadali do finančních potíží, neboť bezpečná hranice pro udržení životní úrovně se pohybovala kolem 100 *koku*.⁴⁵

Městský život nabídl samurajům nové možnosti a donutil je stát se jeho součástí, přestože dovolit si jej nebylo jednoduché. Extravagance v otázkách stylu, kterou Ogiú Sorai popsal slovy: „*způsob, jakým se odívali při různých příležitostech, jejich oděvy,*

⁴¹ HONJO, *The Decay*, s. 40.

⁴² BEASLEY, *The Meiji*, s. 430.

⁴³ HONJO, *The Decay*, s. 41.

⁴⁴ HANE, s. 45–46.

⁴⁵ BEASLEY, *The Meiji*, s. 29.

jídlo a pití, vybavení jejich domů a pokoje, služebnictvo jaké zaměstnávali, elegance jejich žen, způsob jejich projevu, postavení jejich poslů a velikost jejich družiny v průvodech napříč městem...“ tvořila hlavní faktor zbídačení feudální vrstvy. Snaha udržet si životní úroveň přivedla mnoho mužů do rukou lichvářů. Kvůli inflaci pro ně bylo nemožné z dluhů uniknout. Samurajové se nepotýkali pouze s dluhy, ale s neustálou hrozbou chudoby.⁴⁶

Zadlužení samurajů mělo ještě jeden důležitý dopad. Vojenské vybavení, jako byly meče a zbroj, které tvořilo reprezentativní prvek pomyslné „duše“ samurajů, bylo v některých případech zastaveno a zůstávalo nevykoupeno, čímž končilo v rukou neprivilegovaných obyvatel. Třebaže vojenské vybavení nebylo potřebné v době míru, patřilo neodmyslitelně k výbavě samuraje v jakékoli době a bylo znakem jeho bohatství a finanční soběstačnosti. Mnoho samurajů si muselo „půjčit“ ze zástavy svůj ceremoniální oděv, kdykoli se účastnili veřejné události na hradě či ve službách svého pána. Ihned po jejím skončení opět donesli tento oděv do zástavy. Někteří samurajové nebyli rovněž dost bohatí na to, aby mohli mít domácí služebnictvo. Domácí práce a péči o domov tak museli zastávat členové jejich rodiny. Jejich chudoba však mohla být jen částečně zmírněna opatřeními jako byla manuální práce či šetření. Mnoho samurajů upadalo stále do hlubších dluhů a bylo okolnostmi nuceno půjčovat si peníze z mnoha zdrojů. Následující popis je více než výstižný: *„Samurajové si museli půjčovat peníze od feudální vlády a prostých obyvatel. Ve druhém případě zastával často vysoký kněz z císařského rodu funkci věřitele, neboť půjčky mezi prostými obyvateli a samuraji nebyly někdy přijatelné soudy a z tohoto důvodu prostí lidé souhlasili s prodloužením půjčky samurajům pouze se zárukou vysokého kněze. Samurajové si rovněž často půjčovali od slepých občanů, kteří byli pod ochranou feudální vlády. Ve všech případech byly úrokové sazby velmi vysoké, avšak samurajové byli hrdí na svoje schopnosti sehnat peníze bez ohledu na všechna rizika, někdy dokonce zastavováním jejich ročního přídělu rýže.“*⁴⁷

V Čošú samurajové, kteří měli příjem menší než 200 *koku*, dostali roku 1669 povolení žít na vesnici, aby unikli před městskými cenami. Rodina jednoho z pozdějších vůdců restaurace Meidži Inoueho Kaorua toto povolení uvítala, neboť pravděpodobně hospodařila na vlastní půdě v době Inoueho dětství. Také v Sacumě bylo samurajům v některých případech dovoleno zlepšit své postavení návratem na venkov. Předkové Ókuba Tošimičiho tak učinili v 70. nebo 80. letech 17. století. V těchto i dalších oblastech

⁴⁶ Tamtéž, s. 45.

⁴⁷ HONJO, *The Decay*, s. 42–43.

bychom navíc našli početné případy samurajů, kteří si přivydělávali k nedostatečnému příjmu zapojením do venkovské výroby, jako byla manufaktura deštníků a luceren. Někteří se dokonce úplně vzdali svého samurajského postavení, aby se z nich stali rolníci či obchodníci. Toto byl příklad rodiny Macukaty Masajošiho, známého ministra financí během pozdějšího období vlády císaře Meidži. Jeho otec, původem *goši* ze Sacumy, opustil své malé pole a úspěšně obchodoval s ostrovy na jihu.

Provoz samurajských domácností měl značný podíl na finančních výdajích daimjóů a domén. Pro daimjóy, ještě více než pro samuraje, znamenal systém *sankin-kotai* kvůli ohromným výdajům v hotovosti značnou ekonomickou zátěž. Jedna cesta do Eda v roce 1801 stála Sacumu nejméně 14 100 zlatých *ryo* – sumu rovnou ročnímu výnosu z půdy o hodnotě 35 000 *koku*. Jak lze pozorovat, jednalo se o značnou částku. Rovněž i poměrně malé domény musely vynakládat sumu srovnatelnou s jejich příjmem. K tomu bylo potřeba připočítat náklady k udržování provozu sídel v Edu. Jedním z důvodů šógunátu provozovat tento systém pobytu v hlavním městě byla prevence nebezpečí potenciálního odporu zajištěním stálého odlivu financí domény. Tato politika byla zvláště úspěšná.⁴⁸

Je zřejmé, že daimjóové byli díky svému postavení v lepší pozici čelit rostoucím cenám městského života než jejich vazalové. Jejich příjem tvořila vyměřená hodnota z daní (*kokudaka*). Rovněž mohli zvýšit tlak na své poddané a vazaly, aby zaplatili vyšší příspěvky nebo jim odebrat část jejich příjmu. To vysvětluje, proč se daimjóové zadlužili později než samurajové.⁴⁹ Oproti svým pánům, samurajové, kteří upadli do dluhů, nemohli použít svoji autoritu pro zlepšení své finanční situace. Mohli si však vytvořit vazby se zámožnou obchodní rodinou prostřednictvím svatby či adopce. Další možností bylo vzdát se svého postavení včetně z toho plynoucích povinností v opevněném městě a věnovat se zemědělství či obchodu. Mnozí však dobrovolně upadli do chudoby.⁵⁰ Válečnická třída samurajů se postupně stávala podřízenou bohatství obchodníků.⁵¹ Je zcela přirozené, že vztahy mezi samurajem a jeho pánem již nebyly tak pevné jako tomu bylo předtím, než došlo k oddělení role válečníka a rolníka. Od samuraje se očekávalo, že v případě nebezpečí položí svůj život za svého pána a samurajové si často stěžovali na tíhu tohoto údelu. Tyto stížnosti byly ukázkou zhoršujících se vztahů mezi nimi a jejich pány a slabosti jejich ekonomického postavení.⁵²

⁴⁸ BEASLEY, *The Meiji*, s. 45–46.

⁴⁹ Tamtéž, s. 50.

⁵⁰ BEASLEY, *The Rise*, s. 13.

⁵¹ HANE, s. 49.

⁵² HONJO, *The Decay*, s. 51.

Někteří daimjóové řešili svoji finanční situaci snižováním mezd samurajů, které však jen zhoršilo jejich už tak vážnou situaci.⁵³ Chudoba daimjóů byla úzce propojena se samuraji. Dostávali se do finančních problémů, neboť jejich feudální příjmy zůstávaly stejné, zatímco výdaje se zvyšovaly. To je donutilo praktikovat praktiku *hanči-no-ho*, když vyžadovali část z ročních přídělů rýže samurajů zpět. Oficiálně to bylo považováno za vazalskou půjčku daimjóům, která zůstávala trvalou.⁵⁴ V Čóšú již v roce 1646 byli samurajové požádáni o půjčku ve výši 20 % svých mezd pro potřeby domény. Později tento poměr stoupl na 33,3 %, a poté mezi lety 1742–1762 dokonce na 50 %.⁵⁵ Ve finále tyto praktiky znamenaly snížení dávek samurajů. Není překvapením, že chudoba samurajů se touto praktikou zvyšovala. Praktika *hanči-no-ho* znamenala oficiálně „právo poloviny mzdy“, částka ale nemusela být nutně polovina, jak se dočítáme v článku Hondžoa Eidžiroa: „*V současné době trpí daimjóové velkou chudobou. Půjčují si od samurajů částku mezi 10–60 % jejich ročního přídělu rýže.*“⁵⁶ Snižování mezd přivedlo samuraje do stále hlubších dluhů. To mělo za důsledek úpadek jejich lojality ke svým pánům, kteří, podle nich, selhali ve své povinnosti žít vůči samurajům adekvátním způsobem života.⁵⁷

Domény začaly plně uplatňovat svoji autoritu k požadování speciálních příspěvků od svých vazalů. Obvykle zvolily formu zkrácení jejich příjmů, k čemuž došlo v některých oblastech na počátku 18. století a tato praktika byla ještě rozšířena na konci století. Rozsah zkrácení se měnil místem i časem. Sacuma byla rovněž jedna z prvních, kdo si osvojil tuto praktiku. Příjmy byly zkracovány dlouho před jejich regulací v roce 1704. Míra snížení byla mezi nejnižšími, pohybovala se okolo 8 %, přesto byla v letech finanční krize zvýšena na 13–15 %. V provincii Kaga bylo zkrácení založeno na velikosti příjmů a mezi lety 1794–1866 se pohybovalo z minimálních 5–10 % na maximálních 8–18 %. V doméně Tosa se míra snížení rovněž pohybovala, ale ustálila se na vyšší úrovni. V roce 1728 byl zaveden komplexní systém stoupající až do 50 %. Přestože se samurajské opozici podařilo v některých případech snížit maximum na 25 %, tento systém jasně ukázal, co je cílem domény.⁵⁸

⁵³ HANE, s. 49.

⁵⁴ HONJO, *The Decay*, s. 41.

⁵⁵ HANE, s. 49.

⁵⁶ HONJO, *The Decay*, s. 41.

⁵⁷ HANE, s. 49.

⁵⁸ BEASLEY, *The Meiji*, s. 49–50.

Lze tak konstatovat, že řada daimjóů přestala vyplácet na konci 18. století svým vazalům základní mzdy. Tito muži měli polovinu svého majetku zkonfiskovanou svými pány a jejich nelibost stoupala do té míry, že pro ně bylo nemožné potlačovat jejich stále zvyšující nenávisť. Příležitostně šógunát či daimjó zrušil samuraji dluh, avšak brzy se znovu zadlužil a základní situace zůstala v podstatě nezměněna. Chudí samurajové byli nuceni prodat své vojenské vybavení nebo výhodně provdat své dcery. Z jiných se stali bandité, ale nejvíce se jich začalo věnovat ručním řemeslům, jako byla oprava deštníků, luceren, dřeváků či domácích potřeb. Tato manuální práce byla považována za činnost náležející pod jejich úroveň, avšak byli k tomu donuceni pro zajištění jejich obživy.

Nebylo nic neobvyklého, když samuraj navázal vztahy s nějakou obchodnickou rodinou ve snaze uniknout z finančních potíží. Například adoptoval syna z této rodiny nebo provdal svoji dceru do rodiny obchodníka.⁵⁹ Někteří samurajové si osvojili syny z bohatých rodin a přijali je za své dědice. Někdy dokonce ti, kteří měli svého vlastního syna, adoptovali jiného pouze kvůli velkému bohatství, kterému se těšila jeho rodina. V pozdější době nové zákony o dědictví nařizovaly, aby se samuraj, který adoptoval syna, vzdal svých prostředků a vedoucího postavení v rodině adoptovaného. Praktika osvojování si synů jiných, učinění je svými dědici a prodej hodnosti samuraje prostým bohatým obyvatelům měla za cíl předejít ekonomickému pádu. V důsledku však vedla k znehodnocení „urozenosti“ samurajské krve, zachovávané po generace. Obyvatelům smíšeného původu bylo nyní umožněno vstoupit mezi samurajskou vrstvu. Šodžiro Kobajaši k tomu v článku Hondžoa Eidžiroa říká: *„Občané, kteří takto získali pozici mezi nízkými samuraji ašigaru nebo policejními úředníky, měli skvělou příležitost k růstu, zejména ke konci šógunátu, neboť nebyl žádný rozdíl mezi prostými poddanými či sluhou šóguna a zbylými samuraji, a někteří z těchto podnikavých občanů se stali hatamoto nebo přímými služebníky šóguna...“*⁶⁰

Ekonomická nouze a následné změny v morálním standartu vládnoucí třídy začaly vymazávat sociální rozdíly mezi samuraji a obchodníky.⁶¹ Obchodníci bohatli a získávali četné výsady, určené do té doby pouze vyšším vrstvám, například právo nosit meč.⁶² Zároveň došlo k oslabení vazeb mezi pánem a jeho poddanými. Tyto změny, společně

⁵⁹ HANE, s. 47–49.

⁶⁰ HONJO, *The Decay*, s. 43–44.

⁶¹ HANE, s. 49.

⁶² Tamtéž, s. 47.

s pronikáním obchodních zájmů na venkov a rostoucím neklidem rolnictva, se staly počátkem tlaku na stávající sociální a politický řád.⁶³

Ogiú navrhoval navrácení samurajů zpět k půdě a práci v zemědělství, tedy krok, který by možná zlomil finanční moc obchodníků a spojil by samuraje s rolníky. K takové změně však nedošlo, nejspíše kvůli strnulosti tokugawské vlády, nebo jak někteří učenci argumentovali, proto, že samurajové byli vychováni velmi konzervativně, byli sebevědomí díky jejich postavení, lhostejní k manuální práci a pohrdali vším, co bylo pod jejich úroveň. Vládcové začali předávat politickou odpovědnost obchodníkům a rolnickému obyvatelstvu a spojovat je s privilegii znamenajícími vyšší postavení. Tento vývoj pouze zhoršil ztrátu samurajského postavení jako vládnoucí třídy a vytvořil viditelné rozpory vztahu mezi společenskými třídami v rámci pozdně tokugawské společnosti.⁶⁴ Oddělení samurajů od půdy bylo nepřímou příčinou chudoby samurajské vrstvy. Avšak rozšíření peněžní ekonomiky, zvyšující se životní standart a snižování jejich příjmů se staly skutečnými důvody této chudoby.⁶⁵

⁶³ Tamtéž, s. 49.

⁶⁴ HOWLAND, s. 372.

⁶⁵ HONJO, *The Decay*, s. 41–42.

2 Samurajové a restaurace Meidži

2.1 Důsledky otevření Japonska cizincům

Šógunové z rodu Tokugawa se na počátku 17. století rozhodli omezit vztahy Japonska s okolním světem. Výjimku tvořily styky, které byly udržovány prostřednictvím opatrné regulace obchodu s Nizozemskem a Čínou v přístavu Nagasaki.⁶⁶ Dále Japonsko přijímalo poselstva z Koreje, se kterou normalizovalo své vztahy již na počátku éry Edo, a z království Rjúkjú, jehož panovník se po své korunovaci vydával do Eda, aby se osobně poklonil šógunovi.⁶⁷ Japonsko zastávalo politiku izolace (*sakoku*) z přesvědčení, že zahraniční náboženství (křesťanství) a obchod přinášejí nebezpečí.⁶⁸ Příčinu těchto obav je nutno hledat v názorech, podle kterých styky s cizinou mohly ohrozit feudální strukturu, o jejíž upevnění šógunát usiloval. Představitelé šógunátu navíc podezírali Evropany z kolonizátorských úmyslů. Křesťanská ideologie pak mohla podnítit rolníky k povstání proti jejich feudálním pánům.⁶⁹ Zahraniční obchod a křesťanství tak mohly posloužit jako prostředek k útoku a stát se cennou zbraní v rukou daimjóů, kteří by chtěli svrhnout svého pána. Šógunové z rodu Tokugawa proto zastávali názor, že křesťanství a obchod musí být potlačen a daimjóové přísně kontrolováni.⁷⁰

Politika *sakoku* byla jedním ze základních stavebních kamenů tokugawského režimu, proto není překvapením, že prolomení izolace prostřednictvím zahraničního tlaku, ke kterému došlo v 50. letech 19. století, způsobilo krizi. Vojenské přípravy, které byly po staletí zanedbávané, se náhle staly nevyhnutelnou prioritou. Samotné Japonsko a každá doména disponovaly, alespoň na papíře, masivní armádou tvořenou samuraji. V praxi to však znamenalo, že nižší samurajové sloužili ve vojenských jednotkách určených k potlačování nepokojů a většina početných vyšších vojenských pozic se stala lukrativními a prestižními úřady bez zodpovědnosti, které nevyžadovaly vojenskou přípravu. V 50. a 60. letech 19. století byl proto šógunát a různé domény okolnostmi nuceni přezbrojovat svoje vojáky a formovat nové vojenské útvary vybavené dovezenými střelnými zbraněmi a cvičené v evropském stylu. Nové vojenské jednotky byly většinou utvořeny z původně nezaměstnaných samurajů, avšak některé domény také experimentovaly s verbováním prostých obyvatel. Tyto vojenské útvary, zakládáné a kontrolované šógunátem či

⁶⁶ BEASLEY, *The Meiji*, s. 74.

⁶⁷ KODET, *Války*, s. 403.

⁶⁸ BEASLEY, *The Meiji*, s. 74.

⁶⁹ VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Dějiny Japonska*, Praha 1986, s. 254.

⁷⁰ BEASLEY, *The Meiji*, s. 74.

jednotlivými doménami, byly zdánlivě utvořeny k posílení obrany Japonska proti západním silám, ale staly se spíše nástrojem odporu proti tokugawskému režimu.⁷¹

V polovině 50. let prolomilo námořnictvo Spojených států amerických izolaci Japonska trvající téměř 250 let. Dne 14. července 1853 doplul komodor Matthew Calbraith Perry se svými čtyřmi loděmi do přístavu Uraga nedaleko Eda. Jeho výpravu tvořily parníky *USS Mississippi* (Perryho vlajková loď) a *USS Susquehanna* a šalupy *USS Plymouth* a *USS Saratoga*, všechny plně vyzbrojeny velkými děly.⁷² Prezident Spojených států amerických Millard Fillmore pověřil Perryho předáním dopisu císaři (šógun byl Evropany mylně považován za císaře), ve kterém vyžadoval otevření Japonska pro obchod s Američany a poskytnutí přátelského útočiště pro jejich lodě.⁷³ Před japonskými úředníky se Perry chlubil, že velí 50 válečným lodím, jejichž počet může být navýšen až na 100 v případě potřeby. Dále připomněl nedávné vítězství USA ve válce s Mexikem a svoji účast v tomto konfliktu, jehož zásluhou došlo k připojení území Kalifornie ke Spojeným státům, což z ní vytvořilo přístav pro americké válečné loďstvo, které mohlo být hrozbou všem národům v Pacifiku. Perryho cílem bylo zapůsobit na Japonce a přesvědčit je, že v případě konfliktu nemá Japonsko šanci na vítězství.⁷⁴

Perryho příplutí způsobilo neřešitelnou krizi šógunátu. Mužem, který musel stávající situaci řešit, se stal pragmatik Abe Masahiro, předseda Rady starších. Abe měl na starost posilování pobřežní obrany Japonska a dospěl ke zjištění, že přípravy byly žalostně podceněny. Navíc věděl, že pokud by šógunát opustil politiku izolace, byl by za to kritizován právě on. Proto usiloval o získání souhlasu daimjóů s jednáním s cizinci. Abe poslal překlad Fillmoreova a Perryho dopisu, vyžadujícího otevření Japonska, všem feudálním vládcům domén a požadoval jejich radu, zda s cizinci podepsat smlouvu, bojovat či usilovat o mír. Jejich odpovědi byly velmi rozporuplné. Několik daimjóů navrhovalo otevřít Japonsko světu a hrstka byla ochotna riskovat ozbrojený konflikt v zájmu zachování národní izolace. Nejvíce jich však bylo nakloněno stanovisku odepřít Američanům obchod, zároveň však kladli důraz na vyvarování se jakékoli konfliktu.⁷⁵

Perry se vypravil do Japonska znovu na jaře následujícího roku pro odpověď na požadavek otevření země. V březnu 1854 přiměl šógunovy úředníky k podpisu tzv.

⁷¹ COHEN, Mark, *The Political Process of the Revolutionary Samurai. A Comparative Reconsideration of Japan's Meiji Restoration*. In: *Theory and Society*, No. 2, 2014, Vol. 43, pp. 139–168, s. 149.

⁷² DENNEY, John, *Respect and Consideration. Britain in Japan 1853–1868 and Beyond*, Leicester 2011, s. 15.

⁷³ Tamtéž, s. 7.

⁷⁴ Tamtéž, s. 15–16.

⁷⁵ McCLAIN, s. 137.

Kanagawské smlouvy (plným názvem japonsko-americké smlouvy o míru a přátelství). Tento dokument definitivně ukončil politiku izolace a Američanům se otevřely přístavy Hakodate a Šimoda. Do druhého zmiňovaného dorazil v srpnu 1856 americký konzul Townsend Harris, který obratnou argumentací přiměl šógunát k žádanému cíli všech velmocí – podpisu obchodních smluv, které s ním uzavřel v krátké sérii během léta roku 1858.⁷⁶

Japonsko neochotně uzavřelo smlouvu se Spojenými státy americkými, která byla rychle následována obdobnými dohodami s různými evropskými velmocemi.⁷⁷ Smlouvy nezajišťovaly pouze obchod, ale rovněž poskytovaly práva cizincům, která později vzbuzovala nelibost mezi daimjóy. Hlavním jádrem sváru se stalo právo exteritoriality. Tato konvence znamenala, že cizinci nebyli subjektem japonského práva, ale práva jejich vlastní země. Japonští feudální vládcí tak mohli poukazovat na fakt, že nejsou pány ve své vlastní zemi.⁷⁸

Tím, že šógunát pod tlakem okolností ustoupil a podepsal smlouvy s cizími velmocemi, nastal závažný zlom, neboť stoupenci důsledně proticizinecké politiky zaujali kritický postoj vůči šógunátní vládě a začali se seskupovat kolem císařského dvora v Kjótu. Zde našli místo pro své požadavky knížata *tozama* a na politickou scénu začali vstupovat nižší samurajové. Roku 1858 navíc vrcholil spor o nástupnictví, neboť třináctý šógun Iesada neměl přímého potomka. Vůdcem šógunátní Rady starších byl jmenován Ii Naosuke, který byl rozhodnutý potlačit jakoukoli opozici. Bez ohledu na protesty císařského dvora podepsal novou smlouvu se Spojenými státy a podpořil následnictví Jošitomiho z domény Kii, jenž jako šógun přijal jméno Iemoči. Naosuke následně podnikl čistky proti opozici a aktivní daimjóové a členové dvorské šlechty, známí pro svoje opoziční názory vůči šógunátu, byli nuceni stáhnout se do ústraní. Ze šógunátního aparátu byli rovněž odstraněni všichni, kteří se zdáli nedostatečně loajální vůči šógunovi. Zhruba 100 nižších samurajů bylo uvězněno a čtyři dokonce popraveni.⁷⁹

Následkem Naosukeho čistek a jeho zacházení se vzpurnými daimjóy se šógunát stal předmětem nenávisti. Vyšší úředníci z mnoha domén se rozhodli Naosukeho napodobit a provedli vlastní čistky, jako bylo například vyhoštění sacumského samuraje Saigóa Takamoriho. Také na domény tak padlo obvinění ze zrady patriotické povinnosti. Kritiku,

⁷⁶ LABUS, David, *Japonsko*, Praha 2017, s. 64.

⁷⁷ Jednalo se o Rusko, Velkou Británii, Francii a Nizozemsko. LABUS, s. 64.

⁷⁸ DENNEY, s. 7.

⁷⁹ VASILJEVOVÁ, s. 320.

kteřou muži jako Tokugawa Nariaki a Šimazu Nariakira vystupňovali proti šógunovým poradcům, kteří podle nich zanedbávali zájmy země kvůli obraně svých vlastních zájmů, brzy opakovali samurajové, kteří začali obviňovat vlády svých domén. Zrod nepřátelství vůči feudálním vládcům, spojovaného s proticizineckým hnutím, vedl postupně k otázkám o přirozenosti obnovení císařské moci a rovněž k vzestupu sil, které o to začaly usilovat. Nižší samurajové se v tomto boji usilující o svržení šógunátu a následném přetvoření společnosti ujali vedoucí role.⁸⁰

Po roce 1858 se stala zahraniční politika v Japonsku veřejnou záležitostí a diskuze již nemohly být dále vedeny v okruhu malé elity vládců. Podíl na rozhodování v zahraniční politice, určený do té doby daimjóům a šógunátním úředníkům, byl nyní rozšířen o muže nižšího postavení, kteří se v následujících deseti letech vydali velmi odlišnou cestou, kdy se uchýlovali k útokům na cizince a domácímu terorismu v naději, že vyvolají přehodnocení japonských vztahů s okolním světem. Téměř všichni tito muži pocházeli ze samurajské vrstvy nebo k ní měli velmi blízké vztahy.⁸¹

Právě samurajové trpěli otevřením Japonska světu nejvíce, zvláště ti, kteří pobírali nižší mzdy. K jejich stížnostem proti smlouvám s cizinci, které však vycházely z politických úvah než z xenofobie, se přidala ekonomická nouze, připisována právě příchodu cizinců do Japonska.⁸² To vedlo pouze ke zhoršení stávající situace. Nespokojení samurajové se pokoušeli pomstít na konkrétních cizincích, se kterými se setkávali v obchodních přístavech nebo mimo ně.⁸³

Od roku 1858 se také stále více radikálních samurajů vydávalo do Kjóta, kde si vytvořili vazby s nižšími vládci u císařského dvoru. To později vedlo k jejich rostoucím politickým nárokům. Samurajové jednali převážně na poli zahraničních záležitostí, kde Kjóta vedlo opoziční politiku vůči šógunátu. V hlavním městě hrála stále větší roli doména Čóšú – dlouhodobý rival domény Sacuma, která se po období pasivity snažila využít sporu mezi císařským dvorem a šógunátem pro svoje vlastní zájmy. V řadách samurajů z Čóšú se nacházel značný počet proticizineckých extremistů a doména byla záhy ochotna podporovat nároky císařského dvora v národní politice. Po řadu měsíců se

⁸⁰ BEASLEY, *The Meiji*, s. 141.

⁸¹ Tamtéž, s. 140.

⁸² O tomto tématu více pojednává článek Johna McMastera *The Japanese Gold Rush of 1859*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 3, 1960, Vol. 19, pp. 273–287.

⁸³ BEASLEY, *The Modern*, s. 78.

tak zdálo, že Sacuma a Čóšú usilují o císařovu přízeň a snaží se vzájemně dosáhnout vyhoštění od císařského dvora.⁸⁴

Devastující útok Angličanů a Francouzů na Peking v roce 1860 a znepokojení z ruských sond u ostrova Cušima přiměl šógunát založit dílny na výrobu bronzových kanónů, objednat párou poháněné válečné lodě z Nizozemí, dovézt desítky tisíc střelných zbraní a pozvat do země západní (převážně francouzské) vojenské a technické experty k vytvoření moderní armády a námořnictva. Od roku 1862 se šógunát snažil obnovit svoji vojenskou sílu. Důraz byl kladen na námořnictvo, které mělo chránit pobřeží a přístavy – oblasti nejvíce ohrožené zahraniční hrozbou. Několik fregat a korvet kontrolovalo vnitrozemí, pobřežní lodní trasy a mohlo rychle přesouvat vojenské jednotky po moři na ohrožené místo. Šógunova nově organizovaná pozemní armáda na tom byla hůře, neboť ji tvořili samurajové vybraní vládcí domén a odvedení obyvatelé k doplnění jejich řad. Domény tak byly nuceny poslat do šógunovy armády své nejlepší muže, avšak šógun postrádal sílu provést potřebné vojenské reformy. Mnoho válečníků navíc opovrhovalo výcvikem v západním stylu a pohrdalo palnými zbraněmi a bajonety ve prospěch jejich tradičních mečů a kopí. Jejich odpor přizpůsobit se byl prvním signálem, že válečnická třída ztrácí svůj monopol na vojenskou moc.⁸⁵

2.2 Hnutí *sonnó džóí* a snahy samurajů vyhnat cizince

Příchod cizinců do Japonska způsobil postupné uvolnění nahromaděné nespokojenosti s vládou šógunátu. Především mladí, ekonomicky strádající samurajové kritizovali šógunát a poukazovali na skutečnost, že šógun, který by měl bránit Japonsko před zahraničními „barbary“, toho očividně není schopen. Mnozí z nich proto požadovali reformy a vyhnání cizinců, neboť jejich pronikání do země vyvolalo inflaci, která dále zhoršovala sociální postavení samurajů. Jiní se rozhodli vzít věci do svých rukou a vytvořili volné hnutí, jehož heslem se stal slogan *sonnó džóí* („*Ctěte císaře! Vyžeňte barbary!*“). Toto uskupení nemělo pevnou organizaci a za svůj cíl si kladlo zrušení potupných nerovných smluv a následné vyhnání cizinců z Japonska. Současně zamýšleli svrhnout šógunát a nastolit přímou vládu císaře, od něhož si slibovali nápravu stávajících společenských nerovností a nespravedlností. Postrádali však spojence ve vyšších vrstvách samurajské společnosti, proto se uchýlili ke krajnímu prostředku pro dosažení svého cíle

⁸⁴ Tamtéž, s. 81–82.

⁸⁵ DREA, Edward J., *Japan's Imperial Army. Its Rise and Fall*, Lawrence 2009, s. 13.

– politickému násilí. Jejich terčem se stali vysocí úředníci šógunátu, které vinili ze zkorumpovanosti a neschopnosti bránit zemi před nebezpečným vlivem cizinců, a také samotní cizinci.⁸⁶

Mnoho přívrženců tohoto hnutí byli mladí válečníci, kteří pocházeli výhradně z nižších vrstev samurajské třídy. Patřili sem rovněž synové bohatých obchodníků, kněží a učenci. Nejvíce stoupenců pocházelo z domén Sacuma, Čóšú, Tosa a Mito, ke kterým se přidávali nespokojenci z dalších knížectví. Tito samurajové, často označovaní jako *šiši*,⁸⁷ byli bouřlivými extrémisty stejně jako fanatickými politickými aktivisty. Bývali velmi zručnými šermíři, kteří si uchovávali samurajské hodnoty jako povinnost, odvahu a čest. Místo rozumem se nechávali ve svém jednání unášet spíše emocemi. Byli netolerantní a dogmatictí v extrémech a spatřovali sami sebe jako zachránce Japonska, muže s posvátnou misí. Podle jejich přesvědčení stáli na straně pravdy, spravedlnosti a práva, a jedině oni byli skutečnými patrioty, zatímco ti, kteří s nimi nesouhlasili, byli podle jejich názoru sebestřední zrádci. *Šiši* byli v podstatě předchůdci ultranacionalistických extrémistů předválečného Japonska.⁸⁸

Program tohoto hnutí byl relativně vágní, spojen pouze myšlenkou, že šógunátní vláda chrání vlastní zájmy místo toho, aby vzdorovala zahraniční hrozbě. Členové hnutí zastávali názor, že by mohlo dojít k obnově politického pořádku, pokud by se veškerá vládnoucí třída postavila místo „sobeckých“ Tokugawů za císaře. Různé kliky, které stály za vytvořením tohoto hnutí loajálnímu k císaři, pokračovaly v boji o moc ve správě vlastních domén. Pokud selhaly, začaly usilovat o spolupráci s lojalisty v jiných doménách. Zpočátku byly tyto aktivity o získání vlivu ve správě domény většinou nekoordinované a provedené malou skupinkou konspirátorů. Mimo svou vlastní doménu měli nižší samurajové jen malý vliv. V 60. letech se nižší samurajové nicméně ukázali jako nová síla a jejich vliv na politiku byl obrovský a revoluční.⁸⁹

Mnoho samurajů středního nebo nižšího postavení se začalo angažovat v politice jako prodloužená ruka jejich daimjóů. Mnozí další byli vzrušeni atmosférou nebezpečí vyvolané příplutím zahraničních lodí do Japonska. V Edu stoupala poptávka po školách dělostřelectva a šermířství a studenti těchto institucí – mladí, ambiciózní a nedbalí k nebezpečí i autoritě, soupeřili s ostatními v získání zásluh a byli poháněni touhou

⁸⁶ KODET, *Příběh*, s. 251–252.

⁸⁷ Jejich název bychom mohli přeložit jako muži vyššího účelu. KODET, *Příběh*, s. 251.

⁸⁸ HANE, s. 71.

⁸⁹ COHEN, s. 154.

vyniknout. V Kjótu, novém centru politiky, našli stále více aktivní radikálové útočiště i příležitosti. Patronát dvorské šlechty jim poskytl jistý druh ochrany. Rovněž je lákala vyhlídka podílu na vlivných rozhodnutích. Nižší samurajové, zvláště z domén vládců *tozama*, se začali shromažďovat v Kjótu ve značném počtu. Tito muži, kteří opustili půdu a rodiny a riskovali ztrátu postavení či hrozbu trestu, kritizovali vládu šógunátu pro jeho slabost v zahraničních otázkách a pro jeho autokracii ve vnitřní politice země. Stali se tak základem pro vytvoření revolučního hnutí.⁹⁰

Jedním z aktivistů byl Jošida Šoin, učitel a samuraj z Čóšú, ke kterému se mnoho radikálů uchýlovalo pro inspiraci. Roku 1854 se Šoin pokusil schovat v jedné z Perryho lodí se záměrem poznat nepřítele. Byl však zadržen úředníky šóguna a po nějaký čas vězněn, než byl za trest poslán zpět do Čóšú. Zde byl odsouzen k domácímu vězení, ale bylo mu dovoleno pokračovat ve výuce. Mezi jeho studenty patřilo několik pozdějších japonských vůdců, jako například Jamagata Aritomo, Itó Hirobumi nebo Inoue Kaoru. Právě jim vysvětlil doktrínu revoluce, která byla založena na předpokladu, že stávající japonští vládcí ztratili právo vládnout svojí slabostí a neschopností, kterou ukázali tváří tvář zahraniční hrozbě. Jedinou spásou země bylo dle jeho názoru povstání mužů neposkvřených bohatstvím či úřadem, které by bylo možné vést rozhodnými samuraji v jednotě a věrnosti k císaři. Roku 1858 se Jošida rozhodl uvést svou teorii do praxe a plánoval zavraždit šógunova emisara v Kjótu ve snaze vyvolat protišógunátní povstání. Tento plán byl však odhalen a Jošida byl odsouzen a popraven následujícího roku. Tento Jošidův osud pouze přispěl ke zvýšení jeho pověsti. Mnoho samurajů se jej snažilo různými způsoby napodobit.⁹¹

Kvůli nespokojenosti a radikalismu mladých samurajů byla 60. léta 19. století poznamenána atentáty a útoky. Od počátku 60. let se aktivita *šiši* ještě zintenzivnila. Dne 24. března 1860 došlo k úspěšnému atentátu na Iiho Naosukeho, který pod tlakem velmocí souhlasil s podepsáním nerovných smluv.⁹² Za útokem stála skupina samurajů z Mita a Sacumy. O měsíc později byl jinou skupinou zraněn také jeho nástupce.⁹³ Zavražděna byla rovněž i řada představitelů šógunátu, kteří s otevřením země souhlasili.⁹⁴ Po těchto útocích se šógunát pokusil zastavit aktivitu *šiši* zesílením centrální kontroly.

⁹⁰ BEASLEY, *The Modern*, s. 73–74.

⁹¹ Tamtéž, s. 74–75.

⁹² KODET, *Příběh*, s. 252.

⁹³ COHEN, s. 154.

⁹⁴ DENNEY, s. 43.

Na počátku roku 1862 však šógunát ztratil kontrolu nad Kjótem a císařským dvorem. Samurajové loajální císaři z různých domén podnikli novou kampaň teroru proti úředníkům Tokugawů a těm, kteří podle nich nerespektovali císaře. Hlas loajalistů věrných císaři byl na císařském dvoře tlumen doménami Sacuma a Aizu. Různé skupiny samurajů, ojediněle doplněné rolníky, páchaly trestnou činnost a rozpoutaly nespoutané násilí ve východním Japonsku, kde situace přerostla v doméně Mito až do rozměrů občanské války. K jejímu ukončení bylo potřeba nasadit 10 000 vojáků šógunátu a blízkých domén. Přestože tyto nepokoje neměly za cíl svrhnout tokugawskou vládu, podkopaly důvěru elit ve schopnosti šógunátní vlády udržet pořádek, který byl z jejich pohledu smyslem existence tokugawského systému.⁹⁵

Jedním z cílů aktivit hnutí *sonnó džóí* rovněž bylo vyprovokování cizinců k zásahu proti Edu a tím dopomoci ke svržení šógunátu. Na počátku července 1861 skupina odbojných nacionalistických samurajů zaútočila na budovu britského vyslanectví v Edu. Útočníci dobře znali okolí a koordinovaně zaútočili ze třech stran. Zatímco jejich část zaměstnala britské strážce, další pronikli do budovy, kde hledali své potenciální oběti. Tři z nich se zde střetli se dvěma britskými důstojníky, které zranili, jednoho těžce. Po krátkém střetu však byli tito muži zahnáni. Až poté se na místě objevili šógunátní vojáci, se kterými se útočníci utkali v krátkém boji, což vedlo k rozhořčení britského vyslance sira Rutherforda Alcocka. Ten ve zprávě o incidentu napsal: „*Život jakéhokoli diplomatického zástupce nemůže být ani na okamžik v bezpečí v zemi, kde ozbrojení muži mohou napadnout vyslanectví, jehož údajní obránci [šógunátní strážce] jim dovolí proniknout dveřmi, aniž by se jim v tom pokusili zabránit.*“ Alcock jako viníky incidentu okamžitě identifikoval vojenskou vrstvu: „*Úřady se nás všude snaží odříznout od informací o obyvatelích a skutečném stavu veřejného mínění. [...] Jakékoli nepřátelství vůči cizincům v Japonsku pochází shora a ne zdola. Skutečné nepřátele cizinců je třeba hledat mezi daimjóy a jejich ozbrojenými následníky – pouhými nástroji vůle jejich pánů, a ne mezi lidovými masami.*“⁹⁶ Britský vyslanec poté žádal šógunát o odškodnění a potrestání viníků. Zároveň s tím navrhoval, aby britské námořnictvo vyslalo k japonským břehům adekvátní síly, které by mohly chránit britské zájmy. Jednání se šógunátem však byla obtížná, neboť Alcocka rozhořčilo, že pachatelé byli zadrženi a oficiálně popraveni za obyčejné přepadení, a nikoli za útok na britské vyslanectví.⁹⁷

⁹⁵ COHEN, s. 154–155.

⁹⁶ KODET, *Války*, s. 419.

⁹⁷ DENNEY, s. 46–47.

Útoky samurajů na nenáviděné cizince neustávaly. Již v srpnu roku 1859 byl v Jokohamě zavražděn ruský námořník. Později byli atentáty zabiti tajemník amerického konzula, sluha francouzského vyslance a japonský tlumočnick britské delegace.⁹⁸ V únoru 1860 byli v Jokohamě zmasakrováni dva nizozemští obchodní kapitáni.⁹⁹ Dne 27. června 1862 došlo k dalšímu útoku na britské vyslanectví, které bylo nyní chráněno nejen 80 britskými vojáky, ale rovněž 535 šógunovými samuraji. Přesto se podařilo útočníkům zabít desátníka Richarda Crimpa a námořníka Charlese Sweeta. Jeden z japonských důstojníků strážících budovu spáchal posléze *seppuku*. Výsledkem bylo značné pobouření mezinárodní komunity a společný tlak velmocí na odškodnění rodin zavražděných částkou ve výši 10 000 liber. Především Francie si v této situaci počínala aktivně. Její vyslanec poskytl Britům okamžitou podporu. Přesto to nebyl konec problémů britské delegace v Edu. V únoru 1863 napadli budovu xenofobní samurajové z domény Čóšú. Celá stavba lehla popelem, avšak nikdo nepřišel o život. Pro Brity to však byl jen další důkaz, že šógunát není schopen ochránit životy cizinců před útoky nacionalistů z řad *šiši*. Zajímavostí může být skutečnost, že se akce účastnil i pozdější japonský ministerský předseda Itó Hirobumi.¹⁰⁰ Dne 14. září 1862 byl za denního světla na silnici Tokkaidó během výletu zavražděn britský obchodník Charles Lennox Richardson a dva ze tří jeho společníků byli zraněni samuraji z domény Sacuma.¹⁰¹

Císařský dvůr souběžně naléhal na šógunát, aby podnikl radikální kroky a přerušil styky s cizinci.¹⁰² Zejména představitelé Čóšú požadovali přesné datum, kdy dojde k vyhnání cizinců šógunem a poslali dvoru dopis, ve kterém se ptali na přesný den, aby se mohli na událost připravit. Pokud by šógunát odmítl cizince vyhnat, měl jednotky za tímto účelem vést sám císař. Následné váhání šóguna vedlo pouze k nové vlně teroru vůči cizincům.¹⁰³ Při jednáních mezi šógunátem a císařským dvorem bylo stanoveno datum 25. června 1863 jako den zahájení akce proti cizincům. Šógunát dva dny před stanoveným

⁹⁸ KODET, *Příběh*, s. 252.

⁹⁹ DENNEY, s. 44.

¹⁰⁰ KODET, *Války*, s. 420.

¹⁰¹ KODET, *Příběh*, s. 252. Richardson si otevřel roku 1858 obchod v Šanghaji. Osudného dne vyjel s dalšími třemi britskými rezidenty Jokohamy (dvěma muži a jednou ženou) na vyjížďku podél silnice Tokkaidó do Kawasaki. Po cestě narazili na průvod samurajů, kteří doprovázeli Šimazua Hisamicua (otce daimjóa Sacumy Šimazua Tadajošiho, jenž za něj vládl jako regent). Když je míjela řada samurajů, přiblížili se příliš blízko k doprovodu sacumského regenta. Výsledkem se stal útok sacumských samurajů, během něhož byl Richardson zabit (poté, co těžce zraněný spadl z koně, usekli mu hlavu). Další dva společníci byli těžce zraněni. Pouze paní Borradeillová z jejich doprovodu štěstím unikla zranění. KODET, *Války*, s. 420–421. O zavraždění Richardona podrobně pojednává článek Romana Kodeta s názvem *Incident Namamugi v britsko-japonských vztazích*. In: *Historica Olomucensia*. 55–2018, Olomouc 2018, s. 189–216.

¹⁰² VASILJEVOVÁ, s. 321.

¹⁰³ TURNBULL, Stephen, *Samurai. The World of the Warrior*, Oxford 2006, s. 173.

dnem oznámil, že hodlá uzavřít přístavy. Když však Velká Británie a Francie hrozily otevřeným zásahem, opatření bylo odvoláno.¹⁰⁴

Přístup zastávaný doménou Čóšú, která měla dominantní vliv v Kjótu, zburcoval ostatní domény. Mnohé sdílely stejný pohled, ale obávaly se, že by bojovnost Čóšú mohla vést ke katastrofě. Daimjó Macudaira Katamori z domény Aizu se na podzim roku 1863 připojil k doméně Sacuma v plánování převratu proti Čóšú. Vliv domény na císařském dvoře tak byl značně omezen. Navíc musela čelit útoku zahraničních velmocí.¹⁰⁵

2.3 Britsko-sacumská válka a rebelující knížectví Čóšú

V reakci na zavraždění Richardsona, ke kterému došlo 14. září 1862, požadovala britská vláda vydání vrahů a zaplacení odškodného. Šógunát se sice pokusil odkázat Brity na daimjóa ze Sacumy, ale nakonec musel zaplatit 100 000 liber odškodného – sumu srovnatelnou s 1/3 ročního příjmu šógunátu. Britové současně požadovali dalších 25 000 liber od samotné Sacumy a vydání vrahů. Její představitelé však již dříve deklarovali, že nebudou trpět žádné urážky ze strany cizinců a odmítli s nimi jednat, navzdory hrozbám vojenského zásahu.¹⁰⁶

V létě roku 1863 připlula eskadra sedmi britských lodí do zálivu u Kagošimy, hlavního města Sacumy, aby zde Britové předali ultimátum. Dostalo se jim však uvítání samuraji stojícími u děl nebo na pozorovatelnách pobřežních baterií. Stejně jako jejich druzi, kteří zavraždili Richardsona, i tito samurajové netoužili po ničem jiném než zabít tolik cizinců, kolik jen bude možné.¹⁰⁷ Úkolem britského velitele eskadry admirála Augusta Kuperu však nebylo rozpoutat ozbrojený konflikt, ale pouze dosáhnout vyplacení odškodného a vydání Richardsonových vrahů. Při pohledu na množství samurajů však bylo Kuperovi jasné, že něco takového bude obtížné. Přesto se pokusil o vyjednávání. Této skutečnosti se rozhodli využít podřízení sacumského regenta Šimazua Hisamicua, kteří naplánovali přepadení britských velitelů a dobytí jedné z jejich lodí. 98 samurajů nastoupilo do 16 malých lodí a přiblížilo se k britské vlajkové lodi – šroubové fregatě *HMS Euryalus*.¹⁰⁸ Následující svědectví podává tehdejší tlumočnick anglického vyslanectví sir Ernest Satow: „...*Na palubu vstoupilo asi čtyřicet mužů poté, co se svým*

¹⁰⁴ VASILJEVOVÁ, s. 321.

¹⁰⁵ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 173.

¹⁰⁶ KODET, *Války*, s. 421–422.

¹⁰⁷ HILLSBOROUGH, Romulus, *Šinsengumi. Šógunovy poslední samurajské jednotky*, Praha 2011, s. 178.

¹⁰⁸ KODET, *Války*, s. 422.

knížetem vypili pohárek sake na rozloučenou. Byli pevně odhodláni v náhlém přepadu britské důstojníky zabít, nebo alespoň zabít hlavního velitele a zmocnit se tak vlajkové lodi eskadry. Byl to jistě odvážný plán, který by se byl mohl podařit, kdybychom se na takovou možnost nebyli připravili. K jednání s našimi veliteli byli do admirálovy kajuty vpuštěni pouze tři japonští vyjednavací, zatímco jejich zbývající druzi byli drženi strážemi na zadní části dolní paluby.“¹⁰⁹

O tři dny později již Kuper chápal, že sacumský daimjó, který během jednání pobýval mimo město, nehodlá ustoupit a vyjednávání pouze protahuje. Britskému admirálovi dělal navíc starosti blížící se tajfun, a proto nařídil svým mužům zmocnit se nepřátelských parníků, které Sacuma zakoupila od západních obchodníků, a zapálit je. Samurajové jako odpověď na to zahájili palbu na britské lodě.¹¹⁰ Přes všechnu jejich bojechtivost však jejich děla nabíjená zepředu nebyla schopna konkurovat britským, opatřených zadním závěrem, která měla čtyřnásobný dostřel.¹¹¹ Britové zacílili střelbu nejen na pozice nepřítele, ale také na město, které bylo předtím evakuováno. Zde se ovšem Britové dopustili omylu, když byla palba vedena na vzdálenou bílou budovu v domnění, že jde o Hisamicuův palác. Ve skutečnosti se jednalo o buddhistický chrám, jehož okolí utrpělo značné škody. V následujících dvou dnech vypálily britské lodě dohromady 1399 střel proti Kagošimě a pozicím protivníka.¹¹² Satow ostřelování popisuje následovně: „Byly použity také střely s cílem zapálit město, což se nám podařilo nad očekávání dokonale. Vichřice zesílila do té míry, že naprosto znemožnila jakékoli snahy obyvatel města o likvidaci požárů. Byl to hrůzný a zároveň velkolepý pohled, obloha byla pokryta tmavým kouřovým oblakem, jenž byl zespoda osvětčován špičatými jazyky bledého požáru.“¹¹³

Když boj skončil, většina dělostřeleckých baterií na pobřeží Sacumy byla zcela zničena, mnoho samurajů i obyvatel města bylo zabito a celé město téměř lehlo popelem. Ztráty Britů činily 11 padlých a několik raněných.¹¹⁴ Jak Satow popisuje, bylo možné konstatovat, že Britové zvítězili velmi těsně: „Japonská děla ještě místý střilela, když jsme odplouvali, ale všechny jejich střely byly příliš krátké. Mohli ovšem tvrdit, že i když

¹⁰⁹ SATOW, Ernest Mason, *A diplomat in Japan. The Inner History of the Critical Years in the Evolution of Japan When the Ports Were Opened and the Monarchy Restored*, San Diego 2006, s. 80.

¹¹⁰ KODET, *Války*, s. 422–423.

¹¹¹ HILLSBOROUGH, *Šinsengumi*, s. 178.

¹¹² KODET, *Války*, s. 423.

¹¹³ SATOW, s. 86.

¹¹⁴ HILLSBOROUGH, *Šinsengumi*, s. 178.

jsme většinu jejich baterií srovnali se zemí a z města nadělali trosky, nakonec nás donutili k ústupu.“¹¹⁵

Po této demonstraci vojenské síly odplul Kuper zpět do Jokohamy. Sacuma, která do té doby tajně podporovala hnutí *sonnó džóí*, se musela podrobit cizincům a zaplatit požadované reparace (vrazi však nikdy nebyli potrestáni). Navíc musela svůj dosavadní proticizinecký postoj přehodnotit, neboť její vůdci si uvědomili, že tváří tvář vojenské síle velmocí je nemožné cizince vyhnat. Pochopili, že jedinou šancí, jak zabránit podrobení země „barbary“ ze zahraničí, je její modernizace, která však vyžadovala spolupráci s cizími velmocemi. Vůdci Sacumy se proto v následujících letech snažili udržovat dobré vztahy především s Brity a nakupovat od nich moderní lodě a zbraně.¹¹⁶ Doména také vyslala řadu mladých samurajů do Velké Británie, aby zde získali zkušenosti s výstavbou moderních námořních plavidel.¹¹⁷ Během několika mála let se tak Sacuma stala jedním z nejvýznamnějších obchodních partnerů Velké Británie na území Japonska.¹¹⁸

Stejně nepřátelsky se k cizincům stavěla doména Čóšú, jedno z hlavních center *šiši* i hnutí *sonnó džóí*.¹¹⁹ V březnu 1863 císař vydal formální příkaz k vyhnání cizinců, který však byl v rozporu s politikou prosazovanou šógunátem. Nejaktivněji si v naplňování císařova rozkazu počínalo právě Čóšú. Všem cizincům bylo bráněno vstupovat na jeho území a pobřežní baterie pálily na zahraniční lodě plující skrze strategickou Šimonoseckou úžinu.¹²⁰ Čóšú mělo moderní dělostřelectvo pocházející ze Spojených států amerických a tři parní válečné lodě postavené rovněž ve Spojených státech. Jeho útoky tak způsobily značné škody a ztráty na životech. V odplatě zaútočilo dne 16. července 1863 námořnictvo Spojených států na tři moderní lodě Čóšú, z nichž dvě z nich potopilo a třetí poškodilo. Dne 20. července pak francouzské námořnictvo bombardovalo šimonosecké pobřežní baterie.¹²¹ Francouzští námořníci se posléze

¹¹⁵ SATOW, s. 86–87.

¹¹⁶ KODET, *Příběh*, s. 253–254.

¹¹⁷ CLEMENTS, Jonathan, *The Samurai. A New History of the Warrior Elite*, Philadelphia, London 2010, s. 286.

¹¹⁸ KODET, *Války*, s. 424.

¹¹⁹ CRAIG, *The Restoration Movement in Choshu*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 2, 1959, Vol. 18, pp. 187–197, s. 187.

¹²⁰ Tímto úzkým průlivem vedla nejkratší spojnice mezi Jokohamou a Šanghají, kudy proudila většina zahraničního obchodu mezi Japonskem a západními mocnostmi. KODET, *Války*, s. 426.

¹²¹ ESPOSITO, Gabriele, *Japanese Armies 1868–1877. The Boshin War and Satsuma Rebellion*, Oxford 2020, s. 5.

vyloďili na pobřeží, vytlačili samurajské posádky z baterií, zničili řadu děl a dále vypálili nedalekou vesnici.¹²² Tyto akce pouze umocnily japonskou nenávist vůči cizincům.

V obavě z eskalace napětí do otevřeného proticizineckého povstání došlo ke zformování sil do mezinárodní námořní eskadry devíti britských, čtyř nizozemských a tří francouzských válečných lodí a jednoho amerického podpůrného plavidla. Ve dnech 5.–6. září 1864, v bitvě v Šimonosecké úžině, zničily evropské válečné lodě většinu vojenských kapacit Čóšů. Dne 8. září, po utrpění těžkých ztrát a zničení většiny děl, doména kapitulovala.¹²³ S uspokojením mohl ve své zprávě ministru zahraničí lordu Russellovi Alcock konstatovat: „*Spojenecké eskadry dosáhly v Šimonosecké úžině velkého triumfu s poměrně malými ztrátami.*“¹²⁴ Přesto velmoci požadovaly, aby šógunát zaplatil obrovské kompenzace 3 milionů dolarů, které však nebyly nikdy zaplacený.¹²⁵

Podobně jako v případě Sacumy si také vůdci Čóšů uvědomili, že se Japonsko nemůže po vojenské stránce cizincům rovnat a přiklonili se k provedení potřebných reforem. V následujících letech jich bylo realizováno několik a proměnily podobu ozbrojených sil. Ty byly nyní formovány a vyzbrojeny podle západního vzoru, a dokonce začaly přijímat rekruty z řad prostého obyvatelstva.¹²⁶ První reformní krok byl proveden již na přelomu let 1863 a 1864, kdy byly založeny jednotky nepravidelné domobrany zvané *kiheitai*, za jejichž vznikem stáli radikální samurajové. Mezi ně patřil také Jamagata Aritomo, pozdější tvůrce císařské armády. Účelem bylo vytvořit skutečnou národní armádu, proto byli do řad *kiheitai* zařazováni i obyvatelé nesamurajského původu. Elitní oddíly obsadili z většiny samurajové, avšak další oddíly domobrany byly tvořeny ze 70 % běžnou populací.

Od roku 1865 vedl modernizaci armády Čóšů opravdový znalec evropského umění války a obdivovatel pruské armády Ómura Masudžiró, který zavedl novou organizaci vojenských jednotek, do kterých byli přijímáni muži všech společenských tříd. Čóšů se tak jako první přestalo spoléhat na vojska tvořená pouze samuraji. Díky Ómurovi došlo rovněž k přezbrojení nové armády. Doména koupila prostřednictvím Sacumy od amerických obchodníků 7300 moderních opakovacích pušek. Čóšů tak mělo pravděpodobně nejlepší ozbrojené síly ze všech japonských domén.¹²⁷

¹²² HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 243.

¹²³ ESPOSITO, s. 5.

¹²⁴ KODET, *Války*, s. 430.

¹²⁵ ESPOSITO, s. 5.

¹²⁶ KODET, *Příběh*, s. 254.

¹²⁷ KODET, *Války*, s. 432.

Velení jednotek vytvořených z prostých obyvatel a ozbrojených puškami se ujal mladý samuraj Takasugi Šinsaku, proticizinecký extremist a povoláný z exilu (za založení ohně na britském konzulátu). Na konci 50. let se Takasugi stal následníkem Jošidy Šóina, prostřednictvím kterého se spojil s dalšími mladými radikálními samuraji, jako byli Maebara Issei, Itó Hirobumi a Jamagata Aritomo. Přestože měl Takasugi štíhlou postavu a pověst sukničkáře a těžkého pijana, vydobyl si zvučné jméno díky neobyčejné statečnosti a vášnivému oddanosti radikální reformě. Byl rovněž inteligentní a zběhlý v západní vojenské vědě a zastával názor, že dědiční válečníci – samurajové byli příliš zbabělí, než aby bojovali za císařskou restauraci. Svoje opovržení k samurajské třídě demonstroval uříznutím svého copu – jednoho ze symbolů samurajského statusu. Rovněž se podílel na zformování jednotek *kiheitai* a stal se jejich velitelem.¹²⁸

Události z let 1863 a 1864 měly dopad na změnu smýšlení samurajských radikálů. Někteří vyjádřili pochyby o rozhodnutí vyhnat cizince. Takasugi a Kido Koin z Čóšú tak učinili na počátku roku 1862. Podobně se vyjádřili samurajové Ókubo Tošimiči a Saigó Takamori ze Sacumy, smýšlející vlastenecky, kteří zvýhodňovali obchodní vztahy s okolním světem v přesvědčení, že tím dojde k posílení Japonska. Všichni tito muži se nyní stali mocnými ve svých doménách a vlivnými v politice.¹²⁹

Vojenské zkušenosti z Kagošimy a Šimonosecké úžiny byly vlastenci považovány za vítězství nad cizinci i šógunátem. Rovněž došlo k zintenzivnění rivality mezi Sacumou a Čóšú, které pokračovalo v prosazování svých zájmů prostřednictvím Kjóta a plánovalo oznámit vytvoření císařské armády z odvodů provedených loajálními vládci domén. Během léta 1863 navíc začali samurajští radikálové zařizovat velení pro císaře v kampani vyhnání cizinců. Čóšú však bylo ve svých snahách v opozici proti doménám Sacuma a Aizu, které stále více projevovaly svoji podporu šógunátu.¹³⁰

Dne 30. září 1863 jednotky domén Sacuma a Aizu dobyly brány císařského paláce a během několika dní se celá situace v hlavním městě změnila. Sandžó Sanetomi a několik dalších protitokugawských vládců uprchlo do útočiště v Čóšú. Stejně tak učinilo mnoho samurajů, kteří se podíleli na protišógunátní politice. Jiní unikli na blízký venkov, kde plánovali vyvolat vzpuru. Touto změnou v císařském městě bylo odloženo převzetí velení kampaně proti cizincům císařem a plán na vytvoření císařské armády zcela

¹²⁸ DREA, s. 14.

¹²⁹ BEASLEY, *The Modern*, s. 89.

¹³⁰ Tamtéž, s. 85.

ztroskotat. Ve snaze urovnat vztahy mezi císařem a šógunem bylo domluveno, že šógun v duchu vítězství navštíví Kjóto.¹³¹

V srpnu 1864 Čošú provedlo překvapivý útok proti jednotkám šógunátu v Kjótu s cílem osvobodit císaře Kómeje z područí šóguna.¹³² Tato vzpurná doména využila nastalé situace, neboť od června toho roku byl šógunát zamětnán povstáním v doméně Mito, které ohrožovalo stabilitu bakufu, vzhledem k tomu, že šlo o jedno z jeho ústředních panství. V Kjótu také operovaly četné skupiny *šiši*, které šířily politické násilí a politické vraždy byly v letech 1862–1864 téměř na denním pořádku. Brutální pokusy šógunových jednotek *šinsengumi* o potlačení hnutí *sonnó džói* v Kjótu a jednání šógunátu s řadou daimjóů vedlo Čošú k rozmístění 1700 vojáků v okolí císařského města. Této snahy si byl vědom Tokugawa Jošinobu, který byl roku 1862 jmenován ochráncem šóguna. Vydal proto neprodleně rozkaz daimjóům ze středního Japonska, aby poslali do Kjóta posily. V srpnu tak již měl Jošinobu k dispozici armádu o síle nejméně 70 000 mužů.

Dne 20. srpna 1864 udeřili vojáci Čošú ze tří směrů na bránu Hamaguri (tzv. „zakázaná brána“), bráněnou především jednotkami Aizu a Sacumy. Navzdory značné přesile nepřítele se útočníkům podařilo proniknout až do nitra komplexu císařského paláce.¹³³ Po celodenním boji, který měl za následek zničení 28 000 kjótských domů, byli vojáci Čošú odrazeni a první otevřený vzdor proti vládě Tokugawů byl utopen v krvi.¹³⁴ Tato událost, označovaná jako incident Kinmon, nedosáhla svého cíle a zapříčinila pouze požár většiny japonského starodávneho města.¹³⁵

Poté, co Čošú utrpělo porážku od západních velmocí, nastala pro šógunát vhodná příležitost, aby proti této vzpurné doméně zasáhl.¹³⁶ Jako odvetu za útok v Kjótu podnikl šógun v září 1864 trestnou výpravu proti Čošú, známou také jako první čošská výprava.¹³⁷ Do konce roku 1864 bylo na hranicích domény shromážděno 150 000 samurajů, připravených zaútočit. Vedením této expedice byl původně pověřen Macudaira Katamori z Aizu, avšak jeho role v Kjótu byla příliš významná, než aby mohla být dočasně opuštěna.¹³⁸ Oficiálním velitelem výpravy byl Tokugawa Jošinobu, který však přenechal

¹³¹ Tamtéž.

¹³² ESPOSITO, s. 5.

¹³³ KODET, *Války*, s. 427–429.

¹³⁴ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 282–284.

¹³⁵ ESPOSITO, s. 5.

¹³⁶ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 173–174.

¹³⁷ ESPOSITO, s. 5–6.

¹³⁸ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 174.

velení svým podřízeným. Klíčovou roli zde sehrál velitel jednotek Sacumy Saigó Takamori, který se rovněž účastnil potlačení povstání Kinmon.¹³⁹ Ve skutečnosti ani jedna strana neměla v úmyslu skutečně bojovat. Podněcovatelé útoku na Kjóto byli zadrženi a šógunova armáda nenapadla území Čóšú.

Napětí mezi šógunátem a Čóšú se však v následujících měsících opět zvýšilo. V červnu 1866 šógun podnikl druhou čóšskou výpravu. Navzdory všem očekáváním byla šógunova armáda drtivě poražena jednotkami Čóšú, které byly nedávno modernizovány v očekávání hrozícího konfliktu.¹⁴⁰ Ve zprávě očitého účastníka bojů se lze dočíst: „*Vojáci Čóšú na nás stříleli v údolí řeky, které je široké 4 nebo 5 čó (okolo 400 nebo 500 metrů). Protože všichni vojáci Čóšú používali pušku Minié, jejich kulky na nás doslova pršely. Naše kulky k nim naopak jednoduše nedolétly. Kvůli těmto okolnostem ti, kteří museli ustoupit z boje, jednomyslně trvali na tom, že i kdybychom museli prodat všechnu naši zbroj a zadlužit se, musíme získat pušky Minié. Bez nich nepůjdeme do boje.*“¹⁴¹

Puška *Minié* a moderní zbraně byly nezbytné pro vojenskou modernizaci, neboť bez nich neměli samurajové šanci splnit své vojenské povinnosti. Tato porážka šógunovy armády se stala hlavním důvodem pro provedení vojenské reformy, která zvýšila individualitu samuraje v rámci armády. Po hořké porážce od modernizované armády Čóšú oznámila v létě roku 1866 doména Kišú, že vytvoří střeleckou brigádu vybavenou moderními puškami. O dva měsíce později byl zaveden nový systém, kdy: „*Bez rozdílu k společenskému statusu v samurajské společnosti, všichni samurajové mohli být odměněni jako individuální vojáci.*“¹⁴² Bylo rozhodnuto, že všichni ti, kteří nebojují a nejsou organizováni ve střelecké brigádě, budou propuštěni. Poté, co se běžní samurajové bojující proti Čóšú vrátili domů, byla provedena plošná vojenská reforma týkající se všech běžných samurajů. V této reformě byly všechny oficiální posty tradiční válečnické organizace zrušeny a všichni samurajové, s výjimkou těch, kteří zastávali oficiální posty jako úředníci, byli organizováni do střeleckých brigád.¹⁴³

Nedlouho po konfliktu šógunátu s Čóšú uzavřela Sacuma tajnou alianci s touto doménou. Roku 1866 se situace zkomplikovala smrtí šóguna Tokugawy Iemočiho a na

¹³⁹ KODET, *Války*, s. 431.

¹⁴⁰ ESPOSITO, s. 6.

¹⁴¹ SONODA, Hidehiro, *The Decline of the Japanese Warrior Class 1840–1880*. In: *Japan Review*, No. 1, 1990, pp. 73–111, s. 93.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

počátku následujícího roku smrtí císaře Kómeje. Po vojenské pohromě bylo jasné, že tokugawský šógunát čelí existenční hrozbě a jeho jedinou šancí pro přežití bylo vybudování nové a silnější armády, reformované podle západního vzoru. V atmosféře intrik mezi dvory v Edu a Kjótu hlavní aktéři nakupovali od zahraničních obchodníků zbraně a najímali řadu profesionálních instruktorů, přičemž západní diplomaté usilovali o jejich přízeň podporou jejich zájmů.¹⁴⁴

2.4 Pád šógunátu a restaurace Meidži

Problémy šógunátu se prohloubily s počátkem roku 1862. Šógunova vláda se dostala pod tlak císařského dvora, určitých daimjóů, *šiši* a samurajských aktivistů, kteří požadovali změnu politiky a zahájení reformy.¹⁴⁵ Velké množství samurajských odpadlíků opouštělo své domény a přihlašovalo se k boji pod prapory „loajality k císaři“ (*sonnó džóí*). Tito bojovníci, kteří byli některými úředními místy nazýváni hanlivě róninové, proměnili dosud klidné ulice císařského města v místa krvavého násilí. S pokřikem „pomsta nebes“ útočili meči proti svým nepřátelům ve snaze svrhnout vládu šógunů. Výsledkem se stal teror, kdy byly vraždy běžným jevem každé noci. Vrazi nabodávali hlavy svých obětí na bambusové tyče, které poté zabodávali do měkké půdy na břehu řeky. Úřady se rozhodly chaos a teror potlačit a za tímto účelem vytvořily jednotku šermířů, kterou nazvaly *šinsengumi* (nově vybrané sbory) a pověřily je obnovením pořádku a dodržování zákonů v Kjótu. Příslušníci tohoto nově vzniklého útvaru byli zároveň nenáviděni i uctíváni a vysloužili si řadu pojmenování – divocí róninové, vlčí smečka, vrazi, násilníci či banda hrdlořezů. Stali se nejobávanější bezpečností službou v dějinách Japonska a jejich oficiálním posláním byla ochrana šóguna. Jejich úkol byl vcelku prostý – zlikvidovat róniny, kteří chtěli svrhnout vládu šóguna. Dostalo se jim úředního souhlasu s vražděním a touha zabít jim byla vlastní. Svou přítomností i pouhým jménem budili hrůzu a celému Japonsku naháněli strach.¹⁴⁶ V čele *šinsengumi* stáli dva muži – Kondó Isami a Serizawa Kamo, dřívější hlavní instruktoři v šermířských školách.¹⁴⁷

V protišógunátních doménách, zejména v Sacumě a Čošú, padla moc do rukou samurajských skupin, které si žádaly zničení stávajícího systému vlády. Spolu s dalšími, podobnými skupinami vládly značným vlivem a bránily svým daimjóům nebo jeho

¹⁴⁴ ESPOSITO, s. 6–7.

¹⁴⁵ TOTMAN, Conrad, *The Collapse of the Tokugawa Bakufu. 1862–1868*, Honolulu 1980, s. 3.

¹⁴⁶ HILLSBOROUGH, *Šinsengumi*, s. 1–2.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 21.

starším úředníkům vrátit se pod nadvládu Tokugawů. Uzavření aliance Sacumy s Čóšú v roce 1866 byl rozhodující krok vedoucí k následné restauraci císařské moci. Uzavření spojení dříve vzájemně znesvářených domén bylo umožněno díky změně ve vnitřní politice Sacumy. Skupina vedená Saigóem Takamorem a Ókubem Tošimičim, která zvolila cestu politických intrik, získávala stále větší vliv ve správě domény. Roku 1866 tak již byla schopná vést Sacumu do protišógunátní aliance s Čóšú.¹⁴⁸

Čóšú zastávalo loajalitu k císaři a protišógunátní postoje nepřerušeno od roku 1862. Naproti tomu Sacuma, ještě měsíc nebo dva před uzavřením aliance, zastávala politiku kompromisu mezi císařem a šógunem. Pokud lze nazvat vůdce Čóšú jako radikální a dokonce moderní, pak vůdce Sacumy jako konzervativní, alespoň v tom smyslu, že feudální autorita zde zůstávala mnohem silnější než v jiných částech Japonska.

Radikalita v Čóšú pramenila již ze založení nepravidelných vojenských jednotek (*šotai*), určených k ochraně před zahraniční hrozbou z let 1863 a 1864, tvořených z rekrutů stojících na samých okrajích samurajské třídy nebo dokonce úplně mimo ni. Tyto jednotky přinesly rušivý a radikální prvek do politiky domény.¹⁴⁹ Podobně na tom byla doména Tosa. Její venkovští samurajové (*goši*) a vesničtí předáci (*šója*) hráli aktivní část v lojalistickém hnutí podporujícího císaře.¹⁵⁰ Z Tosy pocházela velká část róninů, kteří se přidali k teroristickým skupinám v Kjótu či k jednotkám *šotai* v Čóšú. V doméně Tosa však prokázaly umírněné síly dostatečnou vůli k odolávání vůči změnám. Dokladem může být Gotó Šódžiró, který se pod ochranou daimjóa Jamaučiho Jódóa nabídl jako zprostředkovatel jednání mezi Edem a aliancí Sacumy a Čóšú.¹⁵¹

V Sacumě převažoval v letech 1858–1862 lojalistický sentiment k císaři. Velký počet samurajů pod vedením Ókuba se plánoval stát róniny s cílem provést své politické aktivity nezávisle na oficiální politice domény. Většina mužů z pozdější vlády císaře Meidži prohlásila, že tento plán podporovali nebo s ním sympatizovali. V každém případě převážila opatrnost a plán se neuskutečnil. Ókubo a několik jeho společníků si začali vytvářet vazby s úředníky blízkými otci daimjóa Šimazuovi Hisamicuovi, který jim umožnil vstup do politiky. Část lojalistického hnutí tak získala legitimitu. Jiná část netrpělivých aktivistů se rozhodla pro akci v podobě útoků na cizince.¹⁵²

¹⁴⁸ BEASLEY, *Politics and the Samurai Class Structure in Satsuma. 1858–1868*. In: *Modern Asian Studies*, No. 1, 1967, Vol. 1, pp. 47–57, s. 47–49.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 47–48.

¹⁵⁰ JANSEN, *Takechi Zuizan and the Tosa Loyalistic Party*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 2, 1959, Vol. 18, pp. 199–212, s. 200.

¹⁵¹ BEASLEY, *Politics*, s. 48.

¹⁵² Tamtéž.

Nezávislé aktivity samurajů měly rozhodující vliv na zformování koalice, která vedla ke svržení vlády šógunátu v roce 1868. Samurajové loajální císaři, kteří byli vyloučeni z Kjóta v roce 1863, se znovu seskupili v Čóšú a začali vytvářet vojsko vybavené puškami a doplněné rekruty z řad nesamurajské vrstvy.¹⁵³ Pokud šógunát nabyl dojmu, že se problém Čóšú vyřešil dopadením strůjců povstání z roku 1864, mýlil se, neboť v Čóšú se objevili noví vůdci, kteří byli ještě radikálnější než ti, kteří vedli povstání Kinmon. Sacuma projevovala nelibost, že jí nebyl přidělen hlas politicky přiměřený její roli v roce 1863. Doména proto ustoupila od podpory Eda a vstoupila do tajného paktu s Čóšú. Došlo tak k vytvoření vhodných podmínek k restauraci císaře. Uzavření spojení mezi doménami Sacuma a Čóšú byl rozhodující moment, neboť došlo ke spojení dvou nejsilnějších armád Japonska proti šógunovi.¹⁵⁴

Pod vlivem porážek utrpěných od velmocí byli stoupenci hnutí *sonnó džóí* nuceni přehodnotit svůj postoj vůči cizincům. Důvodů k tomu bylo několik. Především se v praxi ukázalo, že Japonsko při své současné úrovni a organizaci ozbrojených sil není schopné vzdorovat útokům cizích velmocí. Poté, kdy doména Čóšú – jeden z největších odpůrců jednání s „barbary“, byla nucena kapitulovat, odpadl argument ústupků v zahraniční politice jako základní bod kritiky šógunátu. Navíc mezi obchodníky, kteří měli velice blízko k nižším samurajům, bylo mnoho těch, kteří dokázali obchodovat se zahraničními „barbary“ se ziskem, a proto měli značný zájem na udržení a rozvíjení vztahů s cizinou. Nižší samurajové se svých proticizineckých nálad nevzdali, ale začali si uvědomovat, že k úspěšnému vzdoru je třeba naučit se mnohým znalostem z ciziny. Mnozí tak začali systematicky studovat cizí vědy a zajímat se o poměry v Evropě i Americe. Pod vlivem tohoto vývoje v polovině 60. let 19. století tak heslo vyhnání cizinců, v předcházejícím desetiletí hrající značnou úlohu v japonské vnitřní politice, postupně začalo ztrácet na významu.¹⁵⁵

Dne 3. listopadu 1867 šógun Tokugawa Jošinobu rezignoval: *„Zpětný pohled na různé změny, kterými císařství prošlo, nám ukazuje, že po úpadku císařské autority spadla moc do rukou státních ministrů a z důvodu občanských válek v období Hogen (1156–59) a Heian (1159–60) přešla administrativní moc do rukou vojenské třídy. Můj předchůdce získal od císařského dvoru více důvěry a přízně než kterýkoli jeho předchůdce a stejně tak jeho potomci po více než 200 let. Přestože zastávám stejný úřad, téměř všechny činy*

¹⁵³ COHEN, s. 155.

¹⁵⁴ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 174–175.

¹⁵⁵ VASILJEVOVÁ, s. 322.

*administrativy jsou nedokonalé a se studem přiznávám, že současný nevyhovující stav je zapříčiněn mými nedostatky a neschopností. Nyní, když se zahraniční styky stávají každým dnem intenzivnějšími, hrozí rozpad základů státu na kousky, pokud nebude vykonávána vláda jedinou centrální autoritou. Pokud by se změnily zavedené poměry, autorita by byla navrácena císařskému dvoru, došlo v rozsáhlém měřítku k národnímu uvažování, císařské rozhodnutí by bylo ctěno a říše byla podporována úsilím všeho lidu, pak bude země schopná udržet si svoji hodnotu a důstojnost mezi národy světa. Přestože jsem umožnil všem feudálním vládcům bez výhrad zastávat jejich názor na situaci, věřím, že mojí nejvyšší povinností k uskutečnění tohoto ideálu je vzdát se zcela své vlády nad touto zemí.*¹⁵⁶ Dne 12. listopadu císařský dvůr odpověděl: „*Návrh Tokugawy Keikiho [Jošinobua pozn. a.] o navrácení vlády do rukou císaře se přijímá.*“¹⁵⁷

Toto šógunovo gesto císařský dvůr překvapilo a bylo nutné požádat šóguna, aby po jistý čas ještě pokračoval ve správě země. Koncem prosince 1867 Ókubo Tošimiči přesvědčil skupinu radikálních dvorských vládců, že by mělo dojít co nejdříve k nastolení vlády císaře. Kromě Ókubových politických spojenců ze Sacumy a vládce Šimazua Hisamicua byl s tímto plánem rovněž seznámen daimjó z Tosy Jamanouči Jojošige a jeho hlavní ministr Gotó Šódžiró, stejně jako zástupci vlád domén Aki, Ečizen a Owari. Navíc se nedaleko Kjóta nacházely početné jednotky z Čóšú, připravené v případě potřeby vstoupit do města.¹⁵⁸

Když na počátku roku 1867 zemřel císař Kómei, následníkem se stal jeho čtrnáctiletý syn Mucuhito, známý také jako císař Meidži. Jeho následnictví poskytlo Sacumě a Čóšú nárok pro jejich povstání vůči šógunátu. Poté, co šógun v listopadu 1867 rezignoval, jeho vojenské jednotky byly odvolány z Kjóta do Ósaky. Lojalistické síly věrné císaři, zahrnující početné kontingenty ze Sacumy a Čóšú, se rychle přemístily do císařova města. Pod tlakem radikálních členů císařského dvora obdrželi vůdci Sacumy a Čóšú příkaz od mladého císařského následníka, který považovali za oprávnění svrhnout šóguna.¹⁵⁹

Vyzbrojení císařským příkazem, dne 3. ledna 1868 dobyly síly Sacumy a Čóšú císařský palác v Kjótu, provolaly obnovu císařské moci a nařídily šógunovi vzdát se veškeré moci a území. Jošinobu, neochotný přijmout takovéto ponižující podmínky, povolal své jednotky z Ósaky k boji proti rebelům ze Sacumy a Čóšú.¹⁶⁰ Dne 16. ledna

¹⁵⁶ McLAREN, Walter Wallace (ed.), *Japanese Government Documents*, Connecticut 1979, s. 147–148.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 148.

¹⁵⁸ CAIGER, John, MASON, Richard, *Dějiny Japonska*, Praha 1997, s. 259.

¹⁵⁹ DREA, s. 20.

¹⁶⁰ Tamtéž.

1868 vyšel císařský edikt: „Nyní, když Tokugawa Keiki [Jošinobu pozn. a.] navrátil administrativní autoritu císařskému dvoru, který vykonává císařskou politiku, bude se císař opírat o názor veřejnosti a zachová všechny staré tradice a zvyklosti tokugawského zřízení. Všechny klany budou odvážně bojovat na jedné straně za právo a na druhé usilovat o zvětšení slávy říše.“¹⁶¹

Nejradikálnější vůdci císařské restaurace hrozili zrušením titulu šóguna a konfiskací všech zemí a majetku klanu Tokugawa. Jako odpověď dne 17. ledna 1868 Jošinobu formálně odmítl císařskou restauraci. Samurajové ze Sacumy mezitím vypálili šógunovu rezidenci v Edu. Jako pomstu šógunovy jednotky zničily edoský palác Saigóa Takamoriho a zabili mnoho sympatizantů restaurace císaře.¹⁶² Macudaira Katamori z Aizu, věrný šógunovi a zaskočený bleskovým vývojem událostí v Kjótu, napochodoval v čele 1600 jednotek Aizu v rámci šógunovy armády k císařskému městu ve snaze jej znovuzískat.¹⁶³

2.5 Válka Bošin

Ráno 27. ledna 1868 zablokovalo okolo 5000 mužů věrných císaři pocházejících převážně z Čóšú, ale rovněž ze Sacumy a Tosy, přístup ke Kjótu, zatímco se vojáci šóguna shromáždili ve Fušimě – malém obchodním přístavu a administrativním centru jižně od města. Jednotky Sacumy pod velením Saigóa zabarikádovaly dvě hlavní cesty vedoucí z Fušimi do Kjóta.¹⁶⁴ Šógunova armáda disponovala početní převahou, avšak ve srovnání s nepřítelem působila poněkud zastarale. Její hlavní síly představovalo 12 praporů řadové pěchoty (6000 mužů) a dva prapory vycvičené Francouzi (900 vojáků). Zbytek vojska tvořila směs jednotek různých kvalit, které většinou pocházely od vazalů šóguna. Cílem této armády bylo prolomit obranu nepřítele, proniknout do císařského města a sesadit zde zrádné císařovy rádce.¹⁶⁵ Ideologicky se mohl šógun opřít o prohlášení, že nebojuje proti císaři, ale jeho nehodným rádcům, kteří jej ovlivňují, což odpovídalo konfuciánské představě o povinnosti chránit panovníka před zhoubnými vlivy.¹⁶⁶

Bitva se naplno rozhořela ve dnech 27.–28. ledna 1868 u Toby a Fušimi na jižním okraji císařského města. Jednotky šógunátu byly odraženy, neboť vojáci Sacumy a Čóšú

¹⁶¹ McLAREN (ed.), s. 148.

¹⁶² ESPOSITO, s. 8.

¹⁶³ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 175.

¹⁶⁴ DREA, s. 20.

¹⁶⁵ KODET, *Války*, s. 442.

¹⁶⁶ KEENE, Donald, *Emperor of Japan. Meiji and His World. 1852–1912*, New York 2005, s. 125.

disponovali moderními děly *Armstrong* a značným počtem pušek *Minié*. Druhý den bitvy se navíc některé kontingenty šóguna přidaly na stranu nepřítele (další přeběhnutí následovala v únoru). Na druhou stranu se podařilo námořnictvu šóguna zvítězit 28. ledna v námořní bitvě u Awy proti válečným lodím *Sacumy*.¹⁶⁷ Zásadní moment přinesl 29. leden, kdy se okolo poledne za řadami protitokugawské armády objevila standarta, kterou Japonsko po staletí nevidělo. Jednalo se o červený praporec s vyobrazením zlatého slunce a stříbrného měsíce, který zpočátku nikdo nemohl identifikovat, neboť žádný z daimjóů nepoužíval podobnou zástavu. Po chvíli si však bojovníci uvědomili pravdu – šlo o císařskou standartu. Vojsko *Sacumy* a Čóšú tak bylo de facto císařskou armádou a Tokugawové by tak otevřeným útokem napadli autoritu samotného panovníka.¹⁶⁸ Navzdory převaze se šógunovy jednotky stáhly a byly poraženy. Čtyřdenní boje si vyžádaly okolo 300 padlých válečníků na straně císaře a více než dvojnásobek na straně šóguna. Vůdci šógunátu souhlasili, že vydají hrad v Ósace, avšak při jeho předávání propukl oheň neznámého původu, který zničil zásoby munice, což vedlo k poničení hradu.¹⁶⁹

Během bitvy u Toby a Fušimi zemřelo 120 samurajů z Aizu, nejméně jednoho spojence šóguna, a 158 jich bylo zraněno. Šógun, doprovázený vládcem této domény *Macudairem*, uprchl lodí do Eda. *Macudaira* naléhal, aby východní Japonsko bylo sjednoceno proti zrádcům šóguna, avšak *Jošinobu* nebyl příznivě nakloněn dalšímu pokračování bojů. Místo toho opustil hrad v Edu a uchýlil se do chrámu, kde čekal na svůj další osud. *Macudaira* se stáhl do své domény *Aizu* s prohlášením, že neodporoval císaři, ale pouze jednal v sebeobraně proti agresí ze strany *Sacumy* a Čóšú.¹⁷⁰

Bitva u Toby a Fušimi započala konflikt známý jako válka *Bošin*, pojmenovaný podle postavy draka (*bošin*) z čínského znamení zvěrokruhu pro rok 1868.¹⁷¹ Tato občanská válka byla vedena mezi aliancí věrnou císaři, zahrnující domény Čóšú, *Sacuma* a *Tosa*, proti feudálním kontingentům různých spojenců šóguna, jednotkám *šinsengumi* a *denšutai*.¹⁷²

¹⁶⁷ ESPOSITO, s. 8–9.

¹⁶⁸ KODET, *Války*, s. 442. Přestože císař po staletí nevládl a propůjčoval svoji autoritu vojenským vládcům – šógunům, jeho postavení jako pomyslného vrcholku japonské společnosti a symbolu celého národa bylo nezpochybnitelné. Sám *Iejasu Tokugawa* varoval své následníky, aby se nikdy nepouštěli do střetu s císařským rodem. Tamtéž, s. 442–443.

¹⁶⁹ DREA, s. 9.

¹⁷⁰ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 175.

¹⁷¹ DREA, s. 10.

¹⁷² ESPOSITO, s. 8

Dne 31. ledna 1868 poté, co bývalý šógun uprchl do Ósaky, bylo rozkázáno armádě shromážděné v Kjótu, aby jej pronásledovala. O pár dnů později byla oznámena konfiskace šógunova území. Když Jošinobu dorazil 5. února do Eda, nacházel se již na pozici bezzemkového daimjóa. V oficiálním paláci šóguna očekával následný vývoj událostí. Diplomata Léon Roches mu nabízel vojenskou pomoc Francie, ale bývalý šógun odmítl. Vrchní velitel Tokugawovy armády Kacu Kaišú zastával názor kapitulace. Edo však mohlo být dobře bráněno. Navíc jeho modernizovaná armáda mohla efektivně odolávat vojsku císaře a šógunovo námořnictvo zůstávalo víceméně nedotčené. Japonská populace však byla ke starému vládci nepřátelsky naladěná a očekávala reformy od císařského dvora.¹⁷³

Na diplomatickém poli se přesto jevila šógunova pozice vcelku pozitivně, neboť západní velmoci stále uznávaly šógunát jako japonskou vládu. Na začátku března 1868 podepsala většina zahraničních národů na návrh britského ambasadora sira Harryho Parkese dohodu o neutralitě v probíhajícím konfliktu. Francie však přesto pokračovala v soukromých snahách získat přízeň šógunátu. Mocnosti se zavázaly neposkytovat válečnou či materiální podporu žádné z válčících stran. Toto rozhodnutí počkat na výsledek války nezmírnilo všeobecnou nepopularitu cizinců – dne 8. března zabili samurajové z Tosy 11 francouzských námořníků a samotný Parkes byl napaden v ulicích Kjóta 23. března.¹⁷⁴ Mezitím jednotky Sacumy, Čošú a Tosy o síle 3000 mužů postoupily severovýchodním směrem k Edu ve třech oddělených skupinách a 29. března pod velením Saigóa prakticky rozdrtily šógunátní síly o síle 300 mužů vedené Kondóem Isamim v bitvě u Košu-Kacunamy. Kondó uprchl, ale byl brzy dopaden a jeho pozdější poprava měla dopad na snížení morálky v Edu, které Saigó mezitím oblehl.

Mezi květnem a červencem 1868 obléhala armáda císaře Edo a podnikala opakované útoky, které donutily šógunova vrchního velitele Kacua k bezpodmínečné kapitulaci. Dne 4. července byli v Uenu, severovýchodní části města, poraženi poslední obránci, kteří se předtím odmítli vzdát. Jošinobu byl zbaven všech titulů a umístěn do domácího vězení.¹⁷⁵ O dalším šógunově osudu zpravují vzpomínky britského diplomata Algernona Bertrama Mitforda: „[...] *Občanská válka byla nyní prakticky u konce. Šógun, zbavený své hodnosti, našel klid v tvorbě básní na svém romantickém hradě Šizuoka, oblíbeném místě jeho velkého předchůdce Iejasua, kde vedl po 40 let život venkovského gentlemana,*

¹⁷³ AKAMATSU, Paul, *Meiji 1868. Revolution and counter revolution in Japan*, New York 1972, s. 139.

¹⁷⁴ ESPOSITO, s. 9–10.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 10.

*věnujícího se zemědělství, obzvláště zdokonalení pěstování čaje. Zde našel vhodné místo pro sebe i velké množství svých bývalých vazalů, které nemohl podpořit jako za starých časů, ale ani opustit. Byl to laskavý a štědrý mistr.*¹⁷⁶

Pád šógunova hlavního města měl obrovský symbolický význam. Dne 3. září bylo Edo přejmenováno na Tokio (východní hlavní město) a stalo se novým císařským hlavním městem Japonska. Císař Meidži přesunul svůj dvůr z Kjóta do Tokia a jeho nová vláda převzala administrativní strukturu šógunátu. Nový režim nepožadoval tvrdé potrestání těch, kteří podporovali šógunát. Většina z vůdců šógunátních sil byla jen krátce uvězněna a někteří získali dokonce vysoké pozice v nové vládě.¹⁷⁷ Severně od Eda šógunátní síly držely hrad Ucuomija. Na začátku června porazily císařské jednotky šógunovy muže v sérii menších potyček. Následně odrazily nepřátelskou protiofenzívu, spojily se s posilami a obklíčily hrad a severní přístupy k Edu. Porazené šógunovy síly ustoupily do severního Japonska.¹⁷⁸

Přestože velitel námořnictva bývalého šóguna Enomoto Takeaki přišel o čtyři plavidla, podařilo se mu dopravit osm parních válečných lodí na sever, kde hodlal pokračovat v boji. Enomoto byl během svého ústupu doprovázen pěti členy francouzské vojenské mise, vedenou Julesem Brunetem,¹⁷⁹ který se rozhodl pokračovat ve službě šógunátu. Poté, co se většina japonských domén podrobila nové vládě, sesazený šógun se mohl dosud stále spoléhat na podporu několika významných centrálních a severních domén.

Již v květnu 1868 různé feudální rody zformovaly vojenskou ligu známou jako Severní aliance, která mohla povolát až 50 000 mužů z domén Nagaoka, Aizu, Sendai, Jonezawa a Šonai. Jednalo se ale většinou o feudální válečníky s nepříliš moderním vybavením. Vojsko císaře, mířící na sever, se poprvé utkalo s vojáky z Nagaoky v centrálním Honšú na počátku května 1868. Vůdce domény Makino Tadakuni byl na střet dobře připraven. K dispozici měl dvě strojní pušky *Gatling*, 2000 francouzských

¹⁷⁶ CORTAZZI, Hugh (ed.), *Mitford's Japan. Memoirs and Recollections. 1866–1906*, London 1985, s. 143.

¹⁷⁷ ESPOSITO, s. 10.

¹⁷⁸ DREA, s. 12.

¹⁷⁹ Jules Brunet (1838–1911) neuposlechl přímý rozkaz a byl odhodlán zůstat a bojovat za šógunát. Přesto nerezignoval na svůj francouzský původ a nadále nosil uniformu jako kapitán jezdeckta císařské dělostřelecké gardy. Náležel mu Kříž čestné legie a mexická medaile za jeho službu v Mexiku v letech 1862–1864. Brunet a jeho čtyři společníci unikli na francouzskou válečnou loď *Coëtlogon* kotvící v zátoce Hakodate několik týdnů před konečným pádem republiky Ezo. Císař Meidži marně požadoval jeho potrestání. Ve Francii byl Brunet oslavován jako hrdina a bylo mu umožněno pokračovat v kariéře. Jako veterán prusko-francouzské války a potlačitel Pařížské komuny odešel do penze v hodnosti divizního generála. ESPOSITO, s. 10.

pušek a rovněž zaměstnával dva vojenské poradce z ciziny (překupníky pruských zbraní Edwarda a Henryho Schnella). Odpor mužů z Nagaoky byl odhodlaný a tvrdý a hlavní pevnost, hrad Nagaoka, změnil mezi 19. květnem a finálním dobytím císařovými vojáky 15. září třikrát vlastníka. Dne 6. října se pokusila Severní aliance zastavit nepřítele u strategického průsmyku Bonari, hlavního přístupu na území domény Aizu. Průsmyk bránilo 700 mužů, zahrnujících některé přeživší z šógunových jednotek *šinsengumi*, ale byli přečísleni 2000 vojáků císaře.¹⁸⁰

Dne 10. června 1868 dva samurajové z Aizu zaútočili na staršího úředníka Čošů v nevěstinci ve Fukušimě. V zoufalé snaze uniknout vyskočil oknem ve druhém patře a dopadl na kamenný chodník, kde byl chycen svými útočníky a později zabit. Mezi osobními věcmi zavražděného se nacházely také vládní plány k podrobení severních domén, včetně Aizu. V reakci na tuto hrozbu se vazalové v severním Honšú semkli jako vzdor sacumsko-čósské nadvlády.¹⁸¹

Na obranu domény Aizu mohl Macudaira postavit zhruba 7000 mužů. Jeho elitní vojáci však byli rozprášeni v předchozích bojích, především v bitvě u Toby a Fušimi. Armádu tak tvořili přestárlí nebo naopak velmi mladí samurajové a naverbovaní rolníci. Jednotka mladých samurajů s názvem Sbor bílého tygra – *Bjakkotai* se nesmazatelně zapsala do dějin. V jejích řadách sloužili především synové místních samurajů ve věku 16 a 17 let.¹⁸² Po průchodu průsmykem Bonari vstoupily císařovy jednotky do města Wakamacu, kde přibližně 200 příslušníků samurajských rodů spáchalo *seppuku*, a oblehly hrad Aizu-Wakamacu.¹⁸³

Války Bošin a bojů v doméně Aizu se neúčastnili pouze muži, ale rovněž samurajské ženy, jak se můžeme dočíst v knize *Samurai Women* od Stephena Turnbulla. Právě ženy pocházející z domény Aizu patřily mezi nejstatečnější válečnice japonské historie. Tyto ženy byly mistrovsky trénovány v používání ruční zbraně *naginaty*¹⁸⁴ a vychovávány tak, aby vynikaly perem i mečem. Jejich zbraně sloužily k obraně jejich domény, jejich daimjó a jejich rodiny.

¹⁸⁰ ESPOSITO, s. 10–11.

¹⁸¹ DREA, s. 15.

¹⁸² Skupina zhruba 20 z nich spatřila jednoho dne kouř vycházející z hradu. V mylném domnění, že hrad padl do rukou nepřítele, spáchali všichni *seppuku*. Jeden z nich však přežil a byl zachráněn. Jejich příběh o statečnosti a ochotě k sebeobětování se stal natolik známý, že italský diktátor Benito Mussolini daroval městu Aizu-Wakamacu pomník na památku neohrožených chlapců. KODET, *Války*, s. 446–447.

¹⁸³ KODET, *Války*, s. 446–447.

¹⁸⁴ Jednalo se o japonskou verzi evropské halapartny, která však měla v porovnání s ní dlouhé zakřivené ostří na dřevěné násadě. KODET, *Příběh*, s. 591.

Poté, co se císařské jednotky ocitly u severní brány hradu Aizu-Wakamacu, poslali vůdci Aizu staré muže, ženy a děti do bezpečí hradu. Přestože Macudairaovou povinností bylo bojovat až do smrti, aby si zachoval svou čest, nebojovníkům dovolil, aby jednali podle svého uvážení.¹⁸⁵ Jistý čtrnáctiletý syn nejmenovaného samuraje napsal: „*Spěchal jsem do bezpečí hradu. Samozřejmě jsem věděl, že pokud bych zůstal, nikdy bych se nevrátil...ne že bych měl čas nad tím přemýšlet. Všechny ženy z mojí rodiny byly odhodlány zemřít, a jak jsem je opouštěl, nikdo neuronil ani slzu.*“¹⁸⁶ Mnoho nebojovníků se ukrylo v přesvědčení, že by jejich přítomnost mohla překážet bojujícím mužům. Strach ze zabít nepřítelem, spíše než požadavky samurajské tradice, nakonec vedl 230 nebojovníků ke spáchání sebevraždy poté, co byl hrad Aizu-Wakamacu dobyt.¹⁸⁷

Z domény Aizu pocházel také samuraj Šiba Goró, kterého později čekala úspěšná kariéra v armádě císaře. V době dobývání hradu Aizu-Wakamacu mu bylo 10 let a bojů se neúčastnil.¹⁸⁸ Mladý Goró byl přesunut do bezpečí, ale jeho babička, matka, manželka staršího bratra a dvě sestry spáchaly *seppuku*. Saigó Tanoma, starší vazal Aizu, rovněž přišel o svoji matku, manželku, pět dcer a dvě sestry, které všechny spáchaly sebevraždu, stejně jako další ženy v jeho početné rodině. Celkově ztratil Tanamo 21 ženských příslušníků své rodiny.¹⁸⁹ Jiné ženy se přidaly ke svým mužům v hradu, kde pomáhaly s obranou a byly plně odhodlány pustit se do samotné bitvy. Některé z nich bojovaly až poté, co členové jejich rodin zemřeli v asistované sebevraždě. K sebevraždě se samurajské ženy však neuchylovaly kvůli zachování samurajské cti, ale z obavy, že by je nepřátelské jednotky podle zvěstí zmasakrovaly, znásilnily nebo prodaly do otroctví.¹⁹⁰

Jméno *jošigun* bylo později dáno oddílu 30 samurajských žen, bojujících po boku mužů při obraně hradu Aizu-Wakamacu. Tyto ženy si ostříhaly vlasy dlouhé po pás a uvázaly si je po způsobu mladých mužů. Jejich zbraně tvořila *naginata* a samurajské meče. Odhodlané nenechat se chytit živé vyrazily tyto ženy pod vedením Nakano Takeko proti moderním palným puškám císařských jednotek do krvavého střetu. Když nepřátelé viděli, že čelí ženám, chtěli je zajmout živé. Přestože palba nepřítele neustávala,

¹⁸⁵ TURNBULL, *Samurai Women 1184–1877*, London 2010, s. 53–54.

¹⁸⁶ ISHIMITSU (ed.), *Remembering Aizu. The Testament of Shiba Goro*, Honolulu 1999, s. 16.

¹⁸⁷ TURNBULL, *Samurai Women*, s. 53–54.

¹⁸⁸ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 176.

¹⁸⁹ ISHIMITSU (ed.), s. 16–17.

¹⁹⁰ TURNBULL, *Samurai Women*, s. 56.

samurajské ženy se brzy dostaly do blízkosti císařských vojáků. Nakano Takeko zabila pět nebo šest mužů svou *naginatou* předtím, než byla zastřelena.¹⁹¹

Dobytí hradu Aizu-Wakamacu trvalo celkem 30 dní. Význam žen při jeho obraně byl markantní. Kdykoli dopadla dělová koule, doběhly na bezpečné místo a kryly se mokřými rohožkami a vaky na rýži dřívě, než mohlo dojít k explozi. Bez námitek vařily jídlo a ošetřovaly rány, bez ohledu na zašpinění jejich oděvu. Potřísněné krví překonaly samy sebe v pomoci mužům. Byly plně připravené v případě potřeby převléknout se do bílého kimona a s *naginatou* vyrazit proti nepříteli. Důkaz statečnosti žen z Aizu podává rovněž zpráva doktora Williama Willise, britského lékaře, který doprovázel císařské jednotky během tažení proti Aizu. U vstupu do města ošetřoval několik stovek zraněných z Aizu, které našel „v žalostném stavu špíny a bídy“.¹⁹² V pamětech Willis pojednává o statečnosti a energičnosti žen v hradu, které: „si ostříhaly vlasy, věnovaly se přípravě jídla, ošetřování ran a v nemála případech se chopily pušky a podílely se na únavném hlídkování“.¹⁹³

Obrana pokračovala v podobě šesti nočních výpadů podniknutých proti pozicím nepřítele. Účastnila se jich nejméně jedna žena – Jamamoto Jaeko, jejíž otec, instruktor dělostřelectví, padl při obraně hradu. Jaeko byla dobře obeznámena s moderními puškami stejně jako s *naginatou* a účastnila se nočních přepadů vybavená puškou *Spencer* a samurajskými meči. Konflikt přežila spolu s Jamakawou Futabou, která se později stala propagátorkou ženského vzdělávání.¹⁹⁴ Mnoho dalších žen, bojovnic i nebojovnic, zahynulo poté, co generál Itagaki podnikl dne 29. října 1868 ofenzívu z několika směrů. Jeho jednotky spálily samurajské domy v okolí hradu a 50 děl ostřelovalo hrad dnem i nocí, některé ze vzdálenosti více než jedné míle. Vojáci Aizu disponovali pouze staromódními děly s dostřelem pouhých 78 metrů.¹⁹⁵

Dne 6. listopadu 1868, měsíc po začátku obléhání, zavlála nad severní bránou bílá vlajka symbolizující kapitulaci. Během devíti měsíců, dělící bitvu u Toby a Fušimi a dobytí hradu Aizu-Wakamacu, zemřelo v bojích přibližně 2973 osob z Aizu, z toho bylo

¹⁹¹ Tamtéž, s. 56–57. Po způsobu středověkých bitev vzala posléze její sestra Masako její hlavu, aby nepadla do rukou nepřítele jako trofej. Jistý samuraj jí pomohl dostat se do místního chrámu, kde byla hlava uložena. Tamtéž, s. 57.

¹⁹² Tamtéž, s. 57.

¹⁹³ DANIELS, Gordon, *The Japanese Civil War (1868). A British View*. In: *Modern Asian Studies*, No. 3, 1967, Vol. 1, pp. 241–263, s. 257.

¹⁹⁴ Po pádu domény Aizu se Jaeko přesunula do Kjóta hledat svého bratra, který byl zajat vojáky Sacumy a bylo s ním krutě zacházeno. Později Jaeko přijala křesťanství a provdala se za kazatele. Žila do vysokého věku a pomohla založit univerzitu Došiša v Kjótu. TURNBULL, *Samurai Women*, s. 58.

¹⁹⁵ ISHIMITSU (ed.), s. 18.

233 žen. Některé zemřely na zranění spojené s dělostřelbou, jiné spáchaly sebevraždu. Malý, avšak hrdý počet samurajských žen tak napsal svoji vlastní unikátní kapitolu samurajské historie.¹⁹⁶ Přestože posádka hradu hrdinně odolávala, neměla šanci proti 30 000 císařských vojáků, kteří vzali hrad ztečí a poškodili ho dělostřeleckou palbou.¹⁹⁷

Po pádu domény Aizu byl odpor protokugawských sil v severním Japonsku brzy zlomen. Některé domény se pokoušely s císařskými silami vyjednávat, jiné musely být vojensky obsazeny, jako například doména Nagaoka, především kvůli jejich předchozí podpoře Aizu.¹⁹⁸ Vítězství na severu Honšů však neznamenalo konec války Bošin. Tokugawský admirál Enomoto měl stále k dispozici část loďstva, skládajícího se z poměrně moderních plavidel zakoupených v zahraničí, s nimiž evakuoval část zbývajících vojenských sil na ostrov Hokkaidó. Zde Enomoto se svými následovníky založil na počátku roku 1869 nový státní útvar, v dějinách známý pod názvem Republika Ezo¹⁹⁹. Sám Enomoto se stal jejím prezidentem.²⁰⁰

Na rok 1868 vzpomíná Mitford následovně: „[...] *Byl to nejvíce ponurý rok. Rok krveprolití, vražd a občanské války, teď ještě korunovaný hladomorem. Skutečně jsme neměli žádné léto. Deště a chladné počasí bylo nepřetržité. Již 60 % úrody rýže je beznadějně zničeno, a pokud by tyto nekonečné lijáky měly pokračovat, ten zbytek na polích zplesniví rovněž. Ubohé Japonsko! Odhodilo svůj kabát feudalismu a všechny živly se zdají odhodlané vést boj co nejnásilněji.*“²⁰¹

Na konci roku 1868 přívrženci bývalého šóguna stále kontrolovali oblast Ezoči (Hokkaidó). V říjnu 1868 se vylodily pozemní a námořní jednotky ze Sendai na jižním pobřeží Hokkaida a doplnily nedostatečnou vojenskou posádku. Místní císařští vojáci opustili ostrov a stáhli se do bezpečí Honšů.²⁰² Dne 20. března 1869 dosáhla císařská námořní eskadra břehů Hokkaida. V jejím uskupení se nacházely válečné lodě *Sacumy* – *Kotecu* a *Kasuga*, tři malé korvety a tři transportní plavidla. V pokusu odvrátit hrozbu podnikl Hijikata Tošizo překvapivý útok tří parníků na plavidla protivníka. Jeden se však musel vlivem špatného počasí vrátit zpět a zbylé dva nedokázaly vést koordinovanou

¹⁹⁶ TURNBULL, *Samurai Women*, s. 54–58.

¹⁹⁷ KODET, *Války*, s. 447.

¹⁹⁸ BOLITHO, Harold, *The Echigo War. 1868*. In: *Monumenta Nipponica*, No. 3, 1979, Vol. 34, pp. 259–277, s. 272–273.

¹⁹⁹ Název je odvozen ze starodávného názvu pro Hokkaidó. ESPOSITO, s. 11.

²⁰⁰ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 519–520. Nový stát nezpřetrhal své vazby s domovskou zemí, protože součástí jeho vlajky byla císařská chryzantéma. Samurajové, kteří založili nový stát, tímto ukázali, že se považují stále za poddané císaře. KODET, *Války*, s. 447.

²⁰¹ CORTAZZI (ed.), s. 146.

²⁰² DREA, s. 18.

palbu. Rovněž byl pomocí strojních pušek *Gatling* odražen pokus samurajů nalodit se na *Kotecu*. Náhlý přeřad lodí Republiky Ezo tak nepřinesl žádné výsledky.²⁰³

Na jaře 1869 se posílené císařské pozemní a námořní jednotky vydaly k hlavní pevnosti rebelů v Hakodate.²⁰⁴ Vzbouřenci ustoupili a na začátku května 1869 byli připraveni na zásadní střet. Během námořní bitvy, ke které došlo 11. května, se jedna šógunátní loď potopila po utržení škody způsobené výbuchem střelného prachu, dvě válečné lodě najely na mělčinu a třetí byla zničena. Následné boje o pevnost byly především záležitostí dělostřelectva. Tisíce dělostřeleckých granátů dopadly na pevnost a přinesly tři oběti na životech. Na císařské straně ztráty činily dva mrtví a 21 zraněných. Obléhání pevnosti vedlo k vyhladovění vzbouřenců, kteří museli 25. května kapitulovat.²⁰⁵ Dne 27. června 1869 se Republika Ezo definitivně zhroutila. Její vůdci byli nuceni se vzdát a později se jim dostalo milosti od císaře. Enomoto zastával později významné funkce v japonské diplomacii a námořnictvu.²⁰⁶

²⁰³ ESPOSITO, s. 11–12.

²⁰⁴ Pevnost byla zbudována šógunátem v letech 1857–1864 k ochraně Hokkaida před ruskou hrozbou. Jednalo se o první pevnost západního stylu v celém Japonsku, která chránila přístav Hakodate, kde byly umístěny tři zbývající šógunátní válečné lodě. DREA, s. 18.

²⁰⁵ DREA, s. 18.

²⁰⁶ KODET, *Války*, s. 448.

3 Konec samurajů

3.1 Postavení samurajů v novém režimu

Severní tažení a dobytí Hokkaida znamenalo konec války Bošin. Již v průběhu tohoto válečného konfliktu došlo k definitivnímu ustanovení nového režimu císaře Meidži. Vůdci Sacumy, Čóšú a Tosy dokázali porazit šógunát díky jeho všeobecné nepopularitě, řadě chybných kroků jeho vůdců a vlastním vojenským reformám a obsadili velkou část úřadů nově vznikajícího režimu. Nyní před nimi ležel nelehký úkol – přetvořit japonskou feudální společnost v moderní stát západního vzoru.²⁰⁷

V měsících následujících po skončení války Bošin se nová vláda snažila s pomocí domén zorganizovat vojenské síly do podoby stálé národní armády. Tento federální přístup vojenské reformy poskytl doménám širokou volnost v reorganizaci jejich sil a ustanovení pravidel pro vojenskou službu. Počet neúspěšných pokusů o rekrutování vojáků domén pro potřeby nové vlády však přesvědčil její představitele o tom, že složitá administrativa a stávající systém vojenské služby, který charakterizoval období vlády šógunátu, musí skončit.²⁰⁸

Přestože se vládě Meidži podařilo pro severovýchodní kampaň úspěšně zorganizovat koaliční síly o síle 100 000 mužů, její vlastní jednotky se skládaly pouze z malé císařské osobní stráže (*šinpei*), složené z několika stovek venkovských samurajů (*goši*), samurajů bez pána (róninů) a dobrovolníků z řad prostého obyvatelstva. Vláda se pokusila povolat brance ze společenství domén, ale jak k tomu dodává historik Jóko Kató: „*jediné, co přišlo rychle, byly odpovědi domén žádajících odklady.*“²⁰⁹ Z očekávaných 6600 branců se jich tak podařilo povolat pouze 1800. Téměř ve všech případech šlo o válečníky domén, loajální svým daimjóům, nikoli nové vládě. Někteří její představitelé, například Itó Hirobumi, doporučovali ponechat vojenské síly jako stálou armádu. Jakkoli se mohl zdát tento záměr atraktivní, byl nereálný. Veteráni severovýchodní kampaně patřili k silám domény a s koncem tažení většina domén neměla žádný zájem na udržování armády, která by nebyla pod jejich přímou kontrolou.²¹⁰

Když dne 3. ledna 1868 převzal císař administrativní moc Japonska, neměli vítězové protišógunátního boje žádné konkrétní představy o budoucí struktuře nové vlády. Teprve

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ JAUDRILL, D. Colin, *Samurai to Soldier. Remaking Military Service in Nineteenth-Century Japan*, New York 2016., s. 77.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž, s. 77–78.

od 15. srpna 1869 lze mluvit o jejím konečném ustanovení. Vítězní představitelé nového režimu pracovali metodou „pokus-omyl“ a snažili se nalézt takovou formu vlády, která by vyhovovala jejich potřebám. Důsledkem toho spadla moc do rukou osob kolem císaře, kteří utvořili oligarchii – hrstku dvorních šlechticů (*kuge*), původem nižších samurajů z domén Sacuma, Čóšú, Tosa a Hizen.²¹¹ První kroky k nastolení nové vlády přesto učinil nový režim již 3. ledna 1868, když jmenoval nové poradce dvora, neboť bylo třeba nahradit propuštěné prošógunátní osoby. Nejvyšším představitelem nového režimu se stal císař. Jako poslance ustálil dva dvorní šlechtice, kteří sehráli klíčovou roli ve svržení šógunátu – Sandža Sanetomiho a Iwakuru Tomomiho. Tři další šlechtici byli jmenováni za podobné zásluhy členy Rady starších (*Gidžo*), ke kterým se záhy přidali dva císařští princové a pět feudálních vládců z domén Sacuma, Tosa, Hirošima, Owari a Fukai, jejichž jednotky obsadily císařský palác. Do Rady mladších (*Sandžo*) bylo jmenováno několik dvorních šlechticů nižšího postavení a tři samurajové z každé z výše zmíněných pěti domén. Zástupci Čóšú se přidali až později. V únoru 1868 došlo k rozšíření vládního aparátu vytvořením administrativních oddělení. Nad nimi stáli společně poslanci neboli asistenti z *Gidžo* a *Sandžo*, kteří byli zodpovědní za veškerou práci oddělení. Zřízením administrativních oddělení došlo rovněž ke zvýšení počtu vládních poradců.²¹²

Nová vláda císaře Meidži si byla vědoma svých slabých stránek stejně jako síly a usilovala proto o usmíření se svými oponenty. V dubnu roku 1868 vydal císař při slavnostním ceremonálu v Kjótu listinu, která se stala jedním z hlavních dokumentů jeho vlády. Měla podobu přísahy, kterou skládal císař bohům. Tento dokument vystihoval podstatu trendů a zásadní směr, kterým se mělo Japonsko v následujících desetiletích řídit. Listina slibovala vznik poradního shromáždění, svobodu při výběru bydlení i zaměstnání, úplné zrušení dědičných společenských tříd a široké kulturní kontakty se Západem. Díky své přímo epochální povaze bývá tento text někdy označován jako „listina s přísahou“. Původně měla nejspíše zajistit pouze všeobecné uklidnění v napjaté atmosféře. Její nádech byl však revoluční a kdykoli vypukly politické sváry, byla použita vládou či opozicí k ospravedlnění učiněných rozhodnutí.²¹³

Císařská „listina s přísahou“ současně představovala překvapivé přímočaré opuštění nedávného sloganu o vyhnání cizinců, kterým se v době mládí řídili téměř všichni

²¹¹ BEASLEY, *Councillors of Samurai Origin in the Early Meiji Government 1868–9*. In: Bulletin of the School of Oriental and African Studies, No. 1, 1957, Vol. 20, pp. 89–103, s. 89.

²¹² BEASLEY, *The Modern*, s. 100–101.

²¹³ CAIGER, MASON, s. 282.

současní političtí vůdci a který se zároveň ukázal užitečný při boji proti šógunátu. Nyní tvůrci nového režimu odsoudili dřívější xenofobii a tvrdě trestali její propagátory. S útočníky, kteří zaútočili na britské vyslance během císařské audience, bylo zacházeno jako s běžnými trestanci a vůdcové skupin, které se střetly s příslušníky francouzského válečného námořnictva v Ósace na začátku roku 1868, byli donuceni spáchat sebevraždu. Změna v přístupu k cizincům se projevila rovněž v březnu 1868, kdy císař udělil zástupcům Velké Británie, Francie a Nizozemí symbolickou audienci.²¹⁴ Dne 28. března 1868 byl vydán císařský edikt, který přímo zakazoval útoky na cizince: „*Nyní, když byla nově ustanovena císařská vláda, dojde k navázání přátelských vztahů se zahraničními zeměmi a všechny zahraniční záležitosti budou vyřizovány přímo císařským dvorem. Mezinárodní smlouvy budou posuzovány podle mezinárodního práva a všichni obyvatelé země jsou povinni toto rozhodnutí respektovat. Od nynějška ti, kteří by násilně zavraždili cizince nebo je jinak urazili, poruší toto císařské nařízení. Všechny osoby jsou povinny chovat se k cizincům přátelským způsobem. Ten, kdo neobhájí císařský majestát a dobrou víru své země v očích světa, bude obviněn z nejzávažnějšího zločinu a v souladu s ohavností jeho útoku, i pokud náleží k samurajské vrstvě, ztratí své postavení a setká se s náležitým trestem. Necht' se ke všem dostane toto nařízení, kterým je výtržnictví, i nepatrné, přísně zakázáno.*“²¹⁵

Nová vláda rovněž brzy přikročila k řešení problémů, které vyplynuly z krize tokugawského systému. Následujících dvacet let bylo proto v Japonsku obdobím převratných změn, prováděných formou reform vyhlášených novou vládou. Tyto změny byly koncipovány a realizovány skupinou skládající se převážně z nižších samurajů z domén Sacuma a Čóšú a představitelů dvorské šlechty, která se konstitovala během protišógunátního boje a po jeho porážce zaujala vedoucí pozice ve vládních orgánech a nově budovaných ozbrojených silách. Tato skupina představitelů vlády byla sice silně zatížená svým feudálním původem, přesto se díky rozhodnosti při provádění změn přeměnila v byrokracii a vojenské špičky nového státu.²¹⁶

Vůdci restaurace Meidži byli přesvědčeni, že se země bude muset zbavit své feudální minulosti, aby mohla být plně modernizována. Její součástí však bylo společenské

²¹⁴ REISCHAUER, Edwin O., CRAIG, *Dějiny Japonska*, Praha 2009, s. 138.

²¹⁵ CORTAZZI (ed.), s. 125–126. Zbavení samuraje jeho hodností, o které se v nařízení píše, mu znemožňovalo provést *seppuku*. Musel by tak zemřít mečem popravčího z řad prostých obyvatel. Jeho hlava by byla vystavena na pranýři a jeho majetek by propadl. Dostal by se tak na nejnižší úroveň japonské společnosti. Jeho rodina by byla postižena a zapomenuta. Tamtéž, s. 126.

²¹⁶ VASILJEVOVÁ, s. 330–331.

postavení samurajů, kteří formovali podobu japonské společnosti po více než 700 let. Jednou z klíčových otázek 70. let 19. století tak byl problém, jak se vypořádat s touto společenskou vrstvou, která již během války Bošin prokázala svou vojenskou neefektivitu a v japonských dějinách vyvolala celou řadu konfliktů, během nichž si podle mnoha vůdců nového režimu uzurpovala moc císaře. Navíc byla část této vrstvy vnímána jako brzda budoucích reforem a pozůstatek bouřlivé minulosti země.²¹⁷

Samurajové na počátku období Meidži tvořili zhruba 5 % populace Japonska. V letech 1868–1882 jejich počet nikdy nepřekročil 400 000 rodin, tedy přibližně 1 900 000 osob.²¹⁸ Ze všech skupin japonské společnosti období Meidži dolehly reformy vlády nejvíce právě na samuraje, neboť oproti zbylým společenským vrstvám neměli jako jediní v novém režimu své uplatnění. Když roku 1868 došlo ke změně vlády, zdálo se, že by noví proreformní vládcí mohli mezi své první kroky zahrnout vyřešení situace samurajů vypořádáním se s překážkami pro růst výroby. Vláda usilovala o ekonomickou expanzi, na které by se podíleli právě samurajové. Heslo *fukoku kjóhei* (obohatit národ, posílit armádu) se tak stalo hlavním programem nového státu a motivujícím impulsem pro kontrolovaný rozvoj kapitalismu založeného na západních vzorech. Bylo však zjevné, že tradiční společenská a ekonomická pozice samurajů, která jim bránila v aktivní ekonomické účasti, musí nutně projít zásadními úpravami. Jako hlavní vedlejší produkt snah vlády vykořenit feudalismus tak zažili samurajové v letech následujících po restauraci Meidži postupné odloučení od společensko-ekonomické pozice, kterou dříve zastávali.²¹⁹

Problém samurajů spočíval v jejich hospodářské situaci a vláda se tak snažila najít ekonomické řešení. Namísto umělých opatření pro zmírnění jejich neutěšené situace se logickým řešením problému stalo nalezení podmínek pro jejich podíl na všeobecné ekonomické expanzi, neboť výrobní a zemědělský růst mohl poskytnout vhodné místo pro investice samurajů a poskytnout jim zaměstnání. Tím by došlo k začlenění samurajů do japonské společnosti. Iwakura radil: „*Ve snaze najít uplatnění pro samuraje musíme dát na prvním místě přednost rozvoji výroby... nechme tyto schopné samuraje umístit do vedení nových podniků, ti s fyzickou silou budou zaměstnáni jako dělníci a během pár let dojde k dostatečnému zlepšení produkce z různých částí země a nyní líní samurajové se*

²¹⁷ KODET, *Války*, s. 449.

²¹⁸ HAROOTUNIAN, Harry D., *The Progress of Japan and the Samurai Class. 1868–1882*. In: *Pacific Historical Review*, No. 3, 1959, Vol. 28, pp. 255–266, s. 256.

²¹⁹ Tamtéž.

stanou užitečnými producenty.“²²⁰ Někteří samurajové skutečně našli své uplatnění jako finančníci, manažeři a dělníci, kteří byli najímáni pro nově vznikající továrny podle západního stylu.²²¹ Jedním z dalších možných řešení pro zlepšení finanční situace samurajů bylo jejich zapojení do kolonizace nejsevernějšího japonského ostrova Hokkaida.²²² Mezi lety 1868–1889 se stal úkol začlenění samurajů do nového režimu cílem speciálního programu známého jako *šizoku jusan* – politika rehabilitace samurajů.²²³ Ať už byly osobní vztahy samurajů k modernizaci jakékoli, jejich tradiční role správců z nich udělaly ideální kandidáty pro zamýšlené změny.²²⁴

Prvním krokem k modernizaci Japonska bylo zrušení systému domén jednotlivých daimjóů – jádra japonského feudálního státu. Existence tohoto archaického uspořádání správy bránila uskutečnění zásadnějších reforem prováděných centrální vládou. Po staletí spravovali daimjóové svá panství podle své vůle, přestože byli pod kontrolou šógunových úředníků. Tuto skutečnost si vůdci nového režimu uvědomovali a Kido Takajoši z Čóšú a Ókubo Tošimiči ze Sacumy, podporovaní Iwakurou, trvali na zrušení starých domén a jejich nahrazením novým systémem, kontrolovaným z Tokia. Za tímto účelem se snažili získat pro tento plán daimjóy svých domén. Již v červenci 1869 vládci Čóšú, Sacumy, Hizenu a Tosy nabídli svá panství císaři a vrátili dvoru registry (soupisy půdy, majetku a výnosů), na jejichž základě vládli. Ostatním daimjóům nezbylo než se přizpůsobit a učinit to samé v obavě z obvinění z neloajality. Císařský dvůr jmenoval daimjóy guvernéry jejich bývalých území. Ztratili však svá práva a privilegia a stali se správci kontrolovanými centrální vládou.²²⁵

Od počátku roku 1871 byli Kido, Ókubo a jeho kolegové z *Dadžókanu* (Státní rady) připraveni provést konečné zrušení systému domén. Kido a další si však byli silně vědomi možné opozice, a tak shromáždili v Tokiu 10 000 mužů pod velením Saigóa. V létě císař svolal desítky guvernérů do Tokia, kde jim dne 14. července 1871 přečetl krátký a věcný edikt rušící systém domén, které byly nahrazeny 302 prefekturami (brzy byl jejich počet zredukován na 72 a později na 48) a 3 administrativními městy, každé pod jurisdikcí nového guvernéra jmenovaného *Dadžókanem*. Tyto změny popsal jistý zahraniční pozorovatel jako „blesk“ a britský vyslanec pro Japonsko byl udiven, s jakou rychlostí

²²⁰ HAROOTUNIAN, *The Economic Rehabilitation of the Samurai in the Early Meiji Period*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 4, 1960, Vol. 19, pp. 433–444, s. 434.

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž, s. 438.

²²³ Tamtéž, s. 434.

²²⁴ CAIGER, MASON, s. 270.

²²⁵ KODET, *Války*, s. 450–451.

byli japonští vůdci schopni centralizovat moc císaře. Podle jeho slov se jednalo o úspěch „*téměř nad síly člověka*“, který by si v Evropě vyžádal roky krveprolití. Úspěch režimu byl umožněn několika důvody – někteří daimjóové byli unaveni vládnutím v chaotické době, Saigóova armáda budila respekt v řadách oponentů a mnozí z daimjóů byli nepochybně přitahováni vidinou štědrých mezd a šlechtických titulů, které všichni sesazení vládci obdrželi a velký počet jich musel uznat, že centralizace moci byla nezbytnou podmínkou, pokud mělo Japonsko přežít jako jednotná země.²²⁶ Zrušením systému domén došlo rovněž k rozpuštění jejich armád, čímž došlo k přerušení dlouhodobého spojení mezi válečnickým statusem a vojenskou službou a k opuštění jakýchkoli pokusů o kompromis mezi prioritami vlády a institucionálním odkazem tokugawské éry.²²⁷

Mezi lety 1868–1872 učinila vláda Meidži jen vlažné pokusy o zavedení všeobecné branné povinnosti a spoléhala primárně na vojenskou podporu domén, později prefektur.²²⁸ V armádě a námořnictvu dominovaly Sacuma a Čóšú, a to díky jejich prestižní roli, kterou sehrály během restaurace Meidži. Čóšská dominance v armádě trvala dokonce déle, než vliv Sacumy a Čóšú ve vládě.²²⁹ Většina domén následovala již od tokugawských časů v budování svých armád francouzský model a v námořnictvu britský vzor.²³⁰

Již krátce po otevření Japonska se ukázalo, že se dají prostí obyvatelé vycvičit pro vojenské účely. Zahraníční vzory rovněž ukázaly výhody všeobecné branné povinnosti. Zdálo se tedy, že je lepší mobilizovat „národ samurajů“, než spoléhat pouze na samuraje samotné. Zahraníční zkušenosti posloužily rovněž k posílení domácích hlasů, podpořených osobní morálkou lidového náboženství, které směřovaly k oddělení ideálu samurajské vojenské služby od samurajů samotných.²³¹

Několik představitelů reforem bylo v Evropě svědky francouzsko-pruské války (1870–1871) a po svém návratu do Japonska srovnávali zapojení pařížských občanů do obrany města s netečností většiny japonských obyvatel během bojů války Bošin. Namítali, že cesta k národní bezpečnosti v neklidné mezinárodní situaci, do které Japonsko vstoupilo, tkví ve výchově a výcviku prostých obyvatel, aby se mohlo Japonsko

²²⁶ McCLAIN, s. 158–159.

²²⁷ JAUDRILL, s. 62.

²²⁸ Tamtéž, s. 80.

²²⁹ JANSEN, s. 396.

²³⁰ Tamtéž, s. 397.

²³¹ COLLCUTT, Martin, JANSEN, Marius, KUMAKURA, Isao, *Svět Japonska*, Praha 1997, s. 174.

stát „národem ve zbraní“, než aby se spoléhalo pouze na vojáky se zbraněmi – samuraje.²³²

Saigó, Ómura Masujiró, Ókubo a další vojenští vůdci restaurace nebyli jednotní v otázce organizace nové armády. Přestože Saigó velel „novému“ vojsku, měl stále vojenské vazby se svojí základnou v jižním Japonsku. Ómura prosazoval systém všeobecné branné povinnosti na národním základě a vytvoření stálé armády, která by byla pod přímou kontrolou nové vlády. Rovněž navrhoval vojenské reformy podle evropského vzoru a opuštění tradičních privilegií jako bylo právo samurajů nosit meč. Ókubo, jeden z nejmocnějších vůdců nového režimu, byl zastáncem konceptu armády samurajů a návrhy národní armády složené z prostých obyvatel a rolníků, kteří neměli privilegia samurajů, jej odrazovaly. Ómura i Ókubo však sdíleli hlubokou obavu o přežití nového císařského režimu, který pomohli vytvořit. Jejich obavy rostly s tím, jak v nové, nestabilní společnosti sílila protistátní činnost a povstání. Na začátku ledna 1869 například šest proticizineckých útočníků zavraždilo na hlavní cestě v Kjótu staršího úředníka vlády. Důvodem k obavě o udržení nového režimu tak bylo několik – nepokoje a rolnická povstání poukazovaly na nespokojenost venkovských obyvatel s reformami nového režimu, nespokojení samurajové byli podezřívaví vůči centrální vládě a velmoci mohly ovládnout Japonsko jako předtím Čínu. Představitelé nové vlády proto usilovali na prvním místě o kontrolu reakcionářských samurajů, kteří představovali bezprostřední ozbrojenou hrozbu pro nový režim a byli protikladem nové vojenské organizace, loajální nové vládě a císaři.²³³

Pro vzdělání mladých důstojníků založil dvůr a *Dadžókan* již v roce 1868 Školu vojenské vědy v Kjótu, která byla určena pouze pro syny samurajů, daimjóů a vládních úředníků. Následujícího roku přeměnila vláda Školu zahraničního jazyka v Jokohamě z doby šógunátu na Vojenskou akademii podle francouzského stylu pro výcvik samurajů z Čóšú, určených k potenciální invazi do Koreje (viz dále). V červenci 1869 vláda přesunula Školu vojenské vědy pod Ministerstvo pro vojenské záležitosti pod vedením prince Jošiaky, kde Ómura zastával funkci viceministra pro vojenské záležitosti s odpovědností za výcvik a organizaci.

Ómura odmítal samurajský monopol ve vojenských záležitostech.²³⁴ V tomto duchu se vyjádřil již ve dnech 22.–24. června 1869 na schůzi vlády. Ómura zde argumentoval,

²³² Tamtéž, s. 175.

²³³ DREA, s. 20.

²³⁴ Tamtéž.

že pokud se měla vláda stát vojensky nezávislou a silnou, bylo nezbytné zrušit državy daimjóů a jejich feudální armády, odstranit privilegia samurajské třídy a zavést všeobecné vojenské odvody.²³⁵ Poté, co došlo k začlenění Školy vojenské vědy do Ministerstva pro vojenské záležitosti, přenesl Ómura v září 1869 instituci z Kjóta do Ósaky, významného námořního a dopravního uzlu. Strategická lokace Ósaky umožňovala vyslat armádu jakýmkoli směrem k potlačení případného protivládního povstání. Rovněž došlo k posunu centra vojenské síly dále na západ, což umožnilo větší kontrolu rostoucího vlivu Sacumy. Ómura se dále zasloužil o vytvoření vojenského prostoru pro manévry podle francouzského stylu a posádkové organizace pro prapor jednotek z Čóšú, které tvořily hlavní vojenskou sílu. Jeho ambiciózní pětiletý plán rovněž počítal se zavedením všeobecného branného systému, novým vybavením, založením vojenských akademií pro výcvik důstojníků a jejich profesionální vzdělání a novou strukturou sil armády.²³⁶ Roku 1871 vláda s podporou Iwakury a Ókuba vytvořila armádu skládající se z 6000–8000 válečníků Sacumy, Čóšú a Tosy. Pro své názory se Ómura stal předmětem nenávisti samurajů, neboť jeho vojenský plán je zbavoval tradiční funkce válečníků. Na konci roku 1869 byl zavražděn reakcionářskými samuraji, jeho plán všeobecné branné povinnosti společně s ním však nezanikl.²³⁷

3.2 Korejská otázka

Značná část samurajů se díky svému vzdělání a schopnostem prosadila v úřednických postech. Chudší samurajové nicméně stále doufali, že naleznou své uplatnění na bojišti. Cílevědomost samurajů se projevila i v zahraniční politice Japonska. Ve snaze vyrovnat se Západu začala japonská vláda podporovat expanzivní politiku. Prvním cílem expanze se stala oblast Sachalinu a Kuril – zájmová sféra Ruska. Smlouva z roku 1855 teritoriálně rozdělila Kurily, ale nevyřešila otázku Sachalinu, kde docházelo mezi Japonci a Rusy ke střetům. Řešení přinesla až Petrohradská dohoda, uzavřená dne 7. května 1875 admirálem Enomotem Takeakim. Smlouva se týkala severních hranic, čímž Japonsko získalo plnou nadvládu nad Kurilami výměnou za opuštění svých zájmů z oblasti Sachalinu. Zahraniční politika nové japonské vlády se soustředila na vyznačení hranic a zajištění národní bezpečnosti, což se odrazilo ve vztazích se třemi sousedními zeměmi – Koreou, Čínou a

²³⁵ KUBLIN, Hyman, *The Modern Army of Early Meiji Japan*. In: *The Far Eastern Quarterly*, No. 1, 1949, Vol. 9, pp. 20–41, s. 27.

²³⁶ DREA, s. 20–21.

²³⁷ HANE, s. 96.

Ruskem. Zároveň úspěšná modernizace Japonska vyvolala v jeho obyvatelích pocit nadřazenosti nad ostatními asijskými státy, což se projevilo především ve vztazích s Koreou.²³⁸

Korejská otázka eskalovala v lednu 1873, kdy mělo Japonsko více důvodů k napadení Koreje. Na prvním místě zde byla touha podporovat nacionalismus mezi bývalými daimjóy, kteří bojovali na straně císaře během války Bošin, ale v novém režimu nenašli shodu s centrální vládou. Zahraniční válka s Koreou, jak věřili, vedená japonskou národní armádou, by mohla urovnat vztahy s dřívějšími vládci. Kido Iwakurovi navrhoval invazi do Koreje již na konci roku 1868, krátce po vítězstvích v severovýchodní kampani. Podle jeho slov měla být invaze vedena „*k navýšení prestiže Božské země*“. Dalším důvodem byla hrozba, že by Rusko mohlo okupovat Koreu před Japonskem.²³⁹

Během období šógunátu byly vztahy s Koreou omezené, jednalo se pouze o výměnu posílů mezi korejským dvorem a šógunátem a udržování malého obchodní střediska v Pusanu. Po restauraci Meidži se staly styky Japonska s Koreou intenzivnějšími. Ji Ha-eung, otec vládnoucího korejského krále Kožonga, byl však značně podezíravý vůči rapidní westernizaci Japonska a zdráhal se navázat vztahy s novou císařskou vládou. Japonsko nahlíželo na Koreu jako na vazala Číny a jako na zaostalou protizápadní zemi, kterou bylo Japonsko samo ještě nedávno.²⁴⁰

Obchod s Koreou byl uskutečňován prostřednictvím domény Cušima. Zrušením systému domén v roce 1871 se vyslanci Cušimy ocitli pod nově zřízeným Ministerstvem zahraničí. Úředníci poslaní z Japonska do Koreje projeví stejnou aroganci a ignoranci jako někteří samurajové z Cušimy, kteří byli vysíláni do Koreje v minulosti. Korejci reagovali na přítomnost japonských úředníků s averzí. V květnu 1873 vztyčili korejské úředníci v Pusanu nápis, podle kterého Japonsko průnikem obchodníků do Pusanu, kde provozovali nezákonný obchod bez povolení korejské vlády, porušilo 300 let starou dohodu s vládou Koreje. Nápis dále hlásal, že porušení dohody nemůže být dále tolerováno, a navíc obviňoval Japonsko, že nestoudným napodobováním západní kultury podlehlo západním „barbarům“ a že tito pachatelé si nezaslouží být nazýváni lidmi. Není překvapením, že se Japonsko cítilo tímto počínáním uraženo. Samotný císař byl

²³⁸ KRIŠTOFOVÁ, Veronika, *Pod vycházejícím sluncem. Japonsko-korejské vztahy v průběhu 19. a 20. století*, Praha 2018, s. 39.

²³⁹ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 540.

²⁴⁰ Tamtéž, 541.

pobouřen, stejně jako premiér Sandžó a většina představitelů vlády včetně Saigóa a jeho vojenské strany a považovali přístup Koreje za urážlivý.²⁴¹

Na konci roku 1871 odcestovalo z Japonska poselstvo pod vedením Iwakury, čítající 48 oficiálních členů. Jeho cílem bylo v následujících dvou letech shromáždit maximum poznatků o Západě a pokusit se přimět velmoci k revizi nerovnoprávných smluv uzavřených s Japonskem. V prosinci v předvečer odjezdu této takzvané Iwakurovy mise došlo k podepsání příslibu, že se neúplná vláda vyhne jakýchkoli zásadních opatření a rozhodnutí. Tento slib však byl porušen, především jmenováním Saigóa vyslancem pro Koreu, ke kterému došlo v polovině srpna 1873.²⁴²

Saigó své akreditování velmi uvítal a věřil, že by mohl být na této misi Korejci zavražděn, neboť jejich nepřátelství vůči Japoncům bylo latentní. Jeho smrt by znamenala válku, které byl Saigó nakloněn. Doufal, že by vítězství v konfliktu upevnilo japonské postavení na kontinentu a zamezilo pronikání velmocí do této oblasti a současně se domníval, že by válka poskytla obživu samurajům, kteří ztratili svůj zdroj příjmů. Tím by samurajové získali zaměstnání a jejich existence by byla zachráněna, třebaže ve změněné podobě. Saigó tak hodlal zaměstnat nespokojence z řad samurajů prostřednictvím zahraničního dobrodružství.²⁴³

Již v červnu roku 1873 projednávala vláda návrh vyslání emisarů do Koreje, kdy Saigó a Soedžima Taneomi počítali s následnou vojenskou expedicí o síle 50 000 mužů, která měla Koreu dobýt do 100 dní. V říjnu vygradovala korejská otázka rozepří mezi dvěma frakcemi. Na jedné straně stanuli Iwakura, Kido, Ókubo²⁴⁴ a Itó (které dále podporoval Ókuma Šigenobu, Inoue Kaoru, Jamagata Aritomo a Kuroda Kijotaka, kteří se Iwakurovy mise nezúčastnili) proti zastáncům vojenské invaze do Koreje, kterými byli Saigó, Itagaki Taisuke, Soedžima Taneomi, Etó Šimpei a Gotó Šódžiró. Jak ministr námořnictva Kacu Kaišú, tak i ministr armády Jamagata však podpořili Iwakurovo odmítavé stanovisko oznámením nepřipravenosti námořnictva a armády na takovou operaci. Japonsko momentálně podle odpůrců návrhu nebylo připraveno na tak rozsáhlý

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² KRIŠTOFOVÁ, s. 44–45.

²⁴³ KODET, *Války*, s. 456.

²⁴⁴ Ókubo o Saigóově vojenském plánu napsal: „Považuji takto riskantní podnik za naprosto nepochopitelný, jelikož vůbec nebere v úvahu bezpečnost našeho národa a zájmy lidu.“. KODET, *Války*, s. 457.

konflikt, neboť se nacházelo teprve v polovině svého reformního úsilí. Iwakura navíc poukazoval na závažnější problémy, se kterými se Japonsko muselo potýkat.²⁴⁵

Ministr financí posléze v říjnu 1873 sepsal důvody odmítající vojenskou výpravu do Koreje, kde byly kromě již zmíněné nepřipravenosti Japonska na válku zmiňovány i obavy z přílišných finančních nákladů, které by mohly ohrozit životní úroveň obyvatel Japonska, dosavadní stimulaci výrobního odvětví, vést k nárůstu zahraničního obchodního deficitu a zadluženosti vůči Velké Británii, která by této situace mohla využít k zásahům do vnitřních záležitostí země. Navíc se také obával zhoršení diplomatických vztahů s Ruskem a poukazoval na přednost revize nerovných smluv se západními velmocemi.²⁴⁶ Přesto se nejednalo o opozici vůči návrhu samotnému, jelikož i Iwakura podporoval myšlenku invaze, podle odpůrců se však jednalo o špatné načasování vojenské akce. Většina zastánců invaze následně kvůli neúspěchu návrhu opustila vládu.²⁴⁷

Dne 23. října 1873 tak učinil Saigó a o den později ho následovali jeho nejbližší spojenci a spolupracovníci Etó a Itagaki. Iwakura a Ókubo tak ovládli centrální vládu, kterou obsadili jejich spojenci. Přestože se oba tito státníci postavili proti Saigóově expanzivní politice, sami byli ochotni prosazovat japonské zájmy v cizině. Zahraniční mise do USA a Evropy je přesvědčila, že silný národ musí za své zájmy bojovat i se zbraní v ruce. Záhy mohli své poznatky uplatnit v otázce Tchaj-wanu. Roku 1871 ztroskotala na pobřeží Formosy (dnešní Tchaj-wan) skupina 66 námořníků z Rjúkjú, které bylo od počátku 17. století vazalem Japonska. Poté, co jich bylo 54 zmasakrováno místními obyvateli, požadovali Japonci odškodné. Když jej nedostali, odhodlali se k intervenci po vzoru západních velmocí. Dne 9. dubna 1874 generálporučík Saigó Cugumiči (mladší bratr Saigóa) vyplul z Šinagawy v čele pěti válečných lodí. V květnu se Japonci vylodili na ostrově, kde porazili místní kmeny zodpovědné za vraždu rjúkjúských námořníků. Japonci však brzy zjistili, že je mnohem snazší konflikt začít, než jej ukončit. Formosa totiž byla formálně součástí Číny dynastie Čching, jejíž představitelé protestovali a žádali stažení japonských sil. V atmosféře hrozícího vypuknutí války se do věci vložila Velká Británie jako prostředník. Došlo k dohodě, kdy byly rodiny zabitých námořníků odškodněny a Japonsko získalo finance za stavby, které v souvislosti s operací na

²⁴⁵ KRIŠTOFOVÁ, s. 45–47. Konkrétně se jednalo o narůstající konflikty mezi Japonci a Rusy na Sachalinu a stále nevyřešenou otázku Tchaj-wanu. Tamtéž, s. 47.

²⁴⁶ CONROY, Hilary, *The Japanese Seizure of Korea. 1868–1910. A Study of Realism and Idealism in International Relations*, Philadelphia 1960, s. 47–49.

²⁴⁷ KRIŠTOFOVÁ, s. 47.

Formose vybudovalo. Japonci se z ostrova nakonec stáhli. Přestože dosáhli pouze omezeného úspěchu, jednalo se o první větší zahraniční úspěch nového režimu.²⁴⁸

Korejská krize v úzkém slova smyslu skončila v říjnu 1873, ale problém s korejskou otázkou pokračoval i nadále agitací mnoha členů samurajské třídy. Většina samurajů stále nenašla v novém režimu zaměstnání a jejich špatná ekonomická situace nebyla vyřešena. Navíc stále pociťovali zlobu vůči selhání možnosti pomstít domnělou urážku Japonska. Válka s Koreou mohla vyřešit jejich finanční problémy a rovněž ukončit vzájemné nepřátelství, které mezi bývalými doménami panovalo. Ztrátou tohoto řešení se mnoho samurajů uchýlilo k vedení povstání.²⁴⁹

Korejská otázka pokračovala i nadále a byla vyřešena o tři roky později. V únoru roku 1876 došlo na ostrově Kanghwa k uzavření tzv. Kanghwaské smlouvy mezi Japonskem a Koreou, v níž Japonci zdůraznili, že Korea je zcela nezávislý stát, který má stejná práva jako Japonsko. Chtěli tak především upozornit na to, že Čína nemůže nahlížet na Koreu jako na zemi patřící do její sféry vlivu. Korejci s uspokojením přijali, že se v textu smlouvy mluví jen o korejské a japonské vládě a kontroverzní termíny „japonský císař“ a „korejský král“ byly zcela vypuštěny. Korejci museli Japoncům zaručit stejné výhody, jaké byli nuceni oni sami o dvacet let dříve poskytnout Američanům a dalším západním velmocím. Na základě této smlouvy bylo rovněž roku 1880 otevřeno v Soulu japonské vyslanectví a v Tokiu korejské vyslanectví. O dva roky později uzavřeli Korejci smlouvu s USA a posléze s dalšími západními státy. Všechny tyto smlouvy však byly z pohledu Koreje nerovnoprávné.²⁵⁰

3.3 Zrušení privilegií samurajů a otázka samurajských mezd

Přestože se mohlo zdát, že s novou císařskou vládou zavládlo v Japonsku právo a pořádek, politické vraždy pokračovaly i nadále. Kdokoli vystoupil s netradičními názory, musel žít v neustálé hrozbě, že bude zavražděn, a dokonce i nejstatečnější muži si uvědomovali, že se můžou kdykoli stát obětí úkladné vraždy.²⁵¹ Již na počátku roku 1869 proto bylo cílem nové vlády učinit nošení mečů dobrovolnou záležitostí v naději, že se podaří zmírnit nervozitu cizinců, kterou pociťovali při pohledu na samuraje vybavené meči. Zastánci tohoto návrhu zastávali názor, že se japonská společnost stala natolik

²⁴⁸ KODET, *Války*, s. 457–458.

²⁴⁹ KEENE, s. 239.

²⁵⁰ JANOŠ, Jiří, *Japonsko a Korea. Dramatické sousedství*, Praha 2007, s. 123.

²⁵¹ KEENE, s. 195.

mírumilovnou, že meče – symbol neklidných dob a násilí, ze kterých Japonsko uniklo, nejsou již více potřeba. Jiní se přidali na stranu zastánců meče. Trvali na tom, že jde o vyjádření válečného „ducha“ císařské země a skutečné „duše Země Bohů“. Rétoricky se ptali, zda někdo, kdo je ztělesněním „ducha“ starého Japonska (*Jamato Damašii*), by mohl někdy odložit svůj meč. Třebaže tyto argumenty měly určitou váhu, postupně začal převládat názor požadující odložení mečů.²⁵²

Dne 23. září 1871 byl vydán dekret, který povoloval samurajům ustříhnout si jejich cop – jeden ze symbolů jejich statusu a odložit meče. Dobrovolnou záležitostí se rovněž stalo nošení jejich tradičního oděvu. Někteří členové vlády, včetně Kidoa, si již dříve ustříhli svůj cop v očekávání tohoto dekretu. Odpor k tomuto nařízení, které se stalo demonstrací modernity a osvícení nové vlády, byl jen nepatrný. Ke stejnému kroku se uchýlili také služebníci a sluhové samurajů, kteří si rovněž ustříhli své copy.²⁵³

Na počátku roku 1872 došlo k přeměně společenského řádu, který byl velmi odlišný od tokugawského. Příslušníci dvoru a feudální vládcí se nyní stali nositeli jednotného šlechtického titulu – *kazoku*, jejich vazalové se stali venkovskou vojenskou šlechtou (*šizoku*), nižší feudální vládcí se označovali *socu* a zbytek obyvatel Japonska se řadil k prostým lidem – *heimin*. Nová klasifikace obyvatel naprosto ukončovala dřívější tokugawské rozdělení společnosti na samuraje, rolníky, řemeslníky a obchodníky. Společenský status tak ztratil svoji tradiční formu. Prostým obyvatelům bylo navíc dovoleno uzavírat svazky se samuraji a ti navíc ztratili právo *kirisute-gomen*, tedy možnost použít meč proti příslušníkovi nižších společenských skupin.²⁵⁴ Nový princip sociální rovnosti společenských tříd se brzy projevil v námořnictvu, armádě i vzdělání.²⁵⁵

Samuraje nejvíce ovlivnily požadavky na modernizaci vojenského zřízení. V prosinci 1872 byl zaveden nový systém branné povinnosti, podle kterého všichni muži, kteří dosáhli věku 20 let, mohli být naverbováni na tříletou službu v armádě a došlo k utvoření stálé armády o velikosti 36 000 mužů. Výsledkem bylo ukončení válečnického monopolu samurajů na obranu země a s tím spojených privilegií. Vládní nařízení prohlašovalo: „*Všichni v říši jsou si nyní rovni a bez rozdílu jsou povinni sloužit národu.*“²⁵⁶

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ BEASLEY, *The Modern*, s. 111–112.

²⁵⁵ SONODA, s. 101.

²⁵⁶ BEASLEY, *The Modern*, s. 111–112.

Přestože nové vojsko, vycvičené a vyzbrojené podle západních standardů, bylo v mnoha ohledech dle záměrů svého tvůrce Jamagaty ovlivněno duchem samurajů, kteří tvořili většinu jejího důstojnického kádru, a spoléhalo se na tradiční samurajské hodnoty, jako byla loajalita, nezpochybnitelná poslušnost, odvaha, kontrolované využití fyzické síly, skromnost, čest a respekt k nadřízeným, mělo se jednat o moderní organizaci, která nehleděla na společenský původ vojáků.²⁵⁷

Edikt o branné povinnosti z roku 1872 zahrnoval rovněž několik nových myšlenek, které byly nedávno importovány do Japonska ze Západu, jako pojem „lidská práva“ a „právo na svobodu“. V ediktu stálo: *„Vzhledem k radikální přeměně politického režimu byl návratem držav daimjóů vládě obnoven dávný centralizovaný systém. Samuraji, který měl dědičná privilegia a pro zajištění svého živobytí nemusel pracovat, bude snížena mzda a nebude mu povoleno nosit meč. Příslušníci všech společenských tříd získávají právo na svobodu. Cílem těchto reforem a opatření je odstranění rozdílů mezi vysokým a nízkým sociálním postavením a sjednocení lidských práv. Vojáci i rolníci budou na stejné úrovni. Samurajové již nejsou samuraji minulosti a prostí obyvatelé již nejsou prostými obyvateli minulosti. Samuraj i rolník jsou rovnými poddanými císařského státu. Je proto přirozené odstranit diskriminaci ve způsobu, jakým slouží státu.“*²⁵⁸ Přestože byly v tomto ediktu použity pojmy jako „lidská práva“ a „právo na svobodu“, je zřejmé, že zásadní charakter rovnosti společenských tříd byl vyjádřen představou rovných povinností a služeb ve službách státu.

Roku 1872 byl představen moderní vzdělávací systém, který byl rovněž rovnostářský. Po reformách z roku 1872 se samurajové rozdělili do dvou skupin – na ty, kteří mohli zastávat oficiální posty v centrální nebo lokální vládě, námořnictvu, armádě a veřejných vzdělávacích institucích a ostatní, kteří nemohli nalézt uplatnění a byli nuceni přijmout povolání, jaké dříve zastávali pouze prostí obyvatelé. Pod nově ustanoveným centralizovaným systémem samuraj již nezastával hodnost samuraje, neboť všechny osoby nyní mohly zastávat pozice, které byly dříve určeny pouze samurajům a samurajské posty se otevřely všem společenským třídám. S obyvateli zastávajícími takový úřad mělo být zacházeno jako se samuraji, včetně jejich dětí a vnoučat, pokud byli rovněž držiteli úřadu.²⁵⁹

²⁵⁷ KODET, *Příběh*, s. 260.

²⁵⁸ SONODA, s. 101–102.

²⁵⁹ Tamtéž.

Dalším palčivým problémem byla otázka dědičných mezd samurajů, která se stala předmětem debaty rané vlády Meidži.²⁶⁰ Již před rokem 1869 nová vláda poprvé snížila dědičné mzdy samurajům z poražených domén.²⁶¹ Ve vládních debatách se střetávaly dva protichůdné názory, radikální a realistický. Jistý úředník, příznivý likvidaci dědičných důchodů, prohlásil: „*Není žádný důvod, proč by ti, kteří jsou neužiteční, měli pobírat mzdu, takových jednotlivců bychom se měli zbavit.*“²⁶² Realistické názory připouštěly existenci samurajských důchodů určených podle samurajských zásluh, ale zároveň bylo poukazováno na fakt, že dědičné mzdy byly po stovky let považovány za soukromé vlastnictví samurajů. Zastánci tohoto realistického pohledu trvali na tom, aby samurajské důchody zůstaly i nadále soukromým majetkem. Konečná reforma mezd však byla uskutečněna spíše podle radikálního návrhu. Za nekompromisním řešením otázky důchodů stálo prosazování národní politiky zachování si nezávislosti na západních velmocích, která sebou jako nezamýšlený vedlejší efekt přinesla rozvrat samurajské třídy. Ke zmírnění následků bylo nezbytné realistické stanovisko. Následující úryvek z Kidoova deníku, vůdce radikální reformy mezd, který si lze přečíst v článku Sonody Hidehira, pojednává o rozporu mezi původním záměrem a nezamýšlenými důsledky: „*Minulé jaro během návratu do své domény jsem vytvořil plán na postupné snížení samurajských mezd, který má mnoho chyb, ale přivede samuraje k vytouženým povoláním. Za tímto účelem, kdy samurajská třída zůstává netečná, není žádný důvod, proč by si měl současný samuraj ponechávat dědičnou mzdu po několik set let, ale pokud budou donuceni vzdát se svých důchodů, několik stovek tisíc samurajů bude trpět nouzí. Změna sociální atmosféry je v současnosti nevyhnutelná. Až do dneška nepochybovaly zbylé společenské třídy o tom, že by samurajové měli mít své mzdy, a jsou tak rovněž zodpovědní za současnou situaci. Výsledkem se stalo, že se důchody začaly postupně považovat za soukromé vlastnictví. Zbavit samuraje mezd bude těžké, pokud nebude zvolena vhodná metoda. Samurajové nejsou zločinci, ale členové našeho národa. Myslím, že existují metody, které jsou příliš kruté a nevhodné pro odebrání jejich privilegií. Hluboce přemýšlím, jaká metoda bude nejlepší pro budoucnost Japonska.*“²⁶³

²⁶⁰ Tamtéž, s. 105.

²⁶¹ AKITA, George, MASATOSHI, Sakeda, *The Samurai Disestablished. Abei Iwane and His Stipend*. In: Monumenta Nipponica, No. 3, 1986, Vol. 41, pp. 299–330, s. 300. Vítězným doménám, zahrnující Sacumu a Čóšú, však byly mzdy rovněž sníženy. Tamtéž.

²⁶² SONODA, s. 105.

²⁶³ Tamtéž, s. 105–106.

Vláda horlivě usilovala o podporu nové výroby, aby pomohla samurajům z finanční nouze. Byla si vědoma, že si nemůže dovolit nadále vyplácet dědičné renty samurajům a že se samurajové, ať se nacházejí kdekoli, musí zapojit do ekonomické činnosti. Na druhou stranu je nutné říci, že vláda nijak netoužila zcela zničit třídu, ke které patřila většina jejích členů a kterou považovala za naději národa.²⁶⁴ Do zrušení systému domén byli samurajové součástí jejich armád i správy. Roku 1871 tyto role převzal stát, který rovněž převzal závazek vyplácení samurajských mezd, které pobírali od svých daimjóů. Daimjóové dostávali od státu většinou renty a mnozí se později stali příslušníky nové aristokracie, zřízené podle evropského vzoru. K samurajům nový režim tak štedrý nebyl. Po převzetí odpovědnosti za důchody samurajů centrální vládou byly jejich platy okamžitě sníženy, neboť samurajské mzdy činily celou třetinu státního rozpočtu. Vláda potřebovala peníze na provádění reforem a nemohla mrhat zdroji na neproduktivní vojenskou třídu, která ztrácela postupně smysl své existence. Za tímto účelem došlo roku 1873 k vyplacení samurajů jednorázovou platbou a od roku 1876 byl zbytek jejich odměn převeden na vládní dluhopisy. Více než 400 000 samurajů se tak ocitlo ve finanční tísní, která je přivedla na samý okraj společnosti. Mnozí přijali podřadná povolání. Vláda se snažila vyřešit situaci uvolněním nařízeních, zakazujících samurajům věnovat se obchodu a zemědělství. Jednalo se však pouze o částečnou kompenzaci pro hrdé válečníky.²⁶⁵

Omezení privilegií samurajů a jejich mezd, na kterých byli existenčně závislí, vedlo k jejich narůstající nespokojenosti a zklamání novým režimem. Příslušníci samurajské vrstvy doufali, že císařská vláda odstraní společenské a ekonomické nerovnosti a napraví jejich špatnou hospodářskou situaci. Namísto toho se řada samurajů nacházela v existenční nouzi.²⁶⁶ Pouze 10 % formálních samurajů dokázalo získat státní pozice. Někteří se uplatnili ve školství, armádě či policejních silách. Většina se jich však snažila využít své schopnosti v zemědělství, obchodu a řemeslech. Někteří se nacházeli v tak špatné finanční situaci, kdy byli nuceni prodat své dcery do nevěstinců.²⁶⁷ Jiní se snažili vystoupit proti vládní politice se zbraní v ruce. Během 70. let tak došlo k vypuknutí řady povstání, ke kterým se přidávali rolníci, zatížení rostoucí inflací a zvyšujícími se daněmi.

²⁶⁴ CAIGER, MASON, s. 271.

²⁶⁵ KODET, *Války*, s. 453.

²⁶⁶ AKAMATSU, s. 274.

²⁶⁷ HANE, s. 93.

Většina těchto incidentů však měla pouze lokální charakter a byla rychle poražena jednotkami nové císařské armády.²⁶⁸

Známým se stalo povstání v prefektuře Saga z února 1874.²⁶⁹ Poté, co se vláda vypořádala se Saigóem a zbytkem proválečné opozice ve vládních kruzích, došlo k rozštěpení kabinetu. Dne 13. ledna 1874 byl Iwakura poté, co se vracel kočárem domů z večere s císařem, napaden a zraněn osmi nebo devíti bývalými samuraji z Tosa. Iwakura se poté úspěšně schoval ve křoví na břehu doku, dokud útočníci neuprchli. Tito atentátníci byli v opozici k invazi do Koreje. Iwakura útok přežil, ale zůstala mu na tváři jizva. Útočníci byli brzy polapeni a popraveni. V únoru 1874 Etó Šinpei, který opustil vládu společně se Saigóem, Itagakim a dalšími, rozpoutal protivládní povstání v jeho rodné Saze a postavil se do čela zhruba 200 bývalých samurajů, kteří byli zastánci invaze do Koreje. Jeho válečníci se spojili s jinou skupinou, vedenou Šimaem Jošitakem, přičemž dohromady disponovali 1000 mužů, kteří vzdorovali modernizaci a obhajovali restauraci feudalismu. Šimaova skupina volala po návratu *džóí* a odmítala šíření křesťanství v Japonsku jakožto zneuctění japonského původního vyznání, a dokonce zašla tak daleko, kdy žádala nejen válku s Koreou, ale také s Čínou, Ruskem a Německem. Narodil od Etóových následovníků, zahrnující hlavně muže ve věku 20 a 30 let, kteří byli zastánci pokrokové politiky vlády, většina z reakcionářů vedených Šimaem byli bývalí samurajové ve věku 40 a 50 let (samotnému Šimaovi bylo 53 let), kteří se nostalgicky vraceli zpátky ke dnům šógunátu.²⁷⁰

Rebelové věřili, že mají spojence v Kagošimě a Kóči, kteří by je přišli podpořit v jejich cíli poté, co by vypuklo povstání. Centrální vláda okamžitě vyslala vojsko, aby je porazila. Vrchním velitelem vládních sil byl formálně princ Fušimi Akihito s pomocí generálporučíka a ministra armády Jamagaty. Skutečným vůdcem vojenské kampaně proti povstalcům byl nicméně Ókubo, který 14. února opustil Tokio. Mezitím byl Šimazu Hisamicu poslán do Kagošimy s rozkazy od císaře, aby se ujistil, že se Saigó k povstalcům nepřidá. Boje začaly za rozbřesku dne 16. února, když rebelové zaútočili na úřad prefektury na hradě v Saze, který byl dobyt za dva dny. Toto vítězství povstalců se však stalo jediným v celém konfliktu. Etó žádal Saigóa o pomoc, ale ten neměl žádný

²⁶⁸ KODET, *Příběh*, s. 261 V říjnu 1876 vypukly hned tři povstání. První vypuklo v Kumamotu 24. října mezi přibližně 200 muži. Tato vzpoura podnítila 400 mužů v Akizuky k povstání 27. října. Třetí se rozpoutalo v Hagi 28. října. Všechny tři vzpoury byly potlačeny císařovými vojáky během několika dní. HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 560.

²⁶⁹ KEENE, s. 239.

²⁷⁰ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 548–549.

zájem na účasti v povstání proti císaři. Etó tak brzy zjistil, že pomoc z Kagošimy ani Kóči nemůže očekávat. Dne 19. února dorazil Ókubo do Hakaty v prefektuře Fukuoka, kde založil hlavní stan vládních sil. Dalšího dne vyrazily císařské jednotky na pochod do prefektury Saga. Již po dvou dnech bylo Etóovi jasné, že povstání je ztracené. Dne 23. února prohlásil, že jeho armáda byla rozpuštěna a se sedmi společníky doplul na rybářské lodi do Kagošimy, kde se snažil získat Saigóa pro nové povstání. Když sem 27. února dorazil, Saigó pobýval v horkých lázních, kde se setkali 1. března a znovu následujícího dne. Předmět jejich diskuze je neznámý, ale Saigó pravděpodobně odmítl být součástí jakéhokoli povstání. Stejně pořídil Etó i v Kóči. Povstání však pokračovalo i poté, co Etó odplul do Kagošimy. Toho dne byli Etóovi válečníci poraženi v krvavé bitvě a následující noc uprchl Šima do Kagošimy. Dne 1. března získaly vládní jednotky bez boje hrad v Saze. Povstání tak skončilo po pouhých dvou týdnech. Oba vůdci byli v březnu zadrženi a posláni do prefektury Saga, kde byli souzeni spolu s dalšími účastníky. Soud začal 8. dubna a skončil o den později. Dne 13. dubna byli oba vůdci povstání popraveni. Na výstrahu byly jejich hlavy veřejně vystaveny.²⁷¹

Roku 1876 bylo všem obyvatelům Japonska zakázáno nosit meč.²⁷² Jejich nošení zakazoval dekret z 29. března a týkal se všech osob s výjimkou příslušníků ozbrojených sil a uniformované policie. Porušovatelům těchto nařízení mohl být meč zabaven. Po letech debat tak bylo samurajům podle staré tradice zakázáno nosit meč jako anachronismu v moderním Japonsku. Není překvapením, že tento krok nejvíce uvítali cizinci, kteří byli vždy nervózní při pohledu na ozbrojené samuraje.²⁷³ Považováno striktně formálně, samurajové z právního hlediska přestali jako společenská třída existovat.²⁷⁴

Nový režim sice zrušil staré pořádky, ale zároveň pocíťoval zodpovědnost za rozvrat samurajské vrstvy, proto se vláda snažila samuraje zbavené privilegií začlenit do nové společnosti. Po zbytek 70. a části 80. let 19. století byl zájem o problémy samurajů projevován ve vládních kruzích. Iwakura jako jeden z nejvýraznějších mluvčí zájmu samurajů ve vládě zpravoval své vrstevníky opakovaně o problému samurajů a vyžadoval rychlé a uspokojivé řešení. Vědom si speciálního významu samuraje v japonské společnosti, považoval Iwakura vrstvu samurajů za příliš hodnotnou, než aby jí mohl

²⁷¹ Tamtéž, s. 549–551.

²⁷² TURNBULL, *The Samurai. A Military History*, London 1996, s. 290.

²⁷³ KEENE, s. 257–258.

²⁷⁴ KODET, *Příběh*, s. 261.

nechat napospas ekonomickému úpadku, když prohlásil: „*Po 300 let byl samuraj přirozeným vůdcem společnosti, samurajové se podíleli na politických záležitostech a přinesli do vlády spravedlnost a čest. Kvůli vojenským a státním úspěchům této třídy mají samurajové jako jediní vznešený a osobitý charakter. Z tohoto důvodu je dnes 400 000 samurajů nejvíce významnou skupinou ve společnosti...*“²⁷⁵ Jeho slova měla určitou váhu. Přestože byla většina členů vlády samurajského původu, chyběl jim důkaz potvrzení kvalit samurajské třídy.²⁷⁶

3.4 Saigó Takamori

Saigó se narodil dne 7. prosince 1827 v Kagošimě, hlavním městě domény Sacuma, do samurajské rodiny. Byl nejstarší ze sedmi dětí – čtyř synů a tří dcer. O jeho rodičích je toho známo jen velice málo. Jeho otec, Saigó Kičibeji, byl vedoucí agendy úřadu pokladny domény zodpovědné za výběr daní. Jako samuraj zastával postavení *košógumi* (třetí nejnižší samurajskou hodnost). Jednalo se o městského samuraje s dobrou pověstí. O Saigóově matce Mase není známo téměř nic. Saigó na ni později vzpomínal jako na vždy vyrovnanou a soucitnou ženu. V průběhu života se Saigóovo jméno několikrát změnilo.²⁷⁷ Jako dítě byl znám jako Saigó Kokiči a Saigó Júroku, v sedmi letech mu pak bylo uděleno jméno Kičinosuke. V dospělém věku si zvolil jméno Takamori.

Mezi lety 1847–1848 si Saigó a jeho otec půjčili od rodiny Itagaki, bohatých vlastníků půdy, částku 200 zlatých *ryo* a za půjčené peníze koupili pozemek k obdělávání půdy. Jednalo se o značnou sumu, kterou byla Saigóova rodina schopna splácet teprve roku 1872, kdy se Saigó stal *sangi* (poradcem císaře). Navzdory dodatečnému příjmu díky výnosům z půdy žila rodina šetrně, což mělo vliv na formování osobnosti a filozofie mladého Saigóa. Jeho otec byl plnohodnotným samurajem a rodina tedy mohla žít z jeho mzdy. Ve skutečnosti však žil spíše jako *goši* – soběstačný venkovský samuraj. Tento rozpor mezi formálním a praktickým postavením jeho otce vnuknul Saigóovi hluboký smysl pro čest a pokoru. V pozdějších letech, kdy se Saigó těšil poměrně dobré finanční situaci, odmítal drahé oblečení a luxus. Jak sám argumentoval, nejednalo se o záležitost hodné zájmu samuraje. Saigóovo upřednostňování jednoduchosti a tradičních potěšení (jako například jeho oblíbený lov se psy) ho později odlišovalo od jeho kolegů z vlády

²⁷⁵ HAROOTUNIAN, *The Economic*, s. 433–434.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 433–434.

²⁷⁷ Jméno nebylo v předmoderním Japonsku absolutním znakem identity člověka, ale proměnlivým znakem věku, postavení a pozice osoby. RAVINA, *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigo Takamori*, Hoboken 2005, s. 24.

Meidži, kteří využívali své nově nabyté bohatství a vliv k potěšení v západním stylu, jako bylo například pořádání hostin a maškarních plesů. Pro Saigóa však byly tyto okázalé novinky důkazem, že se revoluce vyvíjí špatně.²⁷⁸

Od 50. let se Saigó podílel na správě své domény a pod vedením daimjóa Šimazua Nariakiho se dostal do nejvyšších příček japonské politiky.²⁷⁹ V září 1858 po nástupu nového daimjóa však došlo k zásadní politické změně. Ještě o tři měsíce dříve byl Saigó hlavní postavou národní politiky, těšící se vlivu a úspěchu ve stínu svého pána, který mu umožnil postup v politické kariéře. Nyní se Saigó nacházel v opozici a nebezpečí, neboť se stal osobou, která se provinila proti šógunovi i novému daimjóovi. Saigó se navíc ocitl bez spojenců, kteří se nacházeli v domácím vězení nebo žili v obavě, že jim bude nařízeno spáchat *seppuku*. Podle samurajské tradice si měl Saigó vzít život u hrobu svého pána, ale jeho přítel Gesšó ho přesvědčil, že skutečná loajalita leží v životě, neboť Saigó byl zastáncem Nariakiho politiky a mohl ji nadále prosazovat. Saigó s přáteli plánoval vystoupit proti Ii Naosukemu, který byl u moci v letech 1858–1860.²⁸⁰ Saigó se ale stal obětí Naosukeho čistek v provinční správě a byl poslán do vyhnanství (již roku 1858 se pokusil o sebevraždu skokem do vln Kagošimské zátoky, byl však zachráněn svými přáteli, kteří jej resuscitovali).

Saigóovo vyhnanství skončilo roku 1864, kdy mu byl umožněn návrat do Sacumy. Následně byl jako její zástupce poslán do Kjóta, kde se účastnil potlačení povstání Kinmon a stal se vůdčí postavou tažení proti Čóšú.²⁸¹ Od roku 1865 však již obě dříve soupeřící domény postupně mířily k uzavření protišógunátní aliance. Třebaže si navzájem příliš nedůvěřovaly, šógunátu věřily ještě méně. Sacuma i Čóšú sdílely nedůvěru v šógunát, ale nemohly vyjednávat bez pomoci neutrálních prostředníků. Těmi se stali dva samurajové z domény Tosa – Sakamoto Rjóma²⁸² a Nakaoka Šintaró, oba vášniví lojalisté císaře. Ke konečnému ustanovení aliance Sacumy a Čóšú došlo v roce 1866.²⁸³ Vítězství ve válce Bošin přineslo Saigóovi velkou slávu a byl považován za ztělesnění samurajského ducha, a to dokonce i mezi nepřáteli.

Po skončení severovýchodní kampaně Saigó opustil Edo a odešel do Sacumy, kde se usadil v lázeňském městě Hinatajama u severovýchodní hranice zátoky Kinkó, kde si léčil

²⁷⁸ RAVINA, *The Last*, s. 24–27.

²⁷⁹ KODET, *Války*, s. 431.

²⁸⁰ MAN, John, *Samurai. The Last Warrior*, London 2011, s. 156–157.

²⁸¹ KODET, *Války*, s. 431.

²⁸² Sakamotovi předci byli obchodníci, kteří získali status samuraje v 18. století nárokem na držbu půdy. RAVINA, *The Last*, s. 126.

²⁸³ RAVINA, *The Last*, s. 124–127.

chronické bolesti a mohl se zde věnovat svým dvěma vášním – lovu a rybolovu. Saigó plánoval žít stranou veřejného života. Na počátku roku 1869 však obdržel žádost od císařské vlády, aby se vrátil do hlavního města, avšak zdvořile odmítl. Dne 25. února 1869 ho daimjó Sacumy Šimazu Tadajoši osobně navštívil a žádal jej, aby se vrátil do služeb vlády. Saigó nebyl tímto návrhem příliš nadšen, ale nemohl svého pána odmítnout. Daimjó mu připomínal smysl pro povinnost a hrdost. Saigó nakonec s žádostí souhlasil a stal se poradcem (*sandžo*) ve vládě domény.²⁸⁴ Zde se projevil jako zastánce samurajů, kteří byli stejně jako on nižšího postavení. Saigó byl však hluboce zmitán konflikty mezi loajalitou ke své doméně a národu, jeho pánu a císaři, samurajům jako společenské skupině a potřebě národní jednoty, jeho vnitřní potřebě pro konzervatismus a politickou potřebou pro kompromis.²⁸⁵

Saigó nebyl s pozicí lokálního politika příliš spokojen. Byl znuděný administrativou, čekal na válečnou akci a truchlil po starých časech, kdy loajalita k pánovi dávala jeho životu smysl. Mezitím vzbudily politické úspěchy Sacumy v Tokiu obavy, že by mohla být centrální vláda zastíněna úspěchy sacumské politiky. Dokonce rostla obava, že by mohla Sacuma provést státní převrat, což by vedlo k další občanské válce. Mezi těmi, kdo sdíleli tyto obavy, byl Saigóův přítel z dětství Ókubo Tošimiči. Ókubovi se nakonec podařilo nalézt řešení. V únoru 1871 se vydal do Kagošimy s dalšími společníky požádat Saigóa a Hisamicua, aby se jménem císaře přidali k nové centrální vládě. Jedním z delegace byl i Saigóův mladší bratr Cugumiči, který byl na misi v Evropě a nyní zastával hodnost generálporučíka v nové císařské armádě. V delegaci byl rovněž Saigóův přítel Jamagata. Po třech dnech urputného přesvědčování Saigó souhlasil, přestože se s Ókubem nemohl dohodnout nad formou vlády, což mělo do budoucna zhoubný vliv na jejich dalším vzájemném vztahu. Ókubo žádal silnou, centralizovanou byrokracii, naproti tomu Saigó byl stoupencem decentralizace založené na konfuciánském ideálu vládnutí. V čem však byli oba jednotní byla otázka potřeby národní armády, nad kterou dohlížel Saigó jako vrchní velitel císařské stráže a státní rada, s unikátní hodností polního maršála.²⁸⁶

Saigó však zůstával typickým samurajem ze Sacumy, narozdíl od svých kolegů v centrální vládě (nejvíce jím byl znepokojen Ókubo). Ti, vedení nutností, se odklonili od svého samurajského původu a přeměnili se v moderní byrokraty, kteří mohli vést

²⁸⁴ Tamtéž, s. 159–160.

²⁸⁵ MAN, *Samurai*, s. 191.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 192–193.

moderní, absolutistický stát. Jak tvrdí historik Inoue Kijoši, Saigó nebyl jako oni a kvůli jeho vyjádřené nespokojenosti s jejich vládou se stal, avšak neochotně, duchovním vůdcem nemajetných formálních samurajů napříč celým Japonskem. Saigó tak byl představitel samurajské konzervativní strany proti pokrokové straně vedenou Ókuboem a Kidoem a chráněné Iwakurou a Sandžóem.²⁸⁷

V čele vlády se Saigó podílel na většině reforem. S mnoha z nich se ovšem vnitřně neztotožňoval, neboť je považoval za příliš radikální a odporující konfuciánským zásadám, které zastával. Dostával se proto často do větších sporů se svými vládními kolegy, které kritizoval za příliš otevřený přístup k westernizaci. Přestože byl Saigó jedním z vůdců předchozí revoluce, která svrhla šógunát, zůstával tradicionalistou, který se obával, že pozápádněním země ztratí Japonsko svou vnitřní podstatu založenou na zbožnosti, loajalitě, smyslu pro povinnost a humanitě. Během svého působení ve vládě tak vystupoval značně nerozhodně a mnohdy vyjadřoval otevřený odpor proti připravovaným reformám.²⁸⁸

Saigóovi se nepodařilo reformovat novou centrální vládu. Přes všechnu jeho politickou moc a vůdčí charisma toho ve vládě během pobytu v Tokiu nezvládl příliš dokončit. Na rozdíl od Ókuba, Kidoa a Inouého Kaorua nebyl Saigó politikem ani byrokratem. Jistě projevil politickou prozíravost ve vládě Šimazua Nariakiry a zasloužil se o utvoření aliance Sacumy a Čóšú proti šógunátu. Saigó však postrádal Ókubouův a Iwakurův machiavellismus a prozíravost Kidoa. Přestože opovrhoval Innouém a jinými pro jejich blízké vztahy s bohatými obchodními domy, byl si vědom jejich mimořádných schopností. Přes všechnu politickou moc, která mu náležela jako jednomu z nejvýznamnějších představitelů vlády, postrádal Saigó jako idealista konkrétní plán pro reformu vlády.²⁸⁹ Po neúspěšném pokusu o invazi do Koreje Saigó jako vůdce proválečné strany v parlamentu a muž, který byl všeobecně považován za ztělesnění vojenských ctností, s opovržením rezignoval na svoji politickou funkci, opustil Tokio a vrátil se do rodné Sacumy.²⁹⁰

Slavný vojevůdce a státník se však v Sacumě nehodlal oddávat nečinnosti. Přestože se zpočátku snažil distancovat od společnosti, do dalšího dění jej přivedly aktivity radikálních samurajů v Sacumě. Tito muži se nehodlali smířit s úpadkem samurajského

²⁸⁷ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 534.

²⁸⁸ KODET, *Války*, s. 456.

²⁸⁹ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 532–533.

²⁹⁰ CAIGER, MASON, s. 283.

postavení a nechtěli se podříditi centrální autoritě. Nezkrotní samurajové ze Sacumy tak dostali své pověsti nezvladatelných válečníků, kteří jsou ochotni obětovat pro svoji domovinu cokoli. Ve snaze udržet si bojovou připravenost zřídili v Sacumě řadu škol, kde studovalo až 7000 žáků, kteří se věnovali četbě čínských klasiků a fyzické a vojenské přípravě včetně vojenského cvičení. Na rozdíl od zbytku Japonska tak neměly být samurajské cnosti v Sacumě zapomenuty. Zákony rušící privilegia samurajů byly na jižním Kjúšú ignorovány a v průběhu roku 1876 chodili ulicemi Kagošimy samurajové nadále pyšně vyzbrojení meči. Byli připraveni hájit svá práva se zbraní v ruce. Saigó sledoval tento vývoj spíše zpovzdálí. Pomáhal budovat a financovat školy, kde se samurajové připravovali, ale snažil se nevystupovat veřejně. Byl tak jakousi šedou eminencí, která díky své obrovské prestiži ovlivňovala události z pozadí. Mladí samurajové ze Sacumy k němu vzhlíželi jako ke svému přirozenému vůdci. Na druhé straně je však nepravděpodobné, že by Saigó plánoval otevřenou vzpouru proti centrální vládě.²⁹¹

3.5 Sacumské povstání

V lednu 1877 pověřila vláda parníky vlastněné společností Micubiši, aby odvezly zásoby zbraní a munice shromážděné v Kagošimě. Tento vládní krok vyprovokoval studenty vojenských škol, kteří se vloupali v noci z 29. na 30. ledna 1877 do muničního skladu a následující noci se zmocnili velkého počtu zbraní a válečného materiálu. Saigó byl v té době na lovu v horách. Dne 1. února se o této události dozvěděl od mladšího bratra Kohého. Zpráva údajně Saigóa rozčílila a ptal se bratra, čeho chtěli viníci ukradením zbraní dosáhnout. Již však bylo pozdě, neboť Sacumské povstání začalo.²⁹²

V únoru poslala centrální vláda válečnou loď *Takao* s vyjednavací do Kagošimy, ale po počátečních rozhovorech s guvernérem prefektury bylo plavidlo napadeno malou flotilou lodí povstaleckých samurajů. Útok byl bez větších obtíží odražen, avšak incident přesvědčil vládu o nutnosti vyslání trestné výpravy proti Sacumě. Přes počáteční zděšení byl Saigó nakonec samuraji nespokojenými s politikou vlády přesvědčen, aby se postavil do čela povstání.²⁹³ Saigó se rozhodl pro pochod na Tokio s cílem přesvědčit císaře ke

²⁹¹ KODET, *Války*, s. 458–459.

²⁹² HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 561–562. O této události více pojednává článek Romana Kodeta *Neúmyslný povstalec? Život Saigóa Takamoriho a povstání v Sacumě*. In: *Historický obzor*, č. 7/8, 2016, 27, s. 159–171.

²⁹³ Neexistují žádné přesvědčivé důkazy, že by Saigó plánoval nebo podněcoval povstání. Přestože nakonec vedl armádu do Kumamota, kde se odehrávaly nejtvrďší boje povstání, postrádal Saigó jasnější cíl nebo

změně jeho politiky. Saigó byl konzervativního smýšlení a doufal, že demonstrace nespokojenosti samurajů by mohla vést k jednání. Saigóovi se však nepodařilo svým plánem přesvědčit nespokojené vůdce jiných prefektur a rovněž vojensky dostatečně nezajistil svoji hlavní základnu v Kagošimě.²⁹⁴

Dne 17. února roku 1877 vyrazil Saigó na pochod severně od Kagošimy.²⁹⁵ Jeho armádu tvořili z větší části žáci vojenských škol. Disponoval 13 000 muži, z nichž mnozí byli veterány z protišógunátních tažení z doby války Bošin. Jednalo se o odhodlané bojovníky, kteří důvěřovali svému veliteli a disponovali moderním dělostřelectvem – jednalo se o celkem 28 horských děl, dvě polní děla a 30 moždířů. Saigóova armáda tak byla nebezpečným protivníkem i pro modernizující se císařskou armádu. Přestože se Saigó stal povstalcem částečně proti své vůli, nehodlal své žáky opustit. Pod vlivem konfuciánských myšlenek a Cesty válečníka, podle nichž má vazal nejen povinnosti vůči svému pánu, ale také ke svým poddaným, byl Saigó připraven hájit práva svého panství i za cenu konfliktu s centrální vládou v Tokiu. Saigó nicméně nepovstal proti dvoru, něco takového by pro něj bylo nepředstavitelné, nýbrž vedl válku proti nepřátelům v tokijské vládě, kteří si podle jeho názoru uzurpovali nepřiměřené pravomoci, byli zkorumpovaní a kvůli jejich zákonům trpěly desetitisíce lidí. Jeho cílem tak bylo „zbavit císaře špatných úředníků, kteří jej obklopovali, aby mohl vládnout nerušen jejich d'ábelským vlivem“. Saigó neusiloval bojovat o vlastní moc, ale o nápravu důsledků protisamurajských opatření vlády a její daňové politiky.²⁹⁶

Saigó nehodlal čekat na reakci vlády, ale rozhodl se postupovat na sever Kjúšú, získat kontrolu nad ostrovem a jeho klíčovým přístavem Nagasaki. Po tomto úspěchu by mohl přenést válku na Honšú a pochodovat na hlavní město. Situace se jevila příznivě. Ókubo i Iwakura byli povstáním zaskočeni a vláda reagovala jen pomalu. Na venkově panoval neklid, který po rozšíření zprávy o povstání přerostl v lokální bouře nespokojených obyvatel, kteří protestovali proti zavádění nových daní, z nichž vláda financovala reformy. Díky tomu získal Saigó poměrně velký zdroj nových rekrutů. Na vrcholu povstání tak jeho armáda disponovala až 42 000 vojáků. Přestože se jednalo většinou o

válečnou strategii. Pobýval mimo Kagošimu v době, kdy jeho muži ukradli zbraně, a dříve odmítal přidat se k povstání v Saze. Jeho loajalita k císaři, kterou neustále prokazoval, byla nezpochybnitelná, a to i poté, co opustil vládu. Možná jej k vedení povstání vedla nevraživost vůči progresivistům ve vládě v čele s Ókuboem, nebo uvěřil zvěstem, že Ókubo plánoval spiknutí s cílem jej zavraždit. HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 562.

²⁹⁴ ESPOSITO, s. 14–15.

²⁹⁵ NOCK, Elizabeth T., *The Satsuma Rebellion of 1877. Letters of John Capen Hubbard*. In: *The Far Eastern Quaterly*, No. 4, 1948, Vol. 7, pp. 368–375, s. 369.

²⁹⁶ KODET, *Války*, s. 459–461.

špatně vyzbrojené oddíly dobrovolníků z venkova bez vojenských zkušeností, šlo o značnou sílu.²⁹⁷

Dne 22. února 1877 stanuly Saigóovy síly před hradním městem Kumamoto – hlavním městem provincie Higo, které bylo obsazeno posádkou císařských jednotek o síle 2000–3000 mužů. Vláda mezitím vyslala vojenskou expedici pod velením prince Arisugawy, který si zřídil hlavní stan ve Fukuoze a vyslal proti povstalcům dvě jednotky o síle 10 000 mužů. Policisté, kteří byli původem sami samurajové, byli povoláni ze všech částí Japonska, aby se přidali k vládní armádě a prokázali její kvality.²⁹⁸ Hrad Kumamoto byl hlavní překážkou na cestě skrz Kjúšú na Tokio. Saigó očekával, že jej posádka hradu nechá projít bez problému nebo bude jejich porážka snadná. Navíc věděl, že v posádce je mnoho těch, kteří přežili bizarní sebevražedný nájezd fanatických samurajů z minulého roku. Tato skupina se sama nazývala „Spolek božského větru“, jinými slovy *kamikaze*. Podle jistého svědka šlo o 170 mužů „oděných v přilbě a starém brnění z oceli a postříbřenými šňůrkami a vyzbrojené meči a kopími“.²⁹⁹ Tito samurajové podnikli noční útok na hrad. Více než 300 císařských obránců bylo zmasakrováno. Útočníci poté unikli do okolních kopců a poté bez šance na příchod posil jich 84 spáchalo *seppuku*. Zbytek bojoval s hradními jednotkami, které je pronásledovaly, a po marném boji se samurajové vzdali nebo zemřeli.

První výstřel Sacumského povstání byl vypálen již 21. února, když posádka hradu zahájila střelbu na povstalce. Vládní jednotky z hradní posádky však byly rychle poraženy Saigóovou armádou a zahrnány do bezpečí hradu. Jeho velitelem byl Tani Takeki, který byl odhodlán vzdorovat útočníkům do posledního muže.³⁰⁰ Následujícího dne byly všechny císařské jednotky po celém Japonsku informovány o vypuknutí povstání proti vládě. Saigó disponoval nyní před Kumamotem armádou téměř třikrát větší, než byli obránci.³⁰¹

Hlavní sacumský útok začal v brzkých hodinách 22. února v jejíž části hradu. Ofenzíva se postupně posunula na jih a východ, a nakonec se rozšířila na několika místech do podoby malých potyček.³⁰² Hrad se však nepodařilo povstalcům získat silou a byl tak obklíčen a ostřelován. Toto rozhodnutí však byla tragická chyba. Saigóovy síly se totiž

²⁹⁷ Tamtéž, s. 461.

²⁹⁸ NOCK, s. 369–370.

²⁹⁹ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 194.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 193–194.

³⁰¹ BUCK, James H., *The Satsuma Rebellion of 1877. From Kagoshima Through the Siege of Kumamoto Castle*. In: *Monumenta Nipponica*, No. 4, 1973, Vol. 28, pp. 427–446, s. 435.

³⁰² Tamtéž, s. 438.

zapletly do vyčerpávající války pod hradbami Kumamota, kde utrpěly těžké ztráty. Sacumské jednotky rovněž vyplývaly značné množství z omezených zásob munice. Zatímco Saigó obléhal hrad, císařská armáda mezitím zmobilizovala své síly. V několika málo týdnech se jí podařilo shromáždit 50 000 vojáků a dalších 90 000 civilistů, kteří dopravovali vojenské zásoby na vzdálené bojiště. Vláda přesunula podstatnou část svých sil na Kjúšú. Koncentrací většiny mužů u obleženého Kumamota se Saigó dopustil katastrofální chyby, neboť poté, co byly jeho oddělené jednotky na Kjúšú rozprášeny, ocitl se izolován uprostřed domovského ostrova a jeho naděje na celkové vítězství se rychle vytratily.³⁰³

Saigó navíc podcenil odhodlání a schopnosti rolníků, naverbovaných podle nového branného zákona, kteří prokázali mnohem větší houževnatost, než čekal. I přes dva dny trvající těžké boje mezi 22.–23. únorem, s těžkými ztrátami na obou stranách, se sacumským silám nepodařilo hrad dobýt. V tomto okamžiku Saigó ukončil frontální útoky a spoléhal se pouze na obléhání. Počet jeho mužů stoupl až na 20 000 s tím, jak se k němu přidávali nezaměstnaní samurajové. Jak dny plynuly, situace obránců se zhoršovala. Příděly jídla a munice byly sníženy na minimum, neboť nedávná palba zničila většinu skladů. Avšak centrální vláda zatím zmobilizovala všechny dostupné síly a císařská armáda o síle 90 000 mužů pochodovala na jih pod velením generálů Kurody Kijotaky a Jamakawy Hirošiho. Saigó se vydal s 15 000 muži postavit se jejich jednotkám v boji a 5000 mužů ponechal u Kumamota, aby pokračovali v obléhání. Série ozbrojených potyček mezi povstalci a císařskými jednotkami, které proběhly mezi 3.–20. březnem, je označována jako bitva u Tabaruzaky. První dny těchto bojů byly charakteristické malými střety v těžkých deštích.³⁰⁴ Dne 15. března podnikly vládní síly hlavní útok na pozice nepřítele. Šlo o nejtěžší boj celé války, s vysokými ztrátami na obou stranách.³⁰⁵ Toho dne byl ještě hlavní vládní útok odražen, ale 20. března již donutil další velký útok Saigóovy jednotky vyklidit pole. Celkem si bitva u Tabaruzaky vyžádala okolo 4000 mrtvých na každé straně.³⁰⁶ Obléhání hradu Kumamoto pokračovalo ještě další tři týdny až do příchodu všech sil vládní armády pod Kurodovým vedením. Saigóova armáda poté začala ustupovat.³⁰⁷

³⁰³ KODET, *Války*, s. 462.

³⁰⁴ ESPOSITO, s. 15.

³⁰⁵ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 564–565.

³⁰⁶ ESPOSITO, s. 15.

³⁰⁷ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 565.

Povstalci se stáhli na východ do města Ueki, kde drželi pozice do 2. dubna. Značné úsilí povstalců zpomalilo postup císařské armády ze severu, ale pouze s malým efektem. Dne 15. dubna vládní vojsko, pochoduující z jihozápadu, porazilo povstalce u Kawaširy a prolomilo obléhání Kumamota. Posádka hradu utrpěla téměř 20% ztráty v 54 dnech dobývání a jejich zásoby jídla ubyly natolik, že plánovali riskantní útěk. Při příchodu císařských vojáků obránci s pláčem prohlásili, že „jejich děti jen o vlásek unikly smrti“. Poté, co bylo obléhání prolomeno, Saigó se vydal do Hitojoši, kde se zbytky jeho mužů seskupily. Tento tábor drželi rebelové od poloviny dubna do konce května v naději, že sympatizanti z Tosy jim přijdou na pomoc. Dne 27. května, po třech týdnech neustálých potyček, provedla císařská armáda hlavní útok na Hitojoši a Saigó zavelel k ústupu.

S ústupem od Hitojoši se změnil charakter celé války, kdy se z ofenzívy stal neustálý ústup. Mezi květnem a zářím 1877 císařská armáda pronásledovala zmenšující se Saigóovu armádu přes celé Kjúšú. Povstalci se již nepokoušeli dosáhnout Tokia, ale pouze se vyhnout nepřátelům a vrátit se domů. Vzhledem k nedostatku munice odhodili palné zbraně a dali přednost svým tradičním mečům, s nimiž vedli partyzánský způsob války. Tímto způsobem rozptýlili nepřátelské jednotky do okolí, čímž snížili jejich početní převahu. Saigóovi muži využívali výhody terénu a operovali v horách a lesích po malých skupinkách. V červnu poslal Saigó jádro svých sil jižně od Hitojoši do Mijakonojó na poloostrově Ósumi. Císařské jednotky zde 24. července povstalce porazily a poté zamířily na sever, aby Saigóa pronásledovaly.³⁰⁸

V srpnu 1877 zůstávala v rukou Saigóa jediná pevnost – opevněné město Nobeoka, v severovýchodní hranici Hjúga. Právě sem zamířily zbytky jeho armády. Ze všech směrů však byly pronásledovány císařskými jednotkami, kterým se povedlo je dostihnout a odříznout od Nobeoky, kde 14. srpna zaujmuly pozice. Přestože byl kraj držen povstalci, jejich pozice se nyní ztenčily na pouhé čtyři nebo pět čtverečních mil. V této malé oblasti proběhly ve dnech 15.–18. srpna krvavé boje. Povstalcům velel Saigó a Kirino Tošiaki a pět císařských jednotek čítajících 25 600 mužů bylo pod vedením generálů Taniho, Nozua, Takašimaho, Ójamy a Mjošiho. Rebelové, jejichž počty byly zredukovány na méně než 10 000 mužů, spotřebovali téměř všechnu svoji municí a měli jen málo střelného prachu, což zapříčinilo to, že nemohli nepříteli ublížit. Povstalci nicméně statečně bojovali o každou část země, ale nakonec byli obklíčeni.³⁰⁹

³⁰⁸ RAVINA, *The Last*, s. 207–208.

³⁰⁹ MOUNSEY, Augustus H., *The Satsuma Rebellion. An Episode of Modern Japanese History*, Whitefish 1879, s. 202–203.

Bitvu u Nobeoky popisuje ve svém dopise, zveřejněném v článku Elizabeth T. Nock, John Capen Hubbard³¹⁰: „*Osmnáctého* [srpna pozn. a.] *byl rozhodující den. Celý den jsem strávil na břehu a na chvíli jsem se dostal na vrchol kopce, odkud jsem mohl zahlédnout boj. Zdálo se, že jsou na obou stranách tisíce* [mužů pozn. a.]. *Po druhé hodině rebelové ustoupili, a za tmy, když jsem šel do Nobeoky, se proslýchalo, že jsou povstalci zcela obklíčeni a bude s nimi tuto noc skoncováno. Střelba z malých i velkých zbraní pokračovalo do čtyř hodin, kdy najednou ustala a od té doby jsme již nic neslyšeli. Devatenáctého* [srpna pozn. a.] *jsem šel s přítelem po břehu. [...] Když jsme vkročili do řeky, uviděli jsme lodě se zajatými rebely, kteří byli poté shromáždováni na malém ostrůvku. Jak kolem nás proplouvalo mnoho lodí, všimli jsme si jejich ubohého vzhledu, který jasně ukazoval únavu z posledních šesti měsíců, kdy byli pronásledováni a hnáni z místa na místo. Zjistili jsme, že za poslední dva dny boje bylo zajato 5200 mužů. Ale Saigó i Kirino s dalšími vůdci a zhruba 5000 samuraji prolomili obklíčení a unikli, jako už mnohokrát předtím. [...]*“³¹¹

Saigó již v této době trpěl nadváhou a otoky varlat způsobených filariózou – parazitickou infekcí, kterou se nejspíše nakazil během svého exilu. Byl tak neschopný jízdy na koni i chůze a musel být nesen. Poté, co ztroskotal útok povstalců na vládní jednotky u Nagaimury v Nobeoce, byli povstalci donuceni stáhnout se se zbytkem armády do Kagošimy, která byla již během bojů u hradu Kumamoto obsazena vládním námořnictvem. Když Saigó a jeho muži dosáhli 1. září okolí Kagošimy, okupovalo město přes 10 000 vládních jednotek.³¹²

Saigó a přibližně 500 přeživších se usadilo na kopci u Širojamy, shlížející na Kagošimu ze severovýchodu. Zde byli obklíčeni přibližně 30 000 vojáků a námořních pěšáků, pod velením generála Jamagaty a admirála Kawamury Sumijošiho, který sevřel povstalce, aby nikdo nemohl uniknout, zatímco pět válečných lodí v kagošimském přístavu bombardovalo pozice rebelů. Dne 24. září 1877 po svítání (ve čtyři hodiny ráno) nařídil Jamagata proti povstalcům frontální útok.³¹³ Vyhladovělí muži trpěli nedostatkem potravin a munice, ale jejich bojový duch přesto zůstal nezlomen. Poté, co císařské síly zasypaly návrší Širojamy stovkami dělostřeleckých granátů, začali vojáci šplhat do

³¹⁰ Jednalo se o kapitána rychlých plachetnic Nové Anglie, které obchodovaly v Evropě, Jižní Americe a Orientu. Několik let před vypuknutím povstání se Hubbard usadil s rodinou v cizinecké komunitě v Jokohamě a pracoval zde pro parníkovou společnost Micubiši jako kapitán jednoho z jejích parníků. NOCK, 368.

³¹¹ NOCK, s. 371.

³¹² HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 567.

³¹³ ESPOSITO, s. 17.

horského svahu. Přestože se samurajové postavili na obranu, proti padesátinásobné převaze neměli naději. Po dvou hodinách boje jich 400 padlo. Okolo Saigóa zbylo již jen asi 40 mužů³¹⁴ připravených zahynout smrtí dávných hrdinů.³¹⁵

Okolo sedmé hodiny byl Saigó zasažen, když mu kulka prostřelila obě nohy. Podle většiny svědectví se Saigó, neschopen pohybu i dalšího boje, otočil ke svému pobočnickovi Beppuovi, aby mu asistoval při rituální sebevraždě. V kleče vytáhl svůj krátký meč *wakizaši* a poté, co se přiblížil ostřím ke svému břichu, aby provedl *seppuku*, mu Beppu srazil hlavu.³¹⁶ O následujících událostech se dočítáme z dopisu Hubbarda, datovaného 24. září 1877: „[...] *Po snídani jsem šel společně se třemi dalšími na břeh. Po zakotvení jsme slyšeli, že Saigóovo tělo bylo spolu s dalšími položeno na kopci blízko předprsni. Stovky vojáků a dělníků se vydali do kopce. Přidali jsme se k nim a brzy byli na vrcholu. Když jsme dorazili, našli jsme osm těl rozložených ve dvou řadách. První byl Saigó. Byl opravdu robustní, mocně vypadající muž, jeho pokožka byla téměř bílá. Jeho šaty byly pryč a ležel tam zcela nahý. Chyběla mu hlava. Vedle něho ležel Kirino, poté Murata. Saigóovo tělo bylo jediné bez hlavy, ale na ostatní byl přesto děsivý pohled. Jejich hlavy byly děsivě znetvořené a bylo zjevné, že se zabili navzájem. Není pochyb, že by jim jejich vlastní lidé usekli hlavy, kdyby na to měli čas. Zatímco jsem pozoroval těla, byla donesena Saigóova hlava a umístěna k tělu. Byla to pozoruhodně vypadající hlava a bylo jasné, že musela patřit vůdci. Takový příšerný pohled jsme nemohli dlouho vydržet, tak jsme se vydali dolů z kopce, kdy nás minuli dělníci nesoucí nahoru okolo dvaceti mrtvých povstalců. Z kopce k bitevnímu poli se táhla dlouhá linie dělníků, kteří přinášeli další mrtvé povstalce. Cestou k lodi jsme trochu odbočili a šli kolem místa, kde bylo zajato okolo 100 povstalců. Působili drsným dojmem, mnoho jich bylo mladých, jiní staří a šediví. Všichni však vypadali smutně a sklíčeně. Jeden z důstojníků nám řekl, že všichni byli samurajové a raději by rovněž přišli o hlavu. Bloudili jsme kolem nich do poledne a po odpočinku jsme vyrazili pryč z místa, kde sacumští vůdci a jiní našli svůj konec. Mrtví byli uloženi do hrobů a toto byl nepochybně závěrečný akt Sacumského povstání.*“³¹⁷

Některé ze sacumských jednotek, které bojovaly u Aizu během války Bošin, se rovněž účastnily poslední války historie samurajů. V řadách sacumských povstalců bylo

³¹⁴ Mezi těmito muži byli Kirino, Murata Šinpači, Beppu Šinsuke a Henmi Juróda. HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 568.

³¹⁵ KODET, *Války*, s. 465.

³¹⁶ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 568. Podle Mounseya Saigóovi asistoval Henmi. MOUNSEY, s. 214–215.

³¹⁷ NOCK, s. 374–375. V listopadu 1877 byla vůdcům císařské armády po způsobu japonských válečníků předvedena Saigóova hlava jako trofej. KODET, *Války*, s. 465.

také několik žen, včetně Saigóovy dcery Čikako. Bylo to však naposledy, kdy Japonsko vidělo samurajské válečnice. Stejně jako elitní samurajská třída ustoupila nové národní armádě utvořené reformami Meidži, ženy ustoupily mužům, a všechny válečné konflikty od čínsko-japonské války po druhou světovou válku byly záležitostí pouze mužů.³¹⁸ Sacumské povstání bylo posledním velkým vojenským povstáním, které vystoupilo proti reformám nové vlády Meidži, zejména proti opatřením, která rušila třídu samurajů, ukončovala jejich společenské výsady, snižovala jejich příjmy a omezovala tradiční samurajský způsob života.³¹⁹

³¹⁸ TURNBULL, *Samurai Women*, s. 60.

³¹⁹ COLLCUTT, JANSEN, KUMAKURA, s. 174.

4 Dědictví samurajů

Věk samurajů definitivně skončil smrtí Saigóa Takamoriho a potlačením Sacumského povstání. Některé jejich tradice však přežily i nadále. Nové ozbrojené síly z nich čerpaly v následujících desetiletích. Mnozí samurajové se brzy přizpůsobili nové situaci. Z některých se stali rolníci, z jiných obchodníci nebo námezdní síla ve městech. Desítky a tisíce jich však vstoupilo do nových ozbrojených sil Japonska. Po dlouhá desetiletí platilo, že větší část důstojnického sboru armády tvořili muži z Čóšú a do námořnictva vstupovali bývalí samurajové ze Sacumy. Díky jejich kvalitám tak došlo ke zrodu moderních ozbrojených sil, které necelých dvacet let po Saigóově smrti dokázaly porazit Čínu a po dalších deseti letech úspěšně změřily síly s Ruskem. Díky jejich úsilí, nezdolnosti a obětím vstoupilo Japonsko do 20. století jako moderní stát, který se zařadil mezi světové velmoci. Duch samurajů tak přežíval v nové podobě i nadále. Saigóův bratr Cugumiči se stal významným admirálem a jedním z tvůrců japonského válečného loďstva a za své zásluhy mu byl udělen titul markýze. Ve vládě Meidži se později chopili iniciativy mladší vůdci, jako byli Jamagata Aritomo a tvůrce japonské ústavy Itó Hirobumi. Jejich snaha modernizovat zemi částečně utlumila spory vyvolané zrušením samurajské vrstvy. Saigóovi je rovněž přisuzován titul „poslední opravdový samuraj“, neboť žil a zemřel jako dávní samurajští válečníci, kteří stejně jako on formovali dějiny Japonska.³²⁰ Po smrti se stal Saigó rovněž příkladem nesobecké oddanosti a národního idealismu.³²¹

Snahy o očištění Saigóova jména začaly již krátce po jeho smrti. V červenci 1879, necelé dva roky po jeho smrti, vztyčil jeho přítel Kacu Kaišú kamenný monument u chrámu Džókódži v Kinégawě v Tokiu. Kacu tak učinil již deset let předtím, než byl Saigó oficiálně zproštěn viny a tento památník vyjadřoval Kacuův nehynoucí obdiv k tomuto muži a jeho morální odvaze a zároveň to, že Saigóa nepovažoval za zrádce. Na přední straně monumentu je vyryta báseň s názvem *Pocity ve vězení*, jejíž autorem byl sám Saigó. V posledním řádku této básně se píše: „*Zachovej moji duši [zde] k ochraně císařského paláce*“. Na rubu památníku pak stojí Kacuovo věnování Saigóovi. Monument zachované duše (*Rjúkonhi*), jak je označován, dodnes stojí vedle hrobu Kacua

³²⁰ KODET, *Války*, s. 465–466.

³²¹ COLLCUTT, JANSEN, KUMAKURA, s. 171.

a jeho ženy Tami u jezírka Senzokuiké v Ótace v Tokiu.³²² Po vydání císařské ústavy v roce 1889 byl Saigó posmrtně omilostněn.³²³

V Saigóově domovské doméně (dnes prefektura Kagošima) je odkaz samurajů stále živý. Ve městečku Čiran se nachází unikátní samurajské zahrady, ale rovněž i kontroverzní muzeum s názvem *Síň míru speciálních útočných sil*, které stojí na místě bývalého výcvikového centra *kamikaze*, pocházejícího z roku 1942, které od roku 1944 sloužilo jako hlavní startovací místo leteckých útoků. Muzeum je věnováno památce pilotů, jejichž činy silně ovlivnil odkaz samurajů.³²⁴

Jen stěží bychom našli jiný symbol japonského kulturního dědictví, než je světový obraz samuraje. Většinou jsou představy tohoto válečníka a tradice, kterou reprezentuje, pozitivní. Samurajové jsou hrdinové filmů, televizních pořadů, románů a vzor pro stovky tisíc studentů bojových umění napříč celým světem. Avšak pro mnohé, kteří bojovali ve druhé světové válce v Pacifiku, příslušníky politické levice v Japonsku, a zejména pro mnohé z těch, kdo na vlastní kůži zažili okupaci své země Japonskem, má odkaz samurajů svou stinnou stránku.³²⁵

Samurajská tradice měla podle mnohých vliv na utvoření ideologie, která vedla k rozpoutání války proti Číně, jihovýchodní Asii, a nakonec i proti Spojeným státům americkým, a rovněž z ní byly odvozeny normy a hodnoty vojáků a důstojníků, kteří podle nich bojovali. Jednání japonských vojáků bylo podmíněno a odvozeno ze starodávného kódu chování válečníka *bušidó* (Cesta válečníka). Vojenský historik Arthur Swinson dodává: „Když Japonsko roku 1941 vstoupilo do války, samurajská vrstva a feudalismus byly již 74 let zrušeny. Avšak *bušidó*, kód samuraje, byl stále nerušeně zachováván válečnickými rodinami a vštěpován důstojníkům císařské armády. Přestože nebyl začleněn do armádních předpisů, existoval ve vznešené duchovní rovině jako ideál, víra, vyznání a klíč k životu i smrti.“³²⁶ Podobný názor vyjádřil rovněž lord Russell z Liverpoolu, když pojmenoval své pojednání z roku 1958 o válečných zvěrestech japonských vojáků *Rytíři Bušida*. Spojení kodexu *bušidó* s císařskou armádou nebylo vysloveno pouze na Západě, ale šlo o důležitou část rané propagandy moderního japonského státu, která zůstávala oblíbeným tématem bývalých japonských vojáků a

³²² HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 573.

³²³ Tamtéž, s. 580.

³²⁴ TURNBULL, *Samurai. The World*, s. 207–212.

³²⁵ FRIDAY, Karl F., *Bushidó or Bull. A Medieval Historian's Perspective on the Imperial Army and the Japanese Warrior Tradition*. In: *The History Teacher*, No. 3, 1994, Vol. 27, pp. 339–349, s. 339.

³²⁶ Tamtéž, s. 339–340.

pravicových esejistů. Samurajské kvality a hodnoty se v japonské armádě promítly již v době zavedení branné povinnosti.³²⁷ Samurajové tak nebyli po svém zániku zapomenuti, ale jejich duch žil nadále v japonských ozbrojených silách, které se díky tomu vyznačovaly svou zarputilostí a ochotou k sebeobětování.³²⁸

V Hagakure stojí: „*Cesta samuraje spočívá ve smrti. Když dojde na volbu buď, anebo, samurajovi nezbyvá než se rychle rozhodnout pro smrt.*“.³²⁹ Od časů rusko-japonské války byli téměř všichni japonští chlapani vychovávaní (alespoň mentálně) jako válečníci. Sebeobětování pro císaře bylo považováno za projev nejvyšší cti. Mezi Japonci navíc převládal názor, že pokud se voják vzdá nepříteli a nechá se zajmout jako válečný zajatec, rovná se takové chování hanebné zbabělosti. Heslo „*vítězství nebo smrt*“ se tak stalo ústředním bodem jejich myšlení. Japonští vůdci ve druhé světové válce byli rovněž pohlceni těmito veřejnými názory a podlehli fanatismu. V posledních letech druhé světové války se v důsledku potřeby armádní doktríny rozvinula myšlenka sebeobětování vojáků, kteří by zabili co největší počet nepřátel, popřípadě zničili jejich loď. Sebevražedné jednotky dostaly název *kamikaze*, který se stal označením pro letecké sebevražedné útoky. Samotný název připomínal Japoncům dávné tajfuny, které zabránily mongolské invazi v roce 1274 a 1281.³³⁰ Příslušníci *kamikaze* byli loajální císaři a nepřipouštěli si, že je jejich gesto zbytečné, neboť nemohli zachránit Japonsko před konečnou porážkou. Jednalo se pouze o projev sebezničující odvahy a ušlechtilosti neúspěchu – hodnot, které tvořily velkou část japonského charakteru.³³¹

Samurajské tradice zásadním způsobem ovlivnily také japonskou kulturu. Samuraj se jako hrdina i „padouch“ objevuje v japonské literatuře, komiksu i kinematografii. Mnohá tato díla jsou dodnes považována za skvost nejen japonské, ale také světové kultury. Prostřednictvím těchto médií pak pronikla do západního světa představa samurajů jakožto neohrožených bojovníků starého Japonska. Přestože byl tento obraz různým způsobem pozměněn a zcela neodpovídá historické realitě, žijí samurajové a s nimi i jejich válečné konflikty dál na stránkách dobrodružných a historických knih a na plátně kin. Duch samurajů díky tomu dodnes fascinuje nejen Japonce, ale rozšířil se jako

³²⁷ Tamtéž, s. 340.

³²⁸ KODET, *Války*, s. 469.

³²⁹ TSUNETOMO, s. 23.

³³⁰ HATTORI, Syogho, *Kamikaze. Japan's Glorious Failure*. In: *Air Power History*, No. 1, 1996, Vol. 43, pp. 14–27, s. 16.

³³¹ MAN, *Samurai*, s. 366.

významný kulturní fenomén do celého světa. Odkaz samurajů tak přežil do dnešní doby.³³²

Mezi nejznámější autory poválečných filmů o samurajích, populární v Japonsku i zahraničí, patří Kurosawa Akira. Jeho dílo, *Sedm samurajů* (1954), je akční film, který vypráví příběh skupiny róninů, kteří jsou najati venkovskou osadou v 16. století, aby chránili vesničany před útočícími bandity. Jedná se o jeden z nejlepších filmů, který byl vytvořen a zobrazuje muže v nejextrémnějších situacích, když čelí rozhodnutím, která nejdou vzít zpět. Volby, které činí, jsou kruté a volají po otázce hodnot a významu života. Příkladem humanismu, který formuje základy příběhu, je chování v životě i smrti posledního samuraje Kikučija, který byl bravurně ztvárněn hercem Mifunem Toširóem, typickým Kurosawovým hrdinou. Snímek je však mnohem více než pouhým jednoduchým filmem. Jedná se o vizuální a estetickou fascinující uměleckou práci prezentovanou domácí tradicí – nekonečnou japonskou citlivostí k plynutí času, zvláště v záležitosti ročních období, a kvalitou člověka a přírody. Nejviditelnějším příkladem této citlivosti je konec filmu, kdy poté, co jsou bandité odraženi, obracejí vesničané svoji pozornost k jarním rostlinám a přeživší samurajové jsou povinni, po projevení respektu nad hroby padlých společníků, vydat se na cestu, čímž obnovují status rónina – znamení sociální nestálosti a absence směru nebo významu života.³³³ Dalším filmem, který si vydobyl v českém i světovém prostředí vysokou popularitu, je snímek *Poslední samuraj* (2003), jehož hlavní hrdina – Kocumoto, má předlohu v Saigóovi.

Jedním z nejznámějších poválečných témat komiksů bylo *science fiction*, následované tematikou samuraje – japonského ekvivalentu, z hlediska chlapského étosu, amerického kovboje. Během druhé světové války nezobrazoval komiks ani film japonského vojáka jako tvrdého muže, který pobíjí hordy nepřátel. Spíše šlo o zobrazení vztahu mezi vojáky, spojené bitvou a jednoduchostí a vznešeností, s jakou bojovali za svoji zemi a většinou pro ni i zemřeli. Po válce neměli autoři japonských komiksů a jiných médií z poměrně zřejmých důvodů žádný zájem na glorifikaci války.³³⁴

Navzdory novému pacifistickému směru po válce zůstali samurajové významnou součástí japonské každodennosti. Stále se objevují ve filmech, literatuře a komiksu. Renovované starodávné hrady, ve kterých lze mnohdy nalézt pomníky oslavující samurajské hrdiny, se staly nejvyhledávanějšími památkami navštěvovanými miliony

³³² KODET, *Války*, s. 469.

³³³ VARLEY, Paul, *Japanese Culture*, Honolulu 2000, s. 318–319.

³³⁴ Tamtéž, s. 346.

turistů z celého světa. Dějiny samurajů stále zůstaly fenoménem, jenž dodnes definuje japonskou mentalitu. Tato fascinace dávnými japonskými válečníky se rovněž promítla do toho, jak je Japonsko vnímáno západní kulturou a uměním. Zde se ze samurajů stali pololegendární bojovníci s až téměř nadpřirozenými schopnostmi. Přestože je mnoho děl v řadě ohledů výplodem umělecké fantazie, jsou samurajové s Japonskem neodmyslitelně spojeni i v moderní době.³³⁵

Přestože dnes již samurajská třída téměř sto padesát let neexistuje, její dědictví je stále živé rovněž v podobě historického šermu a celé řady škol bojových umění. Roku 1925 vznikla v prostorách Tojamské vojenské akademie škola *Tojama rjú*, věnující se jedné z moderních forem japonského šermu a umění tasení samurajského meče (*battódžucu*). Jedná se o unikátní, prakticky zaměřený styl šermu, založený na expertíze nejlepších šermířů té doby. Rovněž jde o poslední styl japonského umění meče, jehož účinnost prošla zkouškou boje.³³⁶

Tojamská akademie v Tokiu byla založena roku 1873 a určena pro výcvik vojenského personálu. Jejimi studenty byli vyšší důstojníci z různých vojenských útvarů z celého Japonska, kteří zde cvičili střelbu, šerm, cvičili se v útočném i obranném vedení války a posilovali fyzickou zdatnost. Výcvik probíhal pod vedením zahraničních instruktorů (hlavně francouzských a německých). Šerm byl původně rovněž vyučován ve francouzském stylu, kdy důstojník nosil u boku šavli. Přestože válečné konflikty s Čínou i Ruskem dopadly pro Japonsko vítězně, projevila se neefektivita šavlí, které při sekání selhávaly. V duchu sílícího japonského nacionalismu tak došlo k oživení zájmu o tradiční samurajské meče – *katany* a efektivní způsoby jejich využití.

Roku 1925 tak došlo k vytvoření systému technik s mečem pro moderní bojiště – *guntó no sóhó*. Hlavní postavou tohoto systému se stal Morinaga Kijoši.³³⁷ Na bitevním poli druhé světové války vyvolávali japonští důstojníci ozbrojení meči zmatek a hrůzu v řadách nepřítele, kdy v souboji muže proti muži Japonci s *katanou* jednoznačně dominovali. Meče však sehrály i smutnou roli, kdy byly ve druhé polovině 30. let použity i proti civilistům a zajatcům. Příkladem je nechvalně proslulý nankingský masakr. Po válce potkal tojamský šerm, stejně jako ostatní japonská bojová umění, zákaz praktikování. Ke zrušení zákazu došlo roku 1952, kdy se zároveň otevřela cesta k obnově

³³⁵ KODET, *Příběh*, s. 585.

³³⁶ ČERNÝ, Miroslav, *Dědictví samurajů. Japonské umění meče v moderní době*, Praha 2021, s. 58.

³³⁷ Tamtéž, s. 28–30.

a šíření tohoto stylu. Roku 1975 pak došlo k jeho přejmenování na *Tojama rjú battódžucu*.³³⁸

³³⁸ Tamtéž, s. 35–36.

Závěr

Samurajové se po staletí těšili úctě prostých obyvatel Japonska a četným privilegiím, souvisejících s jejich významným postavením v japonské společnosti. Otevření Japonska cizím velmocím v 50. letech 19. století a zejména neschopnost šógunátu vyhnat cizince vedla převážně nižší samuraje k nespokojenosti s dosavadním vládnoucím režimem, který se stal v jejich očích předmětem nenávisti. Zejména mladí radikální samurajové začali usilovat o svržení nenáviděné šógunovy vlády a navrácení moci do rukou císaře. Po nastolení vlády nového císaře Mucuhita v lednu 1868 a vítězství jeho přívrženců ve válce Bošin následujícího roku zaplnili samurajové z vítězných domén značnou část postů v nové císařské vládě, čímž získali zásadní moc nad správou země. Samurajové však v novém „moderním“ státě působili jako neužitečný přežitek minulosti. S cílem začlenit samuraje do japonské společnosti nový režim zrušil jejich privilegia, čímž samurajové jako společenská třída přestali roku 1876 existovat a dostali se na úroveň běžných obyvatel Japonska období Meidži. Přes jejich odpor a snahy o nápravu v podobě ozbrojených povstání se potlačením Sacumského povstání z roku 1877 – posledního samurajského odporu vůči nové vládě Meidži a smrtí Saigóa Takamoriho, „posledního samuraje“, stali samurajové definitivně minulostí. Přesto jejich odkaz žil dál, a to především v podobě nové císařské armády. V duchu rostoucího japonského nacionalismu na přelomu 19. a 20. století byl pak znovu samurajský duch oživen, a zejména během druhé světové války se negativně promítl v chování příslušníků císařské armády. Po válce se stali samurajové nedílnou součástí nejen japonského, ale také světového kulturního dědictví.

Krátce po Saigóově smrti zemřeli rovněž někteří jeho dřívější vládní kolegové a rivalové. Kido Takajoši zemřel již během Sacumského povstání 26. května 1877 na tuberkulózu a mrtvici ve věku 45 let. Dne 14. května 1878 byl zavražděn Ókubo Tošimiči. Během cesty k císařskému paláci byl přepaden bývalými samuraji. Jeden z útočníků – Šimada Ičiró jej smrtelně zranil mečem. Vrazi byli posléze dopadeni a popraveni. Pět útočníků pocházelo z Išikawy, jeden ze Šimané. O jejich motivu se vedly diskuze. Možnou příčinou jejich činu mohl být diktátorský způsob Ókubovy vlády a jeho podíl na zničení samurajské třídy. Mnoho historiků se však shoduje na tom, že hlavním důvodem jeho vraždy byla snaha pomstít Saigóovu smrt.³³⁹

³³⁹ HILLSBOROUGH, *Samurai*, s. 570.

Během období Edo (1603–1868) stál samuraj na vrcholu čtyř společenských tříd a řadil se k vládnoucí vrstvě. Smyslem jeho života byla služba jeho pánu – daimjóovi. Prostí obyvatelé se nemohli samurajům vzepřít ani je urazit, neboť by jim samuraj podle práva *kirisute-gomen* mohl stít hlavu. Rovněž museli zajišťovat zemědělskou a řemeslnickou produkci pro vládnoucí třídu. Samuraji náležela četná privilegia, spojená s jeho významným postavením ve společnosti. Jednalo se zejména o právo nosit meč, který se stal symbolem jeho společenského statusu a odlišoval jej od zbylých společenských tříd, kterým bylo nošení meče zapovězeno. Samuraj měl monopol na válečné umění, kdy byl v podstatě jedinou bojovou silou Země vycházejícího slunce. Dlouhý tokugawský mír, trvající téměř 250 let, však přinesl absenci jakýchkoli válek a samuraj tak nemohl uplatnit své schopnosti na bojišti. Přesto si někteří samurajové udržovali svoji bojovou morálku díky řadě příruček, které jim ukazovaly vzorec „správného“ chování. Rovněž byla během období Edo ustanovena Cesta válečníka, kterou se samurajové měli řídit. Samurajská vrstva byla rovněž velmi široká, v porovnání s aristokratickou vrstvou v Evropě, kdy tvořila 5–6 % obyvatel tehdejšího Japonska. Během tokugawského režimu došlo k zásadní proměně jejich postavení. Vzhledem k potřebám daimjóů mít samuraje neustále pod kontrolou byli samurajové nuceni přemístit se do opevněných měst, odkud byl spravován venkov. Samurajové se tak stali „měšťany“, čímž došlo k jejich odtržení od půdy, kterou po staletí drželi, a také od přímé správy venkova. Z většiny samurajů se rovněž stali během období šógunátu úředníci v nově vznikajícím byrokratickém aparátu. Jako měšťtí obyvatelé pobírali samurajové mzdu od svého pána v podobě splatné rýže. Nákladný život ve městech, a především pobyt samurajů společně se svým pánem v Edu v rámci systému *sankin-kotai* si však vyžadoval značné výdaje v hotovosti a postupně vedl k zhoršující se ekonomické situaci samurajů, kteří často upadali do dluhů a dostávali se pod vliv bohatých obchodníků. Současně docházelo ke snižování jejich mezd ze strany knížectví, jež také trpělo vysokými městskými cenami, avšak oproti samuraji měl daimjó díky svému postavení lepší možnosti, jak zlepšit svoji ekonomickou situaci. Mnoho samurajů tak upadlo do bídy, kdy byli nuceni prodávat nebo zastavovat své vojenské vybavení. Ekonomickou situaci se snažili řešit adopcí synů z bohatých obchodních rodin, návratem na venkov či zapojením do venkovské výroby. Žádné z těchto opatření však nepřineslo kýžené zlepšení jejich problému. Během éry Edo tak došlo k značnému zbídačení samurajské vrstvy, což bylo nepřímo zapříčiněno jejich odtržením od půdy a přesunem z venkova do měst, ale

především nákladným způsobem městského života a snižováním jejich mezd ze strany daimjóů.

Během dlouhého období šógunátu panoval v Japonsku bezprecedentní mír, ale rovněž vedla tato země politiku izolace, kdy byly vztahy s okolním světem velmi omezené, a to z obavy ze škodlivého vlivu křesťanství a zahraničního obchodu, což by mohlo dle vládců z rodu Tokugawa ohrozit feudální režim, o jehož upevnění usilovali. Příplutí Perryho mise roku 1853 však vedlo k postupnému odklonu od politiky *sakoku* a k otevření země cizincům. Šógunát byl zahraničním tlakem nucen podepsat nerovné obchodní smlouvy se zahraničními velmocemi – Spojenými státy americkými, Velkou Británií, Francií, Nizozemskem a Ruskem. Právě tato slabost stávajícího vládnoucího režimu a neschopnost bakufu vyhnat cizince vedla k růstu nenávisti vůči šógunátu, zejména ze strany nižších samurajů a k jejich příklonu k ideji navrácení moci císaři. Zejména mladí radikální nižší samurajové usilovali o vyhnání cizinců z Japonska. Tohoto cíle se snažili dosáhnout jednak veřejným násilím a politickými vraždami, které byly uskutečňovány prostřednictvím myšlenky *sonnó džóí*, a jednak politickou cestou, kdy se za tímto účelem stávali stále více aktivní v politice nejdříve svých domén, a posléze se shromažďovali kolem císařského dvora v Kjótu, kde se stali zastánci obnovy císařské moci a usilovali o svržení šógunátu cestou politických intrik. První válečné zkušenosti se zahraničními velmocemi získali samurajové ze Sacumy během britsko-sacumské války roku 1863 a z Čóšú v bitvě v Šimonosecké úžině o rok později. Po těchto zkušenostech bylo jasné, že musí jednotlivé domény přejít k modernizaci vojenských sil, jestliže mají porazit cizince. V posledních letech šógunátu došlo k několika pokusům o modernizaci vojenských sil. Nejaktivněji proti šógunátu vystupovala doména Čóšú, ke které se roku 1866 připojila doména Sacuma a tyto dvě dříve znesvářená knížectví spolu uzavřela tajnou alianci, čímž došlo ke spojení dvou nejsilnějších armád Japonska, neboť obě domény částečně modernizovaly své vojenské síly. Ke konečné restauraci císařské moci došlo 3. ledna 1868, kdy se novým japonským císařem stal Mucuhito (Meidži). V letech 1868–1869 pak probíhala v Japonsku občanská válka známá jako válka Bošin, neboť šógunovi příznivci se nehodlali smířit s jeho ponižujícím sesazením. Během tohoto konfliktu založili samurajové na nejsevernějším japonském ostrově Hokkaido nový státní útvar zvaný Republika Ezo, který však neměl dlouhého trvání a jeho zánikem občanská válka v Japonsku skončila.

Jak tato práce demonstrovala, podíl samurajů na restauraci císařské moci byl rozhodujícím prvkem. Po skončení války Bošin obsadili většinu postů v nové vládě a

rovněž lze konstatovat, že zde měli rozhodující slovo. Již roku 1869 došlo ke snaze o vytvoření stálé národní armády. Pokus však ztroskotal zejména na překážce v podobě daimjóů z jednotlivých domén. Nový režim se rovněž snažil začlenit samuraje do ekonomického systému, když chtěl využít zejména jejich tradičních vůdčích schopností a fyzické zdatnosti. Překážkou pro reformy se stalo zastaralé uspořádání systému domén z doby šógunátu. Roku 1871 tak došlo k jeho zrušení, kdy domény nahradily prefektury. Roku 1873 se vyostřila korejská otázka, kdy došlo k domnělé urážce Japonska Korejci. Část Saigóovy vlády zastávala stanovisko vojenské invaze do Koreje, která by vyřešila špatnou ekonomickou situaci samurajů a zajistila jim uplatnění. Invaze však nebyla uskutečněna vzhledem k opozici ve vládě, vedenou zejména Iwakurou a Ókuboem, což vedlo k rezignaci Saigóa a jeho nejbližších spolupracovníků. Samurajové postupně přišli o svá privilegia, když došlo k zrovnoprávnění všech společenských tříd, čímž samurajové ztratili své výsadní postavení a zavedením všeobecné branné povinnosti ztratili monopol na válečné řemeslo. Stálá armáda byla tvořena převážně prostými obyvateli, avšak samurajové zaplnili důstojnický aparát. Rovněž přišli o své dědičné důchody, když jim byla vyplacena jednorázová platba a zbytek byl převeden na vládní dluhopisy. Nejzásadnějším však byl zákaz nošení mečů, ke kterému došlo roku 1876, čímž přestali samurajové jakožto společenská vrstva existovat. Nejvýraznější osobností samurajské historie tohoto období byl nesporně Saigó Takamori, který se podílel již na svržení šógunátu a sehrál klíčovou roli jako velitel jednotek Sacumy již během války Bošin a posléze se stal jednou z hlavních postav nové vlády. Jeho prostý způsob života a konzervatismus jej odlišovaly od jeho vládních kolegů a Saigó se stal zastáncem práv samurajů. Po své rezignaci roku 1873 však ztratil vliv na rozhodování. Přestože se podílel na většině reforem, vnitřně se s nimi neztotožňoval. Nakonec se nedobrovolně postavil do čela Sacumského povstání, které vypuklo v lednu 1877, přičemž nejzásadnějšími událostmi konfliktu se stalo dobývání hradu Kumamoto, kde Saigó vyčerpal značnou část svých vojáků a bitva u Širojamy, kde Saigó zahynul smrtí po způsobu samurajů, když spáchal asistovanou sebevraždu *seppuku*. Právem je tak považován za „posledního samuraje“.

Po zániku samurajů přežíval jejich odkaz nadále. Z jejich hodnot čerpaly nové ozbrojené síly císařské armády. Jejich dědictví však bylo zneužito během druhé světové války, kdy se japonští vojáci, vyznávající „samurajské“ hodnoty, zejména loajalitu a ochotu zemřít za císaře a vlast, stali hrozbou svých nepřátel. Odkaz samurajů se negativně projevil zejména v podobě sebevražedných pilotů – *kamikaze*. Samuraj se stal rovněž

hrdinou komiksů, literatury a filmu, z čehož jedním z nejznámějších snímků je *Sedm samurajů* od Akiry Kurosawy z roku 1954. Samuraj tak zůstal součástí nejen japonské kultury, ale rovněž také světového kulturního dědictví. Odkaz samurajů přežívá dodnes také v podobě šermířských škol a technik tasení samurajského meče. Dědictví samurajů je tak v Japonsku dodnes patrné téměř na každém kroku.

Seznam použitých zdrojů

Vydané prameny

CORTAZZI, Hugh (ed.), *Mitford's Japan. Memories and Recollections. 1866–1906*, London 1985.

ISHIMITSU, Mahito (ed.), *Remembering Aizu. The Testament of Shiba Goro*, Honolulu 1999.

McLAREN, Walter Wallace (ed.), *Japanese Government Documents*, Connecticut 1979.

MOUNSEY, Augustus H., *The Satsuma Rebellion. An Episode of Modern Japanese History*, Whitefish 1879.

SATOW, Ernest Mason, *A diplomat in Japan. The Inner History of the Critical Years in the Evolution of Japan When the Ports Were Opened and the Monarchy Restored*, San Diego 2006.

TSUNETOMO, Yamamoto, *Hagakure. The Book of the Samurai*, Tokyo 2002.

Odborná literatura

AKAMATSU, Paul, *Meiji 1868. Revolution and counter revolution in Japan*, New York 1972.

BEASLEY, William G., *The Meiji Restoration*, Sydney 1972.

BEASLEY, William G., *The Modern History of Japan*, Lebanon 2018.

BEASLEY, William G., *The Rise of Modern Japan*, New York 1995.

CAIGER, John, MASON, Richard, *Dějiny Japonska*, Praha 2007.

CLEMENTS, Jonathan, *The Samurai. A New History of the Warrior Elite*, Philadelphia, London 2010.

COLLCUTT, Martin, JANSEN, Marius, KUMAKURA, Isao, *Svět Japonska*, Praha 1997.

CONROY, Hilary, *The Japanese Seizure of Korea. 1868–1910. A Study of Realism and Idealism in International Relations*, Philadelphia 1960.

CRAIG, Albert M., *Choshu in the Meiji Restoration*, Boston 2000.

CRAIG, Albert M., REISCHAUER, Edwin O., *Dějiny Japonska*, Praha 2009.

ČERNÝ, Miroslav, *Dědictví samurajů. Japonské umění meče v moderní době*, Praha 2021.

DENNEY, John, *Respect and Consideration. Britain in Japan 1853–1868 and Beyond*, Leicester 2011.

- DREA, Edward J., *Japan's Imperial Army. Its Rise and Fall*, Lawrence 2009.
- ESPOSITO, Gabriele, *Japanese Armies 1868–1877. The Boshin War and Satsuma Rebellion*, Oxford 2020.
- HANE, Mikiso, *Modern Japan. A Historical Survey*, Sydney 2011.
- HILLSBOROUGH, Romulus, *Samurai Revolution. The Dawn of Modern Japan Seen Through the Eyes of the Shogun's Last Samurai*, North Clarendon 2018.
- HILLSBOROUGH, Romulus, *Šinsengumi. Šógunovy poslední samurajské jednotky*, Praha 2011.
- JANOŠ, Jiří, *Japonsko a Korea. Dramatické sousedství*, Praha 2007.
- JANSEN, Marius, *The Making of Modern Japan*, Cambridge 2002.
- JAUDRILL, D. Colin, *Samurai to Soldier. Remaking Military Service in Nineteenth-Century Japan*, New York 2016.
- KEENE, Donald, *Emperor of Japan. Meiji and His World. 1852–1912*, New York 2005.
- KODET, Roman, *Příběh samurajů. Život a svět válečníků starého Japonska*, Praha 2018.
- KODET, Roman, *Války samurajů. Konflikty starého Japonska 1156–1877*, Praha 2015.
- KRIŠTOFOVÁ, Veronika, *Pod vycházejícím sluncem. Japonsko-korejské vztahy v průběhu 19. a 20. století*, Praha 2018.
- LABUS, David, *Japonsko*, Praha 2017.
- MAN, John, *Samurai. The Last Warrior*, London 2011.
- McCLAIN, James L., *Japan. A Modern History*, London 2011.
- RAVINA, Mark, *The Last Samurai. The Life and Battles of Saigo Takamori*, Hoboken 2005.
- RAVINA, Mark, *To Stand with the Nations of the World. Japan's Meiji Restoration in World History*, Oxford 2017.
- TOTMAN, Conrad, *The Collapse of the Tokugawa Bakufu. 1862–1868*, Honolulu 1980.
- TURNBULL, Stephen, *Samurai. The World of the Warrior*, Oxford 2006.
- TURNBULL, Stephen, *Samurai Women 1184–1877*, London 2010.
- TURNBULL, Stephen, *The Samurai. A Military History*, London 1996.
- VARLEY, Paul, *Japanese Culture*, Honolulu 2000.
- VASILJEVOVÁ, Zdeňka, *Dějiny Japonska*, Praha 1986.

Odborné články

- AKITA, George, MASATOSHI, Sakeda, *The Samurai Disestablished. Abei Iwane and His Stipend*. In: Monumenta Nipponica, No. 3, 1986, Vol. 41, pp. 299–330.
- BEASLEY, William G., *Councillors of Samurai Origin in the Early Meiji Government 1868–9*. In: Bulletin of the School of Oriental and African Studies, No. 1, 1957, Vol. 20, pp. 89–103.
- BEASLEY, William G., *Politics and the Samurai Class Structure in Satsuma. 1858–1868*. In: Modern Asian Studies, No. 1, 1967, Vol. 1, pp. 47–57.
- BOLITHO, Harold, *The Echigo War. 1868*. In: Monumenta Nipponica, No. 3, 1979, Vol. 34, pp. 259–277.
- BUCK, James H., *The Satsuma Rebellion of 1877. From Kagoshima Through the Siege of Kumamoto Castle*. In: Monumenta Nipponica, No. 4, 1973, Vol. 28, pp. 427–446.
- COHEN, Mark, *The political process of the revolutionary samurai. A comparative reconsideration of Japan's Meiji Restoration*. In: Theory and Society, No. 2, 2014, Vol. 43, pp. 139–168.
- CRAIG, Albert M., *The Restoration Movement in Choshu*. In: The Journal of Asian Studies, No. 2, 1959, Vol. 18, pp. 187–197.
- DANIELS, Gordon, *The Japanese Civil War (1868). A British View*. In: Modern Asian Studies, No. 3, 1967, Vol. 1, pp. 241–263.
- FRIDAY, Karl F., *Bushidó or Bull. A Medieval Historian's Perspective on the Imperial Army and the Japanese Warrior Tradition*. In: The History Teacher, No. 3, 1994, Vol. 27, pp. 339–349.
- HAROOTUNIAN, Harry D., *The Economic Rehabilitation of the Samurai in the Early Meiji Period*. In: The Journal of Asian Studies, No. 4, 1960, Vol. 19, pp. 433–444.
- HAROOTUNIAN, Harry D., *The Progress of Japan and the Samurai Class. 1868–1882*. In: Pacific Historical Review, No. 3, 1959, Vol. 28, pp. 255–266.
- HATTORI, Syogho, *Kamikaze. Japan's Glorious Failure*. In: Air Power History, No. 1, 1996, Vol. 43, pp. 14–27.
- HONJO, Eijiro, *Changes of Social Classes During the Tokugawa Period*. In: Kyoto University Economic Review, No. 1, 1928, Vol. 3, pp. 56–74.
- HONJO, Eijiro, *The Decay of the Samurai Class*. In: Kyoto University Economic Review, No. 1, 1927, Vol. 2, pp. 38–51.

- HOWLAND, Douglas R., *Samurai Status, Class and Bureacracy. A Historical Essay*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 2, 2001, Vol. 60, pp. 353–380.
- JANSEN, Marius, *Takechi Zuizan and the Tosa Loyalistic Party*. In: *The Journal of Asian Studies*, No. 2, 1959, Vol. 18, pp. 199–212.
- KUBLIN, Hyman, *The Modern Army of Early Meiji Japan*. In: *The Far Eastern Quaterly*, No. 1, 1949, Vol. 9, pp. 20–41.
- NOCK, Elizabeth T., *The Satsuma Rebellion of 1877. Letters of John Capen Hubbard*. In: *The Far Eastern Quaterly*, No. 4, 1948, Vol. 7, pp. 368–375.
- SONODA, Hidehiro, *The Decline of the Japanese Warrior Class 1840–1880*. In: *Japan Review*, No. 1, 1990, pp. 73–111.
- YAMAMURA, Kozo, *The Increasing Poverty of the Samurai in Tokugawa Japan. 1600–1868*. In: *The Journal of Economic History*, No. 2, 1971, Vol. 31, pp. 378–406.

Resumé

The aim of this master's thesis is to analyze the decline and fall of the samurai social class. The work is focused on main characters of this topic. Samurai were a military caste, which ruled Japan in centuries and considerably shapen its history. They stood on the top of social hierarchy of the Tokugawa period (1603–1868). Samurai had a lot of privileges. The main was a right of wearing sword, which was a symbol of samurai status. Their status in the Tokugawa period is the main point to understand abolition samurai privileges. During Bakufu there was in Japan a long period of peace. However, there was many social and economic changes of samurai status and economic position and samurai experienced economic decline. Shoguns of the clan Tokugawa leded a politics of isolation. In 1853 international pressure forced Japan to open its land to foreign's trademakers and foreigners. The lowest samurai acted the part in restoration of movements of emperor's power and tried to expel foreigners from their land. Meiji Restoration happened in January 1868. After that in Japan there broke out Boshin War. In a new government samurai had a many office. However, in a new regime of modern state there were samurai acient anachronism of past times. Reforms of a new government destroyed samurai privileges and samurai class was ruined. The last samurai resistance was the Satsuma Rebellion of 1877, which ended with a death of Saigo Takamori.

In Tokugawa period there was a samurai the most important class of four social classes. The sword was a symbol of his social status and others inhabitants was forbidden to wear a sword. In Japan there were no wars in this period and peace was nearly 250 years long. Samurai had to leave a country and his land and live with his daimyo in a castle town, where many samurai became byrocrats. They received a rice stipend from his lord, but town prices was too high and samurai usually fell into debts. Moreover his daimyo gradually reduced his stipends and samurai became very poor.

In 1853 commodor Perry's mission forced Japan to opening country and Japan closed trade treaties with West Great Powers. Young radical the lowest samurai tried to expel foreigners from Japan by murders and violence and wanted overthrow Tokugawa regime and restoration emperor's power in way of politics too. In January 1868 was emperor's power restored, when young emperor Meiji became a new ruler of Japan. In 1868–1869 there was in Japan a civil war, called Boshin War, where fighting emperor loyalist with shogunate loyalist.

In a new government samurai have a lot of office and they was very powerfull. In 1873 was Korean crisis and government's warspring wanted to invasion to Korea, where samurai should founded employment. After unsucess of invasion Saigo Takamori, one of the main character of a new government, resigned. Reforms of the new government ended the era of the samurai, whose their privileges were abolished. Saigo was a defender of rights of samurai and he became a leader of the Satsuma Rebellion of 1877, in that he died like a true samurai of ancient times. He is so after right called „true last samurai“.

After the Satsuma Rebellion the legacy of samurai continued. A New Imperial Army shared samurai norms, like a loyalty and self-sacrifice. The legacy was negative used in phenomene kamikaze. Samurai is an important part of the Japanese culture and historic memory and have their irreplaceable place in Japanese and world cinematography and literature. Many castles and other monuments of their times still belong to the most visited places in Japan. The legacy of samurai alive in modern Japan today.